

Univerzita Karlova v Praze

Přírodovědecká fakulta
Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Studijní program: Geografie
Studijní obor: Regionální a politická geografie

Bc. Barbora Šicnerová

GEOGRAFICKÉ FAKTORY VOLEBNÍ PODPORY HNUTÍ ANO VE VOLBÁCH DO POSLANECKÉ SNĚMOVNY V ROCE 2013

Geographic Factors behind Voter Support for the ANO Political
Movement in the 2013 Parliamentary Elections

Diplomová práce

Praha 2015

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Tomáš Kostecký, CSc.

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedené literatury a dalších informačních zdrojů.

V Praze 26.června 2015

podpis.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce, RNDr. Tomáši Kosteckému za cenné rady a připomínky a také své rodině za podporu během celého studia.

Obsah

Seznam map	8
Seznam tabulek	8
Seznam zkratk	10
Seznam příloh	11
Abstrakt	12
Abstract	13
Úvod	14
1. Teoretická část	18
1.1 Volební geografie	18
1.1.1 Vývoj volební geografie a geografie voleb v Česku	19
1.1.2 Předmět studia	22
1.1.2.1 Prostorová diferenciacce volebních výsledků a společenské faktory, které ji podmiňují	22
1.1.2.2 Vliv geografických faktorů na rozhodování voličů	23
1.1.2.3 Význam prostorové diferenciacce volebních výsledků a volebních systémů pro vytváření zastupitelských orgánů	24
1.1.3 Teorie konfliktních linií	25
1.1.3.1 Modifikace teorie konfliktních linií	27
1.1.3.2 Koncept konfliktních linií v zemích střední a jihovýchodní Evropy	28
1.2 Stranický systém Česka	29
1.2.1. Vývoj stranického systému 1990-2006	29
1.2.2 Volby 2010	31
1.2.2.1 Situace před volbami	31
1.2.2.2 Výsledky voleb	32
1.2.3 Volby 2013	33
1.2.3.1 Situace před volbami	33

1.2.3.2 Výsledky voleb	34
1.2.4 Konfliktní linie v ČR	36
1.3 Hnutí ANO	38
1.3.1. Vznik hnutí ANO	39
1.3.2. Politické působení hnutí ANO	40
1.3.3 Strategie hnutí ANO	41
1.3.3.1 Ideologie	42
1.3.3.2 Volební program	42
1.3.3.3 Volební kampaň	45
1.3.3.4 Voliči	46
1.3.4 Organizační struktura a členská základna	48
1.3.4.1 Představitelé hnutí	48
1.3.4.2 Hnutí jako strana jednoho muže	49
1.3.5 Ideologické směřování hnutí	51
1.4 Volební chování	52
1.4.1 Modely volebního chování	53
1.4.1.1 Teorie třídního hlasování	53
1.4.1.2 Teorie stranické identifikace	55
1.4.1.3 Model racionálního výběru	55
1.4.1.3 Tematické hlasování	56
1.4.1.4 Valenční hlasování	56
2. Metody výzkumu a data	58
2.1 Data	58
2.2 Výběr územní úrovně analýzy	59
2.3 Metody	59
2.3.1 Vymezení území volební podpory a supervolební podpory	61
2.3.2 Variační koeficient	61

2.3.3 Korelační analýza	62
2.3.4 Prostorová autokorelace a analýza LISA	63
2.3.5 Studentův dvouvýběrový T-test	64
2.3.6 Vícenásobná regresní analýza	66
2.3.7 Kontingenční tabulka	69
3. Analýza individuálních volebních šetření	70
3.1 Individuální voličské přesuny	70
3.2 Socioekonomické charakteristiky	71
3.3 Sebeidentifikace na levo-pravé škále a identifikace hnutí	75
4. Zhodnocení prostorového rozmístění volební podpory	77
4.1 Volební mapy	77
4.2 Variační koeficient	86
4.3 Analýza volební podpory hnutí dle velikostních kategorií obcí	87
4.4 Podobnost prostorových vzorců volební podpory ANO a volební podpory dalších stran	88
4.4.1 Jednotka sledování - obce	89
4.4.1.1 Podobnost prostorových vzorců volební podpory ANO a volební podpory dalších stran ve volbách v r. 2010	89
4.4.1.2 Podobnost prostorových vzorců volební podpory ANO a volební podpory dalších stran ve volbách v r. 2013	91
4.4.2 Jednotka sledování - správní obvody obcí s rozšířenou působností (ORP)	93
4.4.2.1 Podobnost prostorových vzorců volební podpory ANO a volební podpory dalších stran ve volbách v r. 2010	93
4.4.2.2 Podobnost prostorových vzorců volební podpory ANO a volební podpory dalších stran ve volbách v r. 2013	94
4.5 Prostorová autokorelace: analýza LISA	95
4.5.1 Prostorová autokorelace volební podpory vybraných stran a analýza LISA volební podpory hnutí ANO	95

4.5.2 Časoprostorová návaznost volební podpory vybraných stran a hnutí ANO	97
4.6 Potenciální vliv aktivit Agrofertu na volební výsledky ANO	99
4.7 Hledání faktorů vysvětlujících prostorové vzorce volební podpory - vícerozměrná regresní analýza	101
4.7.1 Jednotka sledování - obce	101
4.7.1.1 Konzervativní prostředí	102
4.7.1.2 Pravice - levice	103
4.7.1.3 Faktor „Agrofert“	105
4.7.2 Jednotka sledování - správní obvody obcí s rozšířenou působností (ORP)	106
4.7.2.1 Konzervativní prostředí	107
4.7.2.2 Pravice - levice	108
4.7.2.3 Agrofert	109
Závěr	111
Přehled použitých zdrojů	116
Přílohy	126

Seznam map

Mapa 1: Volební podpora strany Věci Veřejné v parlamentních volbách v r. 2010	78
Mapa 2: Volební podpora ODS v parlamentních volbách v r. 2010	79
Mapa 3: Volební podpora strany TOP 09 v parlamentních volbách v r. 2010	80
Mapa 4: Volební podpora ČSSD v parlamentních volbách v r. 2010	81
Mapa 5: Volební podpora strany KSČM v parlamentních volbách v r. 2010	82
Mapa 6: Volební podpora KDU-ČSL v parlamentních volbách v r. 2010	83
Mapa 7: Volební podpora hnutí ANO v parlamentních volbách v r. 2013 na úrovni ORP	84
Mapa 8: Volební podpora hnutí ANO v parlamentních volbách v r. 2013 na úrovni obcí	85
Mapa 9: Území volební a supervolební podpory hnutí ANO v parlamentních volbách v r. 2013	86
Mapa 10: Prostorová autokorelace (LISA) volební podpory hnutí ANO v parlamentních volbách v r. 2013	96
Mapa 11: Prostorová autokorelace (LISA) návaznosti volební podpory ODS v parlamentních volbách v r. 2010 a hnutí ANO v parlamentních volbách v r. 2013	98
Mapa 12: Prostorová autokorelace (LISA) návaznosti volební podpory TOP 09 v parlamentních volbách v r. 2010 a hnutí ANO v parlamentních volbách v r. 2013	99

Seznam tabulek

Tabulka 1: Individuální voličské přesuny mezi stranami ve volbách v r. 2010 a 2013 (%)	70
Tabulka 2: Vzdělanostní struktura voličů ANO a voličů ostatních stran (%)	71
Tabulka 3: Věková struktura voličů ANO a voličů ostatních stran (%)	72
Tabulka 4: Religiózní struktura voličů ANO a voličů ostatních stran (%)	72
Tabulka 5: Struktura voličů ANO a voličů ostatních stran z hlediska rodinného vztahu (%)	73
Tabulka 6: Struktura voličů ANO a voličů ostatních stran z hlediska příjmu domácnosti (%)	73
Tabulka 7: Struktura voličů ANO a voličů ostatních stran z hlediska ekonomického statusu (%)	73

Tabulka 8: Struktura voličů ANO a voličů ostatních stran z hlediska velikostních kategorií obcí (%)	74
Tabulka 9: Sebeidentifikace voličů ANO a voličů ostatních stran v rámci levo-pravého spektra (%)	75
Tabulka 10: Identifikace hnutí v rámci levo-pravého spektra voličů ANO a voličů ostatních stran (%)	76
Tabulka 11: Variační analýza sněmovních stran pro volby v r. 2013	87
Tabulka 12: Volební podpora hnutí ANO z hlediska velikostních kategorií obcí v parlamentních volbách v r. 2013	87
Tabulka 13: Korelační analýza výsledků hnutí ANO v r. 2013 s výsledky vybraných stran v r. 2010 na úrovni obcí	89
Tabulka 14: Korelační analýza výsledků hnutí ANO v r. 2013 s výsledky vybraných stran v r. 2010 na úrovni obcí na území krajů Česka	90
Tabulka 15: Korelační analýza výsledků hnutí ANO v r. 2013 s výsledky vybraných stran v r. 2013 na úrovni obcí	91
Tabulka 16: Korelační analýza výsledků hnutí ANO v r. 2013 s výsledky vybraných stran v r. 2013 na úrovni obcí na území krajů Česka	92
Tabulka 17: Korelační analýza výsledků hnutí ANO v r. 2013 s výsledky vybraných stran v r. 2010 na úrovni ORP	93
Tabulka 18: Korelační analýza výsledků hnutí ANO v r. 2013 s výsledky vybraných stran v r. 2013 na úrovni ORP	94
Tabulka 19: Celková míra shlukování volební podpory parlamentních stran ve volbách do parlamentu v r. 2013	96
Tabulka 20: Celková míra shlukování volební podpory hnutí ANO v r. 2013 a volební podpory vybraných stran v r. 2010	97
Tabulka 21: Základní parametry dvouvýběrového T- testu analyzujícího vztah mezi volební podporou hnutí ANO a aktivitami Agrofertu na úrovni obcí	100
Tabulka 22: Základní parametry dvouvýběrového T- testu analyzujícího vztah mezi volební podporou hnutí ANO a aktivitami Agrofertu na úrovni ORP	100
Tabulka 23: Test multikolinearity nezávisle proměnných na úrovni obcí	101
Tabulka 24: Základní parametry regresního modelu vysvětlujícího volební podporu ANO v obcích v parlamentních volbách v roce 2013 - model zahrnující pouze proměnné měřící míru „konzervatismu“ dospělé populace	102

Tabulka 25: Základní parametry regresního modelu vysvětlujícího volební podporu ANO v obcích v parlamentních volbách v roce 2013 - model zahrnuje proměnné měřící míru „konzervatismu“ dospělé populace a vybrané proměnné charakterizující sociálně ekonomickou strukturu	104
Tabulka 26: Základní parametry regresního modelu vysvětlujícího volební podporu ANO v obcích v parlamentních volbách v roce 2013 - model zahrnuje proměnné měřící míru „konzervatismu“ dospělé populace, vybrané proměnné charakterizující sociálně ekonomickou strukturu a vybrané proměnné charakterizující vliv Agrofertu	106
Tabulka 27: Test multikolinearity nezávisle proměnných na úrovni ORP	107
Tabulka 28: Základní parametry regresního modelu vysvětlujícího volební podporu ANO v ORP v parlamentních volbách v roce 2013 - model zahrnuje pouze proměnné měřící míru "konzervatismu" dospělé populace	108
Tabulka 29: Základní parametry regresního modelu vysvětlujícího volební podporu ANO v ORP v parlamentních volbách v roce 2013 - model zahrnuje proměnné měřící míru "konzervatismu" dospělé populace a vybrané proměnné charakterizující sociálně ekonomickou strukturu	109
Tabulka 30: Základní parametry regresního modelu vysvětlujícího volební podporu ANO v ORP v parlamentních volbách v roce 2013 - model zahrnuje proměnné měřící míru „konzervatismu“ dospělé populace, vybrané proměnné charakterizující sociálně ekonomickou strukturu a vybrané proměnné charakterizující vliv Agrofertu	110

Seznam zkratk

ANO	Akce nespokojených občanů
ČSSD	Česká strana sociálně-demokratická
ČSÚ	Český statistický úřad
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie - Československá strana lidová
KSČ	Komunistická strana Československa
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
ODA	Občanská demokratická aliance
ODS	Občanská demokratická strana
ORP	obce s rozšířenou působností

SLBD	Sčítání lidu, domu a bytů
SZ	Strana Zelených
TOP 09	Tradice, Odpovědnost, Prosperita 09
US	Unie svobody
US-DEU	Unie svobody - Demokratická unie
VV	Věci Veřejné
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu
ČSÚ	Český statistický úřad
ÚVP	Území volební podpory
ÚSVP	Území supervolební podpory

Seznam příloh

1. Seznam obcí s jednou či více provozovny Agrofertu
2. Seznam ORP s jednou či více provozovny Agrofertu
3. Seznam obcí s největšími provozovny
4. Seznam ORP s největšími provozovny

Abstrakt

Diplomová práce se zaměřuje na prostorovou analýzu volebních výsledků hnutí ANO ve volbách do Poslanecké sněmovny v České republice v roce 2013. Práce si klade za cíl identifikovat prostorové vzorce volební podpory a odhalit možné podmiňující faktory, které voliče k podpoře tohoto hnutí vedly. Dále se snaží odpovědět na otázky, zda je ANO novou pravicovou stranou nahrazující předchozí pravicové strany (zejména ODS), jestli získalo nejvíce podpory právě tam, kde ji jiné pravicové strany ztratily a zda existují významné regionální rozdíly v podpoře daného hnutí. Jako vysvětlující faktory jsou v práci využívány jak charakteristiky socio-demografické či ekonomické vyjadřující strukturu populace, tak i vlivy místního prostředí, jelikož práce se rovněž snaží zjistit, zda prostorové vzorce volební podpory ANO nějak souvisí s aktivitami společnosti Agrofert, vlastněné předsedou hnutí Andrejem Babišem.

Metodicky je práce založena především na analýze agregátních dat o výsledcích voleb v jednotlivých obcích a na analýze sociologických výběrových šetření získávajících informace o volebním chování na individuální úrovni. K analýze byly využity multivariantní statistické metody (především korelační a regresní analýza).

Klíčová slova: volební geografie - hnutí ANO - volby - volební podpora

Abstract

This thesis presents a spatial analysis of electoral results of the ANO (Alliance of Dissatisfied Citizens) political platform in the 2013 parliamentary elections in the Czech Republic. The study aims to identify spatial patterns of their electoral support and to uncover underlying factors which steered voters towards supporting this party. Furthermore, the thesis attempts to determine whether ANO is a new right-wing party poised to displace previously established right-wing parties (especially ODS); whether its support reached highest levels of support in areas where traditional right-wing parties lost the most votes, and whether significant regional differences exist in voter support for ANO. As explanatory variables, the study uses socio-demographic and economic characteristics reflecting the population structure and the nature of local contexts. Furthermore, the thesis further intends to analyse possible ways through which the pattern of ANO voter support may have been influenced by the activities of the Agrofertagricultural company owned by the platform's leader Andrej Babis.

Methodically, the study is grounded in an analysis of aggregate data on electoral results in municipalities, as well as an analysis of sociological surveys of individual voter behaviour. The thesis processed the data via multivariate statistical methods (primarily correlation and regression analysis).

Key words: electoral geography - movement ANO - election - election support

Úvod

Stranický systém Česka se začal utvářet po prvních demokratických volbách v roce 1990 a přibližně od poloviny 90. let, kdy se jeho podoba relativně ustálila, získávaly až do voleb v roce 2010 pravidelně zastoupení v Poslanecké Sněmovně čtyři hlavní politické strany. Vedle ODS a ČSSD, které zaujaly postavení dominantních pólů pravé a levé části politického spektra, zasedaly v parlamentu i dvě vedlejší formace: středově orientovaná KDU-ČSL s poměrně širokým koaličním potenciálem a KSČM, která je vzhledem ke své minulosti považována za stranu antisystémovou. Nejslabší pól stranického systému představovaly menší, převážně středoprávé subjekty, jako například Občanská demokratická aliance, Unie svobody či později Strana zelených. V daném období se voličská podpora postupně soustředila ke dvěma nejsilnějším stranám a významně vzrostla zejména ve volbách v roce 2006. Nicméně následující volby v roce 2010, kterým předcházela poměrně specifická politická situace, dosavadní trendy zvrátily. S výjimkou KSČM oslabily všechny tradiční strany a v Poslanecké sněmovně nově získaly zastoupení dvě politické strany - TOP 09 a Věci veřejné, které dohromady získaly více než 27 % hlasů. Poprvé od poloviny 90. let se tedy od tradičních stran odklonila poměrně značná část voličů a podpořila nově vzniklé politické subjekty. Někteří politologové v této souvislosti hovoří o politickém zemětřesení. Podobně tomu bylo i v předčasných volbách v roce 2013, kterým důsledkem korupčních afér předcházela pád středo-pravicové vlády s následným stanovením úřednické vlády. Mimořádně nízkého volebního výsledku dosáhla především ODS, která byla v posledních letech spojována s korupcí a klientelismem, což pravděpodobně mělo velký podíl na poklesu důvěry občanů vůči klasickým politickým stranám. Přízeň voličů ve větší míře ztratila také druhá nejsilnější pravicově orientovaná strana TOP 09 i vítězná ČSSD a do Poslanecké Sněmovny zasedly nově dva nové politické subjekty: hnutí ÚSVIT a hnutí ANO, které se se ziskem necelých 19 % hlasů umístilo na druhém místě a bylo považováno za neoficiálního vítěze voleb.

Vzhledem k výraznému volebnímu úspěchu hnutí ANO a jeho současnému působení ve vládě nelze říci, že by byl význam této strany v rámci stranického systému marginální, naopak ANO představuje poměrně podstatnou stranu, která se prostřednictvím následných vítězství v komunálních a evropských volbách a stále vysokým volebním preferencím postupně etabluje mezi strany tradiční. Současně je ANO charakteristické tím, že bylo založeno podnikatelem Andrejem Babišem, který je jeho předsedou a rovněž tím,

že v předvolebním období bylo velmi nečitelné a vystupovalo spíše jako protestní, nejasně profilovaná formace, která odmítá zařazení na pravolevé ose a vymezuje se vůči stávajícím politickým stranám, zvláště vůči zkorumpovaným stranám pravicovým. Z těchto důvodů považují za důležité a přínosné dozvědět se o hnutí ANO, ale především o jeho podpoře něco více, a tím přispět k jeho lepšímu poznání.

Práce si klade za cíl popsat a vyhodnotit prostorové rozložení volební podpory hnutí ANO ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2013 ve vybraném území a odhalit faktory, které volbu daného hnutí podmiňují. Konkrétně jsou stanoveny tyto výzkumné otázky:

Existují významné rozdíly v územním rozložení volební podpory hnutí?

Představuje hnutí ANO alternativu pro pravicové voliče poté, co se zdiskreditovaly mainstreamové pravicové strany (zejména ODS) a je tedy úspěšné v regionech, kde jsou silné, popřípadě byly silné i tyto strany?

Existuje souvislost mezi volebními zisky hnutí a podnikatelskými aktivitami Agrofertu, jehož vlastníkem je předseda hnutí?

V jakých typech prostředí získává hlasy?

Na základě těchto otázek jsou zformulovány jednotlivé předpoklady. Zejména předpokládáme, že hnutí ANO je podobně jako jiné nové strany méně úspěšné v regionech s vyšším podílem katolíků a starších lidí, kteří jsou obecně více konzervativní, a naopak více hlasů získává v oblastech s vyšším zastoupením mladých voličů. Vzhledem k tomu, že je hnutí ANO stranou novou, nelze očekávat, že její elektorát bude silně ukotven prostřednictvím socioekonomické struktury voličů. Nicméně i navzdory nejasnému charakteru hnutí předpokládáme, že bylo podporováno především pravicově orientovanými voliči, jejichž důvěra byla před volbami v důsledku sedmiletého, nepříliš povedeného vládnutí jimi zvolených stran významně oslabena a tradiční vazby mezi voliči a stranou se více rozvolnily. Současně tyto voliče pravděpodobně oslovil i Babišův úspěch v podnikání a rétorika s tím spojená. Z těchto důvodů by hnutí ANO mělo získávat vyšší podporu v ekonomicky vyspělejších regionech, resp. v regionech se vzdělanější populací. Vedle klasických faktorů struktury voličů bude zkoumán i možný specifický vliv Agrofertu, který

patří mezi nejvýznamnější soukromé české zaměstnavatele. V tomto případě nás především zajímá, zda hnutí ANO volili ve větší míře zaměstnanci Agrofertu, resp. voliči v místech, kde má Agrofert situované jednotlivé provozovny a kde působí další společnosti pod jeho nepřímou kontrolou. Práce je také doplněna o analýzu individuálního povolebního šetření, která se snaží odpovědět na otázky, odkud se rekrutovali voliči hnutí, jaká je jejich politická orientace a zda se prostřednictvím socioekonomických znaků odlišují od voličů ostatních stran.

Teoretická část práce je rozdělena do čtyř základních tematických celků. Nejprve je představena samotná geografická subdisciplína volební geografie a její vývoj, dále jsou blíže specifikovány jednotlivé oblasti daného oboru, ale především jsou představeny základní teoretické přístupy používané k výzkumu volebního chování, zejména pak teorie konfliktních linií, její modifikace a adekvátnost použití dané teorie v případě Česka a dalších postkomunistických států. Následující podkapitola pojednává o vývoji českého stranického systému, důraz je kladen zejména na volby v roce 2010 a r. 2013, které změnily dosavadní bipolární tendence, a tím i jeho podobu. Prostor je rovněž věnován konkrétnímu popisu a relevanci konfliktních linií v českém politickém prostředí. Následuje poměrně rozsáhlá kapitola, jejímž cílem je důkladně vystihnout charakter sledovaného hnutí. Zachycen je jak vznik a předvolební strategie hnutí, tak jeho organizační struktura či současné ideologické směřování. Poslední část je věnována faktorům, jež ovlivňují volební rozhodování, konkrétně jsou představeny základní sociologické modely, pomocí kterých je možné vysvětlit volební chování. V další metodologické kapitole jsou popsána používaná data a řádovostní úrovně, za které budou analyzována. Současně jsou podrobně představeny použité metody a zkoumané proměnné. Analytická část je rozdělena do dvou hlavních kapitol. První z nich se věnuje analýze individuálních povolebních šetření získaných na úrovni jednotlivců, druhá kapitola hodnotí volební podporu hnutí z hlediska územního rozložení a představuje stěžejní část představované práce. Nejprve jsou prostřednictvím volebních map představeny prostorové vzorce volební podpory hnutí ANO a ostatních parlamentních stran. Pro sledované hnutí je také vyhotovena mapa určující území volební podpory a území super-volební podpory. Prostorová variabilita jednotlivých stran je vyjádřena pomocí variačního koeficientu. Následuje korelační analýza, která vyhodnocuje vztahy mezi volebními zisky hnutí a hlavních stran českého politického spektra. Prostorová autokorelace a s ní související analýza lokálních indikátorů nám vedle lepší identifikace jádrových oblastí podpory hnutí napomůže objasnit, zda hnutí ANO do určité míry nahradilo stávající pravicové strany, resp. ODS a TOP 09. Hledáním

podmiňujících faktorů ovlivňujících volbu hnutí se zabývají dvě poslední podkapitoly. Vliv Agrofertu je nejprve ověřován na základě Studentova dvouvýběrového t- testu a také v regresní analýze, kde jsou společně s dalšími indikátory postupně ověřovány námi vyslovené předpoklady. Zjištěné výsledky všech provedených analýz budou shrnuty v závěru.

1. Teoretická část

V této kapitole bude nejprve představena disciplína volební geografie, především pak její vývoj, teoretické přístupy a výzkum na poli české volební geografie. Další část je věnována stranickému systému Česka. Zejména se snaží vystihnout bipolární tendence a změny v politickém systému stran, které přinesly volby v r. 2010 a r. 2013. Dále jsou podrobně představeny výsledky voleb v těchto letech, politické klima s nimi související a současně je popsáno postupné etablování konfliktních linií v českém prostředí a jejich význam. Vzhledem k cílům dané práce a nejasnému charakteru ANO je rovněž důležité důkladně představit samotné hnutí. V závěru teoretické části jsou přiblíženy sociologické přístupy k výzkumu volebního chování a jejich relevance ve vztahu k hnutí ANO.

1.1 Volební geografie

Volební geografie je jednou z dílčích disciplín politické geografie, která v současné době patří mezi jeden z nejdynamičtěji se rozvíjejících oborů světové humánní geografie. Za zakladatele politické geografie je považován německý geograf a zastánce geografického determinismu Fridrich Ratzel, který se jako první zabýval vztahem přírodního prostředí a geografické polohy. Ve své práci *Politische Geographie* z konce 19. století stanovil základní směry této vědy (Šindler 1986: 6). Za hlavní směry výzkumu této značně diferenciované geografické disciplíny lze označit např. geopolitiku, studium mezinárodních vztahů světového politického systému a ekonomiky či právě volební geografii (Buček 1996).

Volební geografie je definována jako geografická subdisciplína studující geografické aspekty organizace, průběhu a výsledků voleb (Johnston - Gregory - Pratt 2009: 187). Má značně multidisciplinární charakter a čerpá z dalších vědních oborů - především z politologie, částečně i ze sociologie, ekonomie či demografie (Pink 2005: 148).

1.1.1 Vývoj volební geografie a geografie voleb v Česku

Počátky volební geografie sahají na začátek 20. století, kdy se začala výrazněji rozvíjet francouzská geografická škola. Jedním z jejích hlavních představitelů byl i André Siegfried, který se ve své, dnes již klasické práci *Tableau politique de l' Ouest ouest la Troisième République* z r. 1913, pokusil vysvětlit regionální odlišnosti voličských preferencí v regionech západní Francie v období Třetí republiky. Siegfried nejprve vytvořil mapy volebních výsledků, které následně komparoval s mapami možných vysvětlujících faktorů s cílem odhalit vzájemné vazby (Siegfried 1913). K významným představitelům té doby patří i americký kulturní geograf Carl Sauer věnující se tématice vymezení volebních okrsků ve volbách do amerického Kongresu (Sauer 1918).

Významný rozvoj zaznamenala volební geografie v 60. letech 20. století v důsledku prudkého rozvoje analytických kvantitativních metod a výpočetní techniky (Blažek - Kostelecký 1991). Díky tomu se volební geografie mohla oprostit od klasických popisných metod a přejít ke složitějším statistickým analýzám odhalujícím možné vazby a souvislosti mezi volební podporou konkrétní strany a různými podmiňujícími faktory, což vedlo k podstatnému navýšení počtu studií zaměřených na fenomén voleb a studium prostorové diferenciace (Madleňák 2010). Nejvýznamnější studii této doby představuje Teorie konfliktních linií autorů Steina Rokkana a Seymoura M. Lipseta (1967), ostatní studie byly omezeny zaměřením na konkrétní typ voleb v určitém území a nepřinesly žádné významnější zobecnění. Nejvíce publikací ovšem vyšlo až v 70. a 80. letech, kdy se nejvýrazněji projeví zejména představitelé anglosaské školy jako C. Flint, P. J. Taylor, P. S. Shelley či R. J. Johnston. Současně se v daném období začal proměňovat pohled na volební chování, které vlivem významných společenských změn již nebylo možné vysvětlovat pouhými odlišnostmi v sociální a ekonomické struktuře obyvatelstva, resp. příslušností k dané třídě. Do popředí se tak dostaly nové přístupy vyzdvihující prostorový kontext, v němž volič žije (Pink 2005: 152). S cílem poskytnout objasnění těchto dalších aspektů ovlivňujících rozhodování voliče vznikaly nové teorie, jednou z nichž je např. Nairnova teorie nerovnoměrného vývoje, která poukazuje na vzrůstající územní nerovnosti plynoucí především z nerovnoměrného ekonomického rozvoje jednotlivých oblastí a předpokládá, že tyto nerovnosti významně ovlivňují prostorovou diferenciaci volební podpory, která je též územně nerovnoměrná (Nairn 2001). I sám Rokkan reagoval na proměnu stávajících volebních vzorců a společností a pozměnil původní teorii cleavages

v tom smyslu, že za hlavní příčinu nárůstu územní diferenciaci volebního chování označil proces politizace periferií (Kostecký - Čermák 2004). Naopak Nielson (1980) považuje prostorovou diferenciaci volebního chování za výsledek modernizace, jelikož modernizace vedla k většímu poznání, k umocnění etnické a regionální identity a zvýšila pospolitost uvnitř různých skupin. Jiný pohled přinesl Agnew (1987), dle něho je diferenciaci výsledkem odlišného historického vývoje jednotlivých regionů.

V českém prostředí se volební geografie začala rozvíjet až s nástupem demokratického režimu. Za první práci v rámci daného oboru lze považovat, pomineme-li kartografická znázornění volebních okresů a volebních výsledků zveřejněných v padesátých letech Roubíkem (1950), text Blažka a Kosteckého z r. 1991. Vedle představení samotné disciplíny volební geografie z hlediska teoretických přístupů a používaných metod se autoři této studie zabývali diferenciací výsledků prvních demokratických voleb konaných v r. 1990, tj. voleb do Federálního shromáždění a České národní rady. Volební podpora nejvýznamnějších stran byla na úrovni okresů zkoumána prostřednictvím shlukové a lineární regresní analýzy. Pomocí posledně zmiňované metody byly konkrétně hledány možné socioekonomické charakteristiky podmiňující rozmístění volební podpory analyzovaných stran. Mimo parciálních vlivů se autorům podařilo prokázat především negativní souvislost mezi volební podporou KDU-ČSL a úrovní sociálně patologických jevů, zejména pak rozvodovostí (Blažek - Kostecký 1991). Další významnou prací je studie Jehličky a Sýkory (1991), jejímž cílem bylo především zjistit, do jaké míry se zachovaly prostorové vzorce volební podpory z období před nástupem komunistického režimu. Výsledkem bylo zjištění, že i po téměř čtyřicetiletém období komunistické nadvlády se prostorové vzorce volební podpory typologicky blízkých stran zachovaly a lze je považovat za stabilní. Stabilita volebních vzorců byla zkoumána za použití nově vyvinutých metod. Konkrétně se jednalo o vymezení tzv. území volební podpory a zejména pak území stabilní volební podpory vytvořených porovnáním území volební podpory v jednotlivých volbách (Jehlička - Sýkora 1991). Vzhledem k uvedenému je zřejmé, že významnost těchto studií nelze spatřovat pouze ve výsledcích představených výzkumů, ale především v jejich teoretickém a metodologickém uchopení.

Faktory ovlivňujícími volební chování se zabýval primárně Kostecký (1994), který na základě analýz voleb v r. 1990 a 1992 prokázal zejména význam regionální příslušnosti a náboženství na rozhodování voliče (Kostecký 1994). Ve své další práci z r. 2001 sleduje regionální diferenciaci volební podpory v parlamentních volbách v letech

1992 až 1998 na úrovni českých a slovenských okresů a dochází k závěru, že na volební chování mají zásadní vliv socioekonomické charakteristiky, které se projevují konkrétně v tom směru, že ODS se jako reprezentant pravice těší vyšší podpoře v ekonomicky úspěšnějších regionech s vyšším zastoupením podnikatelů a nižší nezaměstnaností, zatímco ČSSD získává více hlasů v ekonomicky méně úspěšných regionech, které se vyznačují zejména vyšší nezaměstnaností a nižším zastoupením podnikatelů. Mimo jiné Kostecký prokázal, že je ODS volena spíše ve velkých městech (Kostecký 2001), což potvrdil i následující výzkum autorského duha Kostecký - Čermák (2005), který na úrovni obcí sledoval, do jaké míry podmiňuje volební chování velikost a geografická poloha dané obce. Výsledkem analýzy je zjištění, že lidé ve větších městech více sympatizují s pravicí, oproti tomu levicové strany jsou více úspěšné v menších obcích. Zjištěné souvislosti potvrzuje i analýza voleb do Poslanecké sněmovny mezi lety 1996 až 2006 (Kostecký 2009), z které je zřejmé, že prostorové vzorce volební podpory hlavních politických stran (ODS, ČSSD, KSČM a KDU-ČSL) se v čase nijak významně nemění a jsou stabilní. Stejně tak je patrné, že volební rozhodování nejlépe vysvětlují proměnné socioekonomického rázu, zejména pak již zmíněný podíl podnikatelů a nezaměstnaných. Nejvýznamnější neekonomickou proměnnou, na základě které lze odvozovat rozdíly ve volebním chování, představuje religiozita, resp. podíl obyvatel hlásících se ke katolické církvi (Kostecký 2009).

Obecně lze říci, že jsou zkoumány především volby do Poslanecké sněmovny, zatímco volby druhého řádu zůstávají opomenuty. Výjimku představuje studie Eibla a kol. (2009) zabývající se krajskými volbami v r. 2008, dále studie Balíka a kol. (2013), konkrétně práce Pinka a Vody (2013), která z hlediska volební geografie analyzuje podporu jednotlivých stran v krajských volbách v r. 2012 či text Sokola a Mrklase (2001) popisující krajské volby v r. 2000. Prvním volbám do Evropského parlamentu v r. 2004 se věnoval Šaradín (2004). Vedle Kosteckého se analýzou voleb do dolní komory parlamentu rovněž po roce 2000 zabývali Sokol (2003), Kabát a Pink (2006), Pink (2010) či Navrátil (2010).

Současně se také autoři věnují volební podpoře jednotlivých stran, zejména těch celostátních. Územní změny ve volební podpoře KSČ a vliv socioekonomických charakteristik na volbu strany zkoumal prostřednictvím analýzy voleb mezi lety 1925 až 1946 a voleb z r. 1992 Daněk (1993). Prostorovými vzorci volební podpory KSČ, resp. KSČM, se rovněž zabýval Balík (2006), který na území Olomouckého kraje sledoval, do jaké míry jsou tyto volební vzorce kontinuální či nikoliv. V případě ODS se jedná zejména

o text Šaradína (2004), který se podobně jako Voda (2011) věnoval také volební podpoře KDU-ČSL (Šaradín 2003).

Územní proměny ve volební podpoře jednotlivých stran v České republice a na Slovensku mezi lety 1993 až 2010 analyzoval Pink a kol. (2012) a poměrně unikátní je také studie Kosteleckého a kol. (2014), jejímž cílem je popsat změny prostorových vzorců volebního chování na území Česka od r. 1920 do r. 2006 a zároveň objasnit možné příčiny těchto změn.

1.1.2 Předmět studia

Volební geografii tvoří pět hlavních zájmových oblastí. Původně byly vymezeny pouze tři základní okruhy studia (Johnston - Taylor 1979), později Johnston (2000) toto dělení rozšířil o další dva. Nicméně následuje představení tří základních sfér, jelikož ty jsou pro úvod do dané problematiky plně dostačující.

1.1.2.1 Prostorová diferenciaci volebních výsledků a společenské faktory, které ji podmiňují

Tato oblast studia volební geografie je vzhledem k cílům dané diplomové práce stěžejní. Pohled na prostorovou diferenciaci volební podpory a faktory, které ji ovlivňují, se v čase měnil. Významný posun v této oblasti zkoumání přinesla již zmíněná teorie konfliktních linií, která předpokládá, že se volič rozhoduje na základě zařazení k určité společenské třídě. Postupem času se prosadily koncepty reflektující vliv lokálního prostředí na rozhodování voliče.

V současnosti lze prostorové rozdíly ve volební podpoře vysvětlit pomocí dvou základních teoretických přístupů: kompozitního a kontextuálního. *Kompozitní přístup* sleduje kompozici, neboli složení elektorátu z hlediska jeho strukturálních charakteristik a popírá význam lokálně specifických faktorů (Kouba 2007: 1019). Předpokládá tedy, že volební rozhodování voliče je primárně ovlivněno jeho postavením v sociální struktuře či zařazením v politické skupině, zatímco vliv okolí je téměř nepodstatný. Jelikož kompozitní přístup nezvažuje vliv specifického okolí, ve kterém daný jedinec žije, prostorové rozdíly ve volebních výsledcích jsou pouze odvozené, a to na základě rozdílů ve společenské

strukturu obyvatelstva. Oproti tomu *kontextuální přístup* vychází z toho, že na volební chování voliče mají rozhodující vliv místní podmínky, tedy právě prostorový kontext, v němž žije. Individuální charakteristiky voličů společně se sociální strukturou populace nepovažuje za tolik významné, jelikož jen mírně ovlivňují voličovo rozhodnutí (Kostecký - Čermák 2004: 471). Proto se kontextuální přístup nesoustředí pouze na jedince, jako tomu bylo v předchozím případě, ale za základní jednotku zkoumání považuje celou populaci daného regionu (Pink 2005). Vedle vlivu okolí zkoumá především vztahy mezi jednotlivcem a skupinou a mezi skupinami vzájemně. Dané vztahy ve spojení s historickými událostmi určují konkrétní prostředí, které má následně vliv na voličovo rozhodování (Kostecký - Čermák 2003: 530).

1.1.2.2 Vliv geografických faktorů na rozhodování voličů

Jako geografické faktory označujeme takové vlivy, které souvisejí s polohou (Blažek - Kostecký 1991: 2). Existují 4 základní typy geografických faktorů (Kostecký 1993):

Efekt kandidáta je založen na předpokladu, že kandidát má/získává obvykle vyšší podporu v místě, kde se narodil, působí či žije. Výjimečně však může kandidát ve svém domácím prostředí získat i nižší počet hlasů, než se očekává (Pink - Kabát 2006). Tento efekt se projevuje spíše ve většinových volebních systémech, kde kandidáti více vyniknou jako jednotlivci, častěji se také objevuje v případě nezávislých kandidátů.

Hlasování o sporném bodu předpokládá existenci určitého tématu, který je v dané lokalitě považován za mnohem významnější, než je tomu u zbytku společnosti a stane se klíčovým v předvolebním klání (Bernard - Kostecký 2014). Voliči se následně rozhodují na základě toho, jaká strana nejlépe vyjadřuje jejich postoj k danému tématu. Efekt je častěji pozorovatelný ve volebních systémech s poměrným zastoupením.

Efekt kampaně uvažuje prostorově diferencovaný vliv lokální volební kampaně a je typický pro většinové volební systémy s vícemandátovými volebními obvody. Významu nabývá v situacích, kdy pro stranu není rozhodující celkový zisk hlasů, ale podíl hlasů v

určitém konkrétním obvodě, nejčastěji v takovém, kde je nejvíce váhavých voličů (Kostelecký 1993).

Sousedský efekt zohledňuje skutečnost, že se voliči nerozhodují pouze na základě svého vlastního přesvědčení, ale jsou buď vědomě či nevědomě ovlivněni i názory a postoji ostatních lidí z jejich okolí a s nimiž jsou v kontaktu.

1.1.2.3 Význam prostorové diferenciacce volebních výsledků a volebních systémů pro vytváření zastupitelských orgánů

Tato oblast volební geografie zohledňuje zejména právní hledisko voleb a odlišné volební systémy. Zkoumá především nástroje, pomocí kterých jsou převáděny získané hlasy na mandáty (Maškarinec 2013), a také možnou manipulaci s volebními obvody při jejich vymezování. V zásadě rozlišujeme dvě základní techniky, které prostřednictvím manipulace s volebními obvody ovlivňují zisk hlasů a s tím související počet přidělených mandátů. První je tzv. metoda malaportionmentu plynoucí z rozdílné velikosti volebních obvodů. Konkrétně malaportionment spočívá v tom, že váha jednoho hlasu ve více lidnatých volebních obvodech je nižší než v případě menších volebních obvodů, kde na jeden mandát připadá méně obyvatel a váha hlasů se tak posiluje. Dále se jedná o tzv. gerrymandering založený na vědomé manipulaci s hranicemi volebních obvodů, jehož cílem je vymezení takových volebních obvodů, které zajistí určité politické straně volební výhody. Gerrymandering je uplatňován zejména ve většinových volebních systémech, kde nezáleží, jaký celkový počet hlasů strana získala, ale v kolika volebních obvodech dokázala zvítězit (Blažek - Kostelecký 1991). Snahou je tedy rozdělit území dle struktury obyvatel a především koncentrovat voliče konkurenční strany, popřípadě stran, do co nejmenšího počtu obvodu a tím si napomoci k vítězství (Kubát 2004).

1.1.3 Teorie konfliktních linií

Přístupy zkoumající koncept konfliktních linií a jejich vliv na strukturování politiky se objevily již dříve. Za přelomovou práci lze však považovat dnes již klasický koncept teorie konfliktních linií z konce 60. let 20. století, který vychází z myšlenek Kolumbijské školy a především z knihy autorů norského politologa a sociologa Steina Rokkana a amerického sociologa Seimoura M. Lipseta *Party Systems and Voter Alignments* (1967). Autorství pojmu cleavages je spojováno spíše s Rokkanovým jménem.

Autorům se podařilo zachytit určitý vývoj postupného vytváření konfliktních linií ve společnosti a analyzovat jejich vliv na formování a udržování stranických systémů. Na základě daného obecného modelu odhalili rozdílnosti v postupném utváření a vývoji politických stran v jednotlivých západoevropských demokraciích a souběžně s tím vysvětlili, jakým způsobem fungovaly voličské vazby mezi stranami a skupinami voličů (Hloušek 2008). Zjednodušeně řečeno, teorie konfliktních linií předpokládá, že jedinci stejné sociální skupiny, resp. třídy, volí podobně a díky tomu lze volební chování odvozovat na základě socioekonomických charakteristik obyvatelstva.

Základní myšlenka této teorie spočívá v tom, že podoba stranických systémů v zemích západní Evropy byla utvářena dlouhodobými historickými procesy odehrávajícími se uvnitř jednotlivých společností (Evans 2004). Za nejdůležitější historické procesy, které vedly ke štěpení uvnitř západoevropských společností, považují Lipset a Rokkan národní a průmyslovou revoluci, během nichž se zformovaly moderní národy a státy. V důsledku těchto revolucí se vytvořily v teritoriální a funkční dimenzi čtyři základní konfliktní linie (Hloušek 2008). Národní revoluce vedla ke vzniku moderních států, proces sjednocení ovšem nebyl jednoduchý, integrační snahy národotvorného centra často narážely na odpor regionů majících odlišnou identitu. Národní revoluce tedy přinesla konflikt mezi *centrem a periferií* a podnítila vznik regionálních či národnostních stran ostře vystupujících vůči centralistickým stranám, a to s jasným cílem hájit zájmy periferních oblastí. Současně národní revoluce rozdělila ve funkční dimenzi společnost na základě konfliktu mezi *státem a církví*, jelikož zejména absolutistické státy usilovaly o omezení vlivu církve, což společně se sekularizačními tendencemi v 19. a 20. století vyvolalo odpor hlavně přívrženců katolické víry (Strmiska a kol. 2005: 20). Působení této konfliktní linie, na které se etablovaly křesťansko-demokraticky a

křesťansko-sociálně orientované strany zastupující zájmy církve a křesťanské hodnoty, bylo silně závislé jednak na dominantním postavení katolické církve, ale i na výskytu jiných početnějších náboženských skupin (Hloušek - Kopeček 2004). Průmyslová revoluce vyvolala zásadní společenské, hospodářské, kulturní a politické změny. Zemědělská Evropa se během sta let přeměnila na industriální společnost založenou na tržním hospodářství, což sebou mimo jiné přineslo jak zásadní restrukturalizaci trhu práce, tak významné přesuny pracovních sil ze zemědělských venkovských oblastí do mohutně se rozvíjejících měst. Proti urbanizaci a zájmům rozvíjejících se měst se vymezovaly různé agrární strany hájící zájmy zemědělců a venkovského obyvatelstva, vzniklé na základě konfliktní linie *město-venkov*. (Strmiska a kol. 2005). Tržní hospodářství, charakteristické soukromým podnikáním a námezdní pracovní silou, umožnilo vznik poslední konfliktní linie prezentující spor mezi *vlastníky a pracujícími*. Na základě této linie se profilují strany zastupující zájmy pracujících, tedy sociálnědemokratické, socialistické, komunistické či dělnické strany a strany hájící zájmy vlastníků, především liberální, konzervativní či radikální. Právě poslední zmíněnou konfliktní linii označuje Rokkan jako nejdůležitější a uvádí, že měla na utváření západoevropských stranických systémů největší vliv, jelikož na rozdíl od ostatních tří konfliktních linií, které vysvětlují odlišnosti ve vývoji stranických systémů západoevropských zemí, stranické systémy těchto zemí homogenizovala a posloužila ke konstituování nejvýznamnějších stran moderní evropské pravice a levice (Hloušek - Kopeček 2004: 38).

Pro vytvoření potenciálních konfliktních linií je tedy stěžejní vnitřní rozdělení společnosti do odlišných sociálních segmentů. V okamžiku, kdy si určitá sociální skupina uvědomí svou vlastní kolektivní identitu, snáze se dostane do sporu s jinou uvědomělou sociální skupinou. Pokud je napětí mezi těmito odlišnými skupinami dostatečně silné a dlouhotrvající, může dojít ke vzniku konfliktní linie. Na základě působení konfliktních linií ve společnosti se nejprve začala utvářet/profilovat různá protestní hnutí vystupující proti soudobé etablované národní elitě. Vrchol procesu pak představuje samotné utváření politických stran a vznik moderní masové politiky, kdy takto vzniklé strany vstupují do sporu s vládoucí liberální či konzervativní elitou, a stávají se tak rovnocennými aktéry politického systému. Politické strany a stranické systémy západoevropských zemí tedy vznikaly v důsledku vytváření vazeb mezi různými segmenty voličů chránících své individuální zájmy a politickými stranami, které dané zájmy reprezentovaly.

Autoři na závěr hovoří o tzv. „zamrznutí“ stranických systémů, jelikož podoba západoevropských stranických systémů v 60. letech, kdy teorie vznikala, byla prakticky stejná jako na počátku 20. století, kdy se stranické systémy ustavily.

1.1.3.1 Modifikace teorie konfliktních linií

V současné době poukazuje řada autorů na narušení či ztrátu vztahu mezi sociální skupinou a volebním chováním. Tento jev přímo souvisí s tzv. rozmrzáním stranických systémů v zemích západní Evropy probíhajícím od 60. let minulého století. Díky vytvoření základního stupně sociálního státu po 2. světové válce, významně vzrostla životní úroveň obyvatel. To se mimo jiné projevilo významnými změnami v hodnotovém žebříčku a rozvojem jejich individualizace. Následná pluralizace životních stylů vedla k rozvolňování tradičních vazeb a ovlivnila jak podobu politické participace, tak strukturu konfliktních linií. Prvním, kdo se zabýval tímto fenoménem, byl americký sociolog Robert Inglehart, který vysvětluje změny v hodnotové orientaci jako příklon k tzv. postmateriálním hodnotám a v souvislosti s tím zavedl novou konfliktní linii *materialismus-postmaterialismus*, která do jisté míry překryla původní rozpory (Inglehart 2008). Ve svých pracích ze 70. a 80. let dochází k závěru, že změna hodnotových vzorců vedla k proměně vztahů mezi sociálními třídami a politickými stranami. Nejvýrazněji se projevila u střední třídy, která se na postmateriální hodnoty adaptovala nejrychleji. Pro střední třídy se tak otevřela nová možnost podpory levicových stran prosazujících radikální změny ve společnosti, naopak dělnická třída mohla inklinovat ke konzervativnějším stranám upřednostňujícím materiální hodnoty.

Strany profilující se na postmaterialistických hodnotách jsou běžně označovány jako strany „nové levice“ prosazující zejména ekologická a lidsko-právní témata. Nejvýrazněji se v rámci nové levice projevila různá uskupení „zelených“ či jiné sociálně liberální formace prosazující se v 70. a na počátku 80. let. V protikladu k nim se profilují tzv. strany „nové pravice“ hájící tradiční hodnoty a odmítající mezinárodní integraci. Mezi ně můžeme zařadit krajně pravicové a populistické strany. Postupně však byly i tradiční formace nuceny začlenit do své ideologie prvky generované novými postmaterialistickými koncepty. Dle Ingleharta tyto změny poukazují na proměnu ústřední konfliktní linie, kdy ekonomické zájmy vytvářející konfliktní linii vlastníci-pracující, byly nahrazeny

rozdílnými hodnotovými prioritami mezi jednotlivými segmenty/vrstvami občanů (Strmiska a kol. 2005).

1.1.3.2 Koncept konfliktních linií v zemích střední a jihovýchodní Evropy

Původní teorie byla od svého vzniku několikrát modifikována a rozvíjena v řadě dalších konceptů. Zejména v období 80. a 90. let došlo k poměrně radikálnímu rozvolnění původního konceptu, stejně tak se objevily snahy aplikovat koncept i mimo své původní teritorium. V této práci je bezpředmětné se blíže zmiňovat o použití daného konceptu v případě některých rozvojových států, stěžejní téma představuje analýza konceptu konfliktních linií v rámci postkomunistického prostoru, jehož součástí je i Česká republika (Hloušek 2008).

Téměř čtyřicet let trvající období komunistického režimu vedlo k přetrhání tradičních sociálních vazeb. Zdeformovala se přirozená sociální struktura a společenská štěpení vzniklá v předchozích érách, zejména v období první republiky, ztratila svůj význam. V důsledku vyrovnávání společenských a kulturně-politických rozdílů během 40. až 80. let minulého století se česká společnost výrazně etnický a sociálně homogénizovala. Vzhledem k deformaci dlouhodobých sociálních struktur a sociopolitických vazeb nebylo přinejmenším na začátku 90. let možné na Česko a další podobné země pohlížet klasickou Rokkanovou optikou založenou na sociologickém přístupu. Základní myšlenka *sociologického přístupu* totiž spočívá v tom, že konfliktní linie vycházejí z tradiční stratifikace společnosti a projevují se prostřednictvím sociálních postojů a prostřednictvím chování. Oproti tomu *politologický přístup*, který preferuje mimo jiné i Ronald Inglehart, na konfliktní linie nenahlíží jako na produkt rozvrstvení společnosti, ale striktně uznává politické postoje a chování. Na rozdíl od sociologického přístupu není až tak podstatné, zda je společnost zřetelně sociálně fragmentovaná, jelikož politologický přístup v první řadě zkoumá podobu stranického spektra a na danou problematiku nahlíží „shora“. V případě těchto zemí je tedy aplikace sociologických konfliktních linií problematická, jelikož se nedá očekávat, že konfliktní linie budou pevně zasazené ve společenské struktuře. Hovoříme tak o tzv. konfliktních liniích transformace, které mají jednoznačně politický charakter (Hloušek - Kopeček 2004).

1.2 Stranický systém Česka

Charakter a podoba českého stranického systému jsou ovlivněny poměrným volebním systémem a působením konfliktních linií ve společnosti. Poměrný volební systém, který je vedle voleb do Poslanecké sněmovny používán i v krajských a obecních volbách, umožňuje proporcionální zastoupení všech stran, které překročí 5% uzavírací klauzuli pro vstup do PS, a tudíž směřuje k systému více stran (Kubát, 2004). Ve srovnání se stranickými systémy ostatních postkomunistických států byl stranický systém Česka po dlouho dobu považován za relativně nejstabilnější a nejvíce konsolidovaný (Balík a kol. 2010, Strmiska a kol. 2005). Jeho podoba se více než dvacet let blížila politickým systémům západoevropských zemí (Hloušek - Kopeček 2004).

Stranický systém Česka dlouhodobě fungoval na půdorysu pěti politických stran (Drahokoupil 2013). Od poloviny 90. let až do voleb v r. 2010 zasedaly v Parlamentu čtyři hlavní politické strany: ODS, ČSSD, KSČM a KDU-ČSL (Hanley 2011). Vedle ODS a ČSSD, představujících dominantní póly pravé a levé části politického spektra, získávaly pravidelné zastoupení i dvě vedlejší formace: středová KDU-ČSL ochotná spolupracovat jak s ODS, tak s ČSSD a KSČM, která ve volbách sice pravidelně dostávala nejvíce hlasů po ODS a ČSSD, ale je považována za antisystémovou stranu se značně omezeným koaličním potenciálem. Nejslabší pól stranického systému představovaly menší, převážně středoprávní subjekty, jako ODA, US, US-DEU či Strana Zelených (Navrátil 2010). I přesto, že volatilita byla v uplynulém období poměrně vysoká (Linek 2014), podpora zavedených stran nedostála podstatných změn, jelikož volatilita nenastala v důsledku úspěšného ukotvení nových politických subjektů, ale byla způsobena především přesuny voličů mezi uvedenými stranami (Hanley 2011).

1.2.1. Vývoj stranického systému 1990-2006

Stranický systém Česka se začal utvářet po prvních volbách v r. 1990, kdy se vymezily dva hlavní póly. Občanské fórum, sdružující názorově široké spektrum představitelů vymezujících se vůči bývalému režimu a KSČM, resp. KSČ (Hanáček 2010), která zaujala místo nejsilnější opoziční strany. První volební období bylo z hlediska

utváření stranického systému značně dynamické. Vedle formování nových politických subjektů a restrukturalizace těch stávajících, se profilyvaly především středové a pravicové strany, současně se stabilizovala levice a výrazněji se fragmentoval parlament (Cabada Šanc 20005: 125). Občanské fórum se začátkem r. 1991 rozpadlo na několik nástupnických stran. Hlavním nástupcem Občanského fóra se stala ODS, která v čele s Václavem Klausem zvítězila v následujících volbách r. 1992 a stala se dominantní silou ekonomického a společenského transformačního procesu dalších let. Po volbách se počet relevantních stran, zastoupených v Parlamentu, zvýšil na osm. Vedle ODS, KSČM, KDU-ČSL a dalších již méně významných stran získala své místo v parlamentu poprvé i ČSSD, která po zvolení Miloše Zemana předsedou strany vehementně usilovala o sjednocení heterogenní levicové části politického spektra a vytvoření jednotné opozice vůči pravicové vládě. Tato snaha se ukázala jako úspěšná, dominance ČSSD se v důsledku odklonu voličů od jiných levicových formací postupně zvyšovala a na konci volebního období již ČSSD představovala nejsilnější levicový subjekt. Obecně se stabilizovala levice a profilyvala pravice, politický střed zůstal volný. Nicméně tento prostor postupně zabrala KDU-ČSL. V daném období se tedy ustálily ústřední politické strany a systém se polarizoval. Postavení hlavních pólů zaujaly ODS a ČSSD, vedlejšími póly se staly ODS a KSČM (Cabada, Šanc 2005). Další volby r. 1996 již přinesly první konsolidaci stranického systému za zřetelného vymezení dominantních pólů stranického spektra ČSSD a ODS a stabilizace počtu relevantních subjektů na šest politických stran. Většina odborníků se shoduje na tom, že právě od r. 1996, kdy se ustálil počet stran a vzorce jejich interakcí, lze český stranický systém považovat za relativně stabilní a konsolidovaný. Dominantní postavení hlavních stran politického systému Česka nebylo narušeno ani předčasnými volbami r. 1998, kdy se počet subjektů zastoupených v Poslanecké sněmovně snížil na pět a vývojové tendence, směřující k bipolaritě systému, potvrdily i následující volby r. 2002 a r. 2006 (Hanáček 2010). Zejména ve volbách v r. 2006 významně vzrostla volební podpora dvou nejsilnějších politických subjektů - ODS a ČSSD, počet stran zastoupených v Poslanecké sněmovně se nijak nezměnil, nově však získala zastoupení Strana zelených. Současně se v těchto volbách poměrně významně snížil počet tzv. propadlých hlasů, tedy hlasů odevzdaných stranám, které nepřekročily 5% uzavírací klauzuli pro vstup do Poslanecké sněmovny (Linek ed. 2012). Mezi lety 1998 - 2006 tak docházelo k postupnému soustředění hlasů pro hlavní strany reprezentující póly českého politického spektra: ČSSD a ODS (Deník Referendum 2013a) a výraznější změny v podpoře stran se

dotýkaly jen voličsky slabších středových formací jako ODA, US, US-DEU či SZ (Linek ed. 2012).

Bipolární tendence jsou také patrné z porovnání výsledků voleb prvního a druhého řádu uplynulých let. Volbami prvního řádu jsou označovány volby do Poslanecké sněmovny a nově i prezidentské volby, do voleb druhého řádu řadíme zbylé volby, tedy obecní, krajské, senátní a volby do Evropského parlamentu. Výsledky voleb ukazují, že voliči ve volbách druhého řádu zpravidla upřednostňují opoziční strany. V praxi to vypadalo tak, že během volebního období vítězná ČSSD, naopak ODS postupně vítězila v krajských, senátních a evropských volbách a pokud byla u vlády ODS, volby druhého řádu vyhrávala ČSSD (Drahokoupil 2013).

1.2.2 Volby 2010

Předčasné volby v r. 2010 trendy vedoucí k bipolárnímu uspořádání politického spektra zvrátily a změnily dosavadní formát systému politických stran nastavený ve druhé polovině 90. let (Hanáček 2010). Počet politických stran zůstal stejný, poměrně zásadně se však proměnil charakter politických uskupení a rozložení sil v Poslanecké sněmovně. Někteří politologové v této souvislosti hovoří o politickém zemětřesení (Linek ed. 2012).

1.2.2.1 Situace před volbami

Daným změnám předcházela poměrně specifická politická situace. Poprvé v historii Česka byla prostřednictvím vyslovení nedůvěry Poslaneckou sněmovnou svržena vláda a vedení země převzala tzv. úřednická vláda. Koaliční vláda ODS, KDU-ČSL a SZ, vedená Miroslavem Topolánkem, získala po volbách v r. 2006 důvěru díky podpoře „přeběhlíků“ z ČSSD a s jejich pomocí se jí také podařilo prosadit některá zásadní a ve společnosti nepříliš populární reformní opatření, zejména ve zdravotnictví a sociální sféře. Stejně tak jako vyslovení důvěry vládě, bylo i pozdější vyslovení nedůvěry závislé na přeběhlících. Demise vlády tak pravděpodobně představovala logické vyústění mnohých vnitrostranických sporů. Jako přechodná vláda byla stanovena vláda úředníků, vedená

Janem Fischerem. Té byl po zrušení předčasných voleb, plánovaných na podzim r. 2009, Ústavním soudem prodloužen volební mandát až do července následujícího roku, kdy byla po řádných parlamentních volbách ustavena Nečasova vláda. Fischerova nepolitická vláda byla občany hodnocena příznivě, oproti tomu nespokojenost voličů s tradiční politickou scénou vzrostla, čímž se zvýšily šance na úspěch nově kandidujícím subjektům (Stem 2009).

1.2.2.2 Výsledky voleb

Volby v r. 2010 vyhrála ČSSD se ziskem 22,1 % hlasů, ale výsledné rozložení mandátů mezi vítěznými politickými stranami a omezený koaliční potenciál strany, jí neumožnily sestavit vládu, takže se strana opět ocitla v opozici. Na druhém místě se umístila ODS, která získala 20,2 % hlasů. Volební podpora obou stran se propadla na historické minimum a samotná ODS ztratila nejvíce voličů ze všech politických subjektů. KDU-ČSL poprvé v historii strany nezískala zastoupení v Poslanecké sněmovně, které taktéž ztratila Strana zelených. S výjimkou KSČM oslabily všechny tradiční strany a do Poslanecké sněmovny se nově dostaly dva politické subjekty - TOP 09 a Věci veřejné, které dohromady získaly více než 27 % hlasů (Balík a kol. 2010). Poprvé se tak vysoký počet voličů odklonil od tradičních stran a přesunul se k nově vzniklým politickým subjektům. Nelze však tvrdit, že se jednalo o zcela nové politické strany (Hanley 2011). VV působily na komunální úrovni již od r. 2002 a TOP 09 vznikla v r. 2009, kdy se v důsledku dlouholetých sporů mezi levostředovou a pravostředovou frakcí v KDU-ČSL ze strany vyčlenila část pravicově orientovaných představitelů v čele s Miroslavem Kalouskem a založila novou liberálně konzervativní stranu (Balík a kol. 2010). Současně se v těchto volbách mimořádně navýšil počet propadlých hlasů. V důsledku zmíněného oslabení volební podpory ODS a ČSSD vůči ostatním parlamentním stranám a nárůstu podílu propadlých hlasů významně vzrostla fragmentace českého stranického systému a zároveň se výrazně zvýšila volatilita českých voličů (Linek ed. 2012). ČSSD a ODS si i přesto udržely postavení dominantních pólů, nicméně pozice ODS se vzhledem k výraznému odlivu voličů a úspěšnému etablování TOP 09 na pravicovou stranu významně oslabil (Balík a kol. 2010). Pozici vedlejších pólů zaujala napravo TOP 09, nalevo KSČM a středové VV (Hanáček 2010).

Fragmentace stranického systému je patrná z následujícího porovnání volebních výsledků parlamentních stran: V r. 2006 získaly strany před volbami zastoupené v parlamentu dohromady 94 % hlasů, v následujících volbách už jen 60 % hlasů. Samotné vládní strany obdržely celkem 27 % hlasů, oproti 48 % získaných v předchozích volbách. Dvě nejsilnější strany v r. 2006 získaly téměř 68 % hlasů, ale ve volbách v r. 2010 se jejich podpora propadla na 42 % platných hlasů (Linek ed. 2012).

1.2.3 Volby 2013

Volby v r. 2013 prohloubily trendy předešlých voleb. Počet stran v Poslanecké sněmovně vzrostl na sedm a zastoupení získaly vedle tradičních politických stran další nové politické formace (Drahokoupil 2013).

1.2.3.1 Situace před volbami

Podobně jako předchozím volbám, i těm v r. 2013 předcházela demise vlády, resp. předsedy vlády a následné stanovení vlády úředníků. Oproti minulým volbám však tyto volby proběhly v předčasném termínu. Vyhlášení předčasných voleb představovalo vyústění politické krize, která vyvrcholila již v červnu, kdy Útvar pro odhalování organizovaného zločinu zadržel několik politiků a vysoce postavených státních úředníků v čele s Janou Nagyovou, která byla vrchní ředitelkou kabinetu premiéra Petra Nečase a jeho blízkou spolupracovnicí. Vedle Nagyové policie obvinila z korupce a zneužívání pravomoci úřední osoby dalších šest osob. Konkrétně se jedná dnes již o bývalé poslance ODS Ivana Fuksu a Marka Šnajdra, tehdejšího předsedu poslaneckého klubu ODS Petra Tluchoře, někdejšího a bývalého ředitele Vojenského zpravodajství Milana Kovandu a Ondřeje Páleníka. Posledním obviněným byl Jan Pohůnka, který zastával funkci ředitele odboru kontroly a vnitřní bezpečnosti Vojenského zpravodajství. V případě figurovala i jména několika významných podnikatelů a lobbistů, kteří jsou spojováni s ODS, jako například Ivo Rittig, Roman Janoušek či Tomáš Hrdlička (Hospodářské noviny 2013a). V reakci na tyto události podal premiér Nečas demisi a současně rezignoval na post

předsedy ODS. Ačkoliv se představitelé koalice shodli na pokračování dosavadní spolupráce pod vedením Miroslavy Němcové, prezident Miloš Zeman jmenoval zcela novou vládu v čele s Jiřím Rusnokem, bývalým ministrem financí Zemanovy poslední vlády. Proti tomuto rozhodnutí se však postavili představitelé všech parlamentních stran a vláda nezískala důvěru v Poslanecké sněmovně, takže až do sestavení nové vlády, vzešlé z předčasných voleb, úřadovala v demisi. Současně se při vyslovení nedůvěry vládě rozpadla dosavadní koalice ODS, TOP 09 a LIDEM, která do té doby stále usilovala o sestavení nové vlády. Představitelé TOP 09 se tak přiklonili k opozičním stranám a podpořili jejich návrh na rozpuštění Poslanecké sněmovny (Idnes 2013a). Ta byla rozpuštěna 20. srpna 2013, kdy pro návrh hlasovalo celkem 140 poslanců. Termín předčasných voleb byl vypsán na 25. a 26. října 2013 (Poslanecká Sněmovna 2013).

Této středopravicové vládě vedle mnohých korupčních afér v očích veřejnosti taktéž uškodila i neoliberalní politika úsporných opatření, která vláda přijala v rámci koaliční dohody s názvem *Koalice rozpočtové odpovědnosti, vlády práva a boje proti korupci*. Především byly navýšeny nepřímé daně, snížilo se porodné a rodičovský příspěvek, stejně tak sleva na poplatníka či příspěvek státu na podporu stavebního spoření. Současně vláda prosadila sporné církevní restituce. Vzhledem k uvedenému nelze říci, že by se politická situace v očích veřejnosti zlepšila, naopak důvěra v politickou garnituru a v politiku samotnou ještě více poklesla.

1.2.3.2 Výsledky voleb

Přestože se výsledky jednotlivých předvolebních průzkumů lišily, vykazovaly shodné trendy v tom, že by se do Poslanecké sněmovny dostali představitelé pěti politických stran. Na prvním místě se umísťovala ČSSD, následována KSČM a o zbylá tři místa se dělilo hnutí ANO s představiteli pravicového spektra české politiky - TOP 09 a ODS (Deník Referendum 2013b).

Ve volbách sice zvítězila ČSSD, nicméně získala pouhých 20,5 % platných hlasů, což představuje její nejhorší volební výsledek od r. 1996 a současně se jedná o nejnižší zisk hlasů, kterého kdy dosáhla vítězná strana v éře novodobých demokratických voleb. Nízký volební výsledek ČSSD se stal největším překvapením voleb, jelikož sociální demokraté měli po sedmiletém období vlády pravicových stran a korupčních aférách s nimi

spojených, výjimečnou příležitost upevnit svou pozici. Na neúspěch měl pravděpodobně vliv déletrvající spor mezi současným hejtmánem Jihomoravského kraje Michalem Haškem, který je příznivě nakloněn prezidentu Zemanovi a předsedou Bohuslavem Sobotkou, který patří k té části ČSSD, která v r. 2003 nepodpořila Zemana v prezidentské volbě. V rámci ČSSD tak de facto figurovaly dvě názorově odlišné frakce. Před volbami podpořilo Haškovo křídlo Zemana při sestavování přechodné Rusnokovy vlády, a toto „spojenectví“, společně s chováním prezidenta, mohlo odradit středové voliče ČSSD (Deník referendum 2013c). Mimořádný odliv voličské podpory zažila ODS, která získala pouhých 7,7 % hlasů. Na rozdíl od ČSSD nízký volební výsledek ODS mnohé nepřekvapil, jelikož právě ODS byla v posledních letech často spojována s korupcí a klientelismem a nese velký podíl na poklesu důvěry občanů vůči klasickým politickým stranám a na nevalném stavu politické kultury v zemi. Současně jako vládní strana měla největší odpovědnost, a tak byla její pozice nejtěžší ze všech kandidujících subjektů (Deník Referendum 2013d). Během sedmiletého období vlády (2006-2013) strana ztratila 80 % voličů (Cabada 2014). Přízeň voličů ve větší míře ztratila také druhá nejsilnější koaliční strana TOP 09, která obdržela jen 12 % hlasů. VV ve volbách nekandidovaly, jelikož se v průběhu volebního období vlivem rozepří uvnitř strany rozpadly. Naopak KSČM se ziskem 14,9 % hlasů jako jediná parlamentní strana oproti předchozím volbám mírně posílila (Deník referendum 2013c). Současně výrazně posílila KDU-ČSL, která obdržela 6,8 % hlasů a navrátila se do Poslanecké sněmovny. Zastoupení v Poslanecké sněmovně dále získala dvě nová politická hnutí. Poměrně radikální a populistické hnutí Úsvit, které získalo 6,9 % hlasů a dosáhlo tedy prakticky stejného volebního výsledku jako KDU-ČSL a hnutí ANO 2011, jež se nakonec se ziskem 18,7 % hlasů umístilo na druhém místě. Ze všech nově kandidujících subjektů obdrželo ANO nejvíce hlasů, jednalo se o téměř milion hlasů.

Dle politoložky Vladimíry Dvořákové se dalo očekávat, že se voliči v předčasných volbách do Poslanecké sněmovny i přes negativní zkušenosti s VV znovu přikloní k novým stranám, jelikož bylo evidentní, že veřejnost již zcela ztratila důvěru k stranám vládní koalice (Deník Referendum 2012). Ty také ve volbách nejméně oslabily. Lze konstatovat, že volby jednoznačně prohrála pravice a současně s ní se zhroutil i dosavadní dominantní pravicový pól (Cabada 2013), avšak i levice, resp. ČSSD, ztratila podstatnou část hlasů. Pokračující slábnutí bipolárních tendencí je zřetelné vzhledem k podílu počtu mandátů, které získaly ODS a ČSSD ve zmíněných volbách. Obě strany pravidelně v Poslanecké sněmovně obsazovaly nadpoloviční počet mandátů, v r. 2006 získaly

dokonce 78 % všech poslaneckých mandátů. V následujících volbách poklesl podíl mandátů na 55 % a nyní činí podíl mandátů těchto stran pouhých 33 % (Drahokoupil 2013).

Volební úspěch hnutí ANO vytvořil v českém politickém systému silný středový subjekt a místo dvou dominantních pólů vzniklo vícero středně velkých pólů. V Poslanecké sněmovně je nyní několik menších stran: ODS, KDU- ČSL, hnutí Úsvit a ztráta jen několika procent hlasů je pro ně osudná, podobně jako v minulosti pro Stranu zelených, ODA či US-DEU. Otázkou do budoucna zůstává, zda vznikne nový hegemon na pravici, popřípadě na levici či se stranický systém více rozdrobí a posílí jeho střed (Drahokoupil 2013).

Závěrem se zmíníme, že je poměrně zajímavé, jak se v českém stranickém systému výrazněji uplatnily ty politické subjekty, které se ideologicky profilyovaly na střed a napravo, zatímco na levici a levém středě se v posledních letech žádné významné strany neprosadily (Hanley 2011: 124). Výjimkou je Strana zelených hájící postmateriální hodnoty tzv. nové levice, sama strana se však spíše prezentuje jako představitel pravice.

1.2.4 Konfliktní linie v ČR

V prvních volbách v r. 1991 představovala hlavní konfliktní linii tzv. iniciační konfliktní linie transformace spočívající ve sporu o podobě režimu. Částečně se ve volbách projeví také další konfliktní linie, konkrétně konfliktní linie *církev - stát*, na které se etablovala Křesťanská a demokratická Unie, dále konfliktní linie *centrum - periferie*, kde se nejvýznamněji profilyovalo regionální Hnutí za samosprávnou demokracii - Společnost pro Moravu a Slezsko, usilující o posílení postavení dvou ze tří historických zemí v rámci Československa, resp. Česka. Částečně se také projeví konfliktní linie *město - venkov* odrážející odlišné chování venkovského a městského elektorátu. Nicméně již po volbách v r. 1992 (Hloušek – Kopeček 2004) se následkem postupného odlišení politických postojů mezi tzv. vítězi a poraženými („winners“ a „losers“) postkomunistické ekonomické transformace (Smith – Matějů 2011) stává nejdůležitějším tématem právě hospodářská politika. Konflikt spočíval v odlišných názorech na aplikaci demokratických a tržních reforem (Hloušek – Kopeček 2004), jelikož ne všechny ekonomické reformy byly

přijímány velkou částí voličů, jak tomu bylo na počátku 90. let (Smith – Matějů 2011). Výrazně se tak posílil význam socioekonomické linie transformace a současně se dotvořily hlavní subjekty české pravice a levice. Oproti tomu význam dalších konfliktních linií se od poloviny 90. let zmenšoval, relevanci si udržela jen konfliktní linie církev - stát, na které se profilovala a dodnes profiluje KDU-ČSL, a to i přesto, že se z důvodu snížení religiozity české společnosti spíše snažila o vymezení v rámci pravolevého spektra (Hloušek – Kopeček 2004).

Vliv sociální stratifikace společnosti na volební chování se naplno projevil v následujících volbách r. 1996 (Kunštát 2007). V daných volbách voliči sebe sami identifikují jako „poražení“ a ve velkém se přiklánějí k levicovým stranám, které prosazují zpomalení transformačních procesů (Smith – Matějů 2011). V důsledku toho se socioekonomická konfliktní linie plně konsolidovala jako hlavní konfliktní linie v ČR (Kunštát 2007) a započal trend rostoucí polarizace mezi dvěma nejvýznamnějšími stranami české politické scény, ODS a ČSSD (Lebedová 2014). Volby v r. 2002 přinesly další rozpor týkající se postojů vůči Evropské Unii a evropské integraci. Ačkoliv se tato linie promítla do předvolebního soupeření, nelze ji považovat za skutečnou konfliktní linii, což dokazuje i její poměrně slabý vliv na českou politiku. Další konflikt vnesla na českou politickou scénu Strana zelených, hájící postmateriální hodnoty. Konfliktní linie *materialismus - postmaterialismus* se však neukázala natolik významná, aby zburcovala dostatečné množství voličů. Dominantní postavení socioekonomické konfliktní linie tedy nebylo nijak ohroženo a v podstatě odpovídá konfliktní linii *vlastníci - pracující*, jak ji známe ze západoevropských demokracií (Hloušek – Kopeček 2004). Významnou roli hraje především fakt, že se politické strany postupně vymezily na ose levice a pravice. Zároveň se v souladu s obecným vývojem do hlavní socioekonomické konfliktní linie stále více promítají axiologické prvky rozdělující stoupence autoritářských a liberálních hodnot. Právě tato dimenze je stěžejní zejména pro menší parlamentní strany, které se alternují ve vztahu k velkým stranám. Klasická pravolevá dimenze, reflektující sebezařazení voličů na ose levice pravice, však nadále zůstává nejdůležitějším hierarchizujícím kritériem českého stranického systému (Kunštát 2007) a politické strany i nadále začleňují do své rétoriky a volebních programů stále více třídních aspektů, což se nejzřetelněji projevilo ve volbách v r. 2010, ve kterých se všechny hlavní politické strany prostřednictvím svých kampaní snažily zacílit na voliče konkrétní sociální třídy (Smith – Matějů 2011).

Předvolební klání následujících voleb již nebylo díky nástupu nových politických subjektů tak ideologicky a programově vyprofilované a tradiční souboj mezi levicí a

pravici se v okamžiku, kdy hnutí ANO začalo posilovat v předvolebních preferencích, přenesl do pozadí (Lebedová 2014).

1.3 Hnutí ANO

Hnutí ANO bylo zejména v předvolebním období často přirovnáváno k Věcem veřejným a zpočátku označováno jako protestní či populistický subjekt. Podobně jako Věci veřejné bylo hnutí poměrně nečitelné, vymezovalo se vůči politické elitě, prezentovalo se jako široce rozkročená středová formace, realizovalo masivní předvolební kampaň v čele s výrazným lídrem a těžilo podporu voličů z obecného nárůstu nespokojenosti se stávajícími politickými stranami. Stejně tak bylo hnutí ANO založeno podnikatelem.

V politických systémech mnoha zemí není vznik a nástup nových politických subjektů, které se rekrutují z podnikatelského prostředí, ničím neobvyklým. Tento typ stran, často nazývaný jako populistický, těží všude z obecného zklamání voličů ze zavedených stran, z korupčních skandálů a z destabilizace politické scény a poměrně snadno získává náklonnost značné části voličů. Poměrně problematické je však dlouhodobé fungování těchto stran, které se v mnoha případech po vstupu do vlády sami vnitřně rozloží a v následujících volbách již neuspějí. V českém kontextu se jedná o Věci veřejné a podle všeho i o hnutí Úsvit. V postkomunistických státech zaznamenávají podnikatelské subjekty největší úspěch zejména v Pobaltí (Lotyšsko, Estonsko), kde se tento fenomén objevil poprvé. Různorodé podnikatelské strany proklamující změnu a boj s korupcí zde vznikají již od počátku 90. let a i nadále se těší vysoké podpoře a získávají na svou stranu významnou část elektorátu. Z Pobaltí se tento fenomén postupně rozšířil i do dalších zemí východní a střední Evropy a právě ve střeoevropských státech v posledních letech významně zesílil (První zprávy 2013). Slovenské prezidentské volby v roce 2014 vyhrál podnikatel Andrej Kiska a popularitu si taktéž získala strana podnikatele Igora Matoviče Obyčejní lidé a nezávislé osobnosti, která od r. 2010 zasedá ve Slovenském Parlamentu. V Polsku funguje od r. 2011 hnutí podnikatele Janusze Palikota, v Česku uspěly v minulých volbách VV, nyní hnutí ANO a hnutí ÚSVIT. Podobně se podnikatelské strany těší podpoře voličů i v některých zemích západní Evropy. Za jednu z nejvýznamnějších podnikatelských stran lze považovat dnes již transformovanou italskou

stranu mediálního magnáta Silvia Berlusconiho Forza Italia. Ta se prosadila v 90. letech při tzv. revoluci soudců a navzdory očekávání krátké „trvanlivosti“ se stala stabilním pravicovým pilířem italského stranického systému. Existují ale i další případy. V současnosti se jedná například o rakouskou stranu Team Stronach für Österreich, vlastníka koncernu Magna Franka Stronacha. Stronach je podobného názoru jako Babiš, že stát se má řídit jako firma, ale má odlišný názor na Evropskou Unii, ke které je značně kritický (První zpráva 2013). Za úspěchem těchto stran často může stát tzv. haló efekt, neboli touha po něčem novém, „neokoukaném“ a nezkorumpovaném, ale také neschopnost tradičních stran řešit celospolečensky důležitá témata (Parlamentní listy 2014a).

Hnutí ANO však nelze i přes jeho do jisté míry protestní charakter jednoznačně vnímat jako populistický subjekt, jelikož nespĺňuje všechny znaky typické pro populistické strany (Kalábová 2014, Prokešová 2014). Přestože jsou některá programová východiska hnutí značně populistická, neobsahují více populistických hesel, než lze nalézt u jiných českých politických stran. Za značně populistické lze nicméně považovat ostré vymezování se vůči stávajícím politickým stranám a kritizování korupčního systému. Na druhou stranu, jak uvádí politoložka Vladimíra Dvořáková, v České republice je poměrně obtížné označovat boj proti korupci za čistě populistický, protože v současné době představuje klíčový problém naší země (Deník referendum 2012). Podobně i sám Babiš prohlašoval, že nevystoupil proti korupci jako takové, ale proti míře, které dosáhla (Deník Referendum 2013e).

Je však zřejmé, že po vstupu do vlády si již hnutí ANO nemůže nadále zachovat svůj protestní charakter a musí se vymezit jako standardní politická strana. Vzhledem k oslabení dosavadních pravicových stran by hnutí ANO mohlo usilovat o pozici nové ústřední pravicové strany a napodobit tak úspěch Berlusconiho hnutí Forza Italia.

1.3.1. Vznik hnutí ANO

Samotnému vzniku hnutí ANO předcházelo založení stejnojmenné občanské iniciativy na podzim r. 2011. Podnětem pro vznik dané iniciativy ANO 2011, neboli Akce Nespokojených Občanů, byla medializovaná vystoupení významného českého podnikatele a třetího nejbohatšího Čecha Andreje Babiše, majitele zemědělsko- potravinářsko-

chemického holdingu Agrofert a několika významných médií (Česká televize 2015). Babiš ve sdělovacích prostředcích opakovaně ostře kritizoval současný stav české politiky a korupční systém prorůstající veřejnou správou, který dle jeho slov „po roce 2006 natolik zbytněl, že umožňuje rozkrádat státní majetek po miliardách“. Vedle policie a justice z korupčních praktik obvinil i konkrétní politické představitele pohybující se zejména v pravé části stranického spektra, jako např. bývalého prezidenta Václava Klause, bývalého předsedu ODS Miroslava Topolánka a jeho někdejšího tajemníka Marka Dalíka či bývalého primátora Prahy Pavla Béma. Podobně Babiš reagoval i na osobu Miroslava Šloufa, který je spojován s Milošem Zemanem, reprezentantem levé části politické scény (Hospodářské noviny 2011a). Daná vystoupení vedla k aktivizaci části veřejnosti a vyústila v sepsání tzv. Výzvy, která obsahovala základní myšlenky, jež daly vzniknout samotné občanské iniciativě. Babiš podle svých slov zpočátku nepředpokládal, že by se stal lídrem této iniciativy, ale v důsledku pozitivních ohlasů přicházejících z řad široké veřejnosti, situaci přehodnotil, iniciativu zaštil svým jménem a kapitálem a stal se manažerem hnutí (Hospodářské noviny 2011b). Stejně tak zprvu tvrdil, že nemá ambice aktivně se angažovat v politice (Česká televize 2015), ale již v listopadu r. 2011 rozeslal do většiny českých domácností otevřený dopis občanům, ve kterém opět kritizoval současný politický a ekonomický stav země a vysvětlil důvody, které ho „nutí“ vstoupit do politiky. Následoval cyklus setkání ve všech krajských městech ČR s cílem představit zakládající členy sdružení, hlavní programová východiska a posbírat dostatečný počet petičních hlasů pro založení nového politického hnutí (Deník referendum 2012).

Iniciativu veřejně podpořili mnozí známí podnikatelé, jako např. majitel Student Agency Radim Vančura, vlastník Jablotronu Dalibor Dědek či finančník Karel Janáček, ale také veřejně známé osobnosti jako moderátor Jan Kraus či spisovatel Michal Viewegh (Deník referendum 2012).

1.3.2. Politické působení hnutí ANO

Hnutí ANO 2011 bylo jako politický subjekt zaregistrováno dne 11. května 2012. Hnutí bylo před volbami prezentováno jako zcela nový politický subjekt, nicméně tomu tak nebylo, jelikož hnutí poprvé kandidovalo již v podzimních senátních volbách v r. 2012,

ani jeden ze sedmi kandidátů však ve volbách do horní komory Parlamentu neuspěl. V následujících krajských volbách hnutí ANO finančně podpořilo několik regionálních formací, žádná z nich se však výrazněji neprosadila. V prezidentské volbě konané v lednu r. 2013 hnutí ANO nepřímo podpořilo kandidáta TOP 09 Karla Schwarzenberga (Česká televize 2015).

Další příležitost soupeřit o hlasy voličů se hnutí naskytla díky vyhlášení předčasných voleb do Poslanecké sněmovny. I když se ANO umístilo na druhém místě, je považováno za neoficiálního vítěze voleb. Celkově hnutí zvítězilo ve Středočeském, Libereckém, Královéhradeckém a Ústeckém kraji. Výsledek voleb překvapil i samotné hnutí, strana měla původně ambice stanout v opozici, dostatečně se stmelit a stabilizovat a teprve v následujících volbách vstoupit do vlády. Bezprostředně po vyhlášení volebních výsledků předseda Andrej Babiš dokonce vyloučil, že se hnutí stane vládní stranou (Deník referendum 2013c). Nakonec se však hnutí dohodlo na vytvoření koalice s vítěznou ČSSD a KDU-ČSL a koaliční smlouva byla podepsána v lednu r. 2014. Hnutí získalo celkem šest ministerských postů, předseda hnutí Andrej Babiš se stal ministrem financí a místopředsedou vlády. Svou pozici na české politické scéně hnutí upevnilo již oficiálním vítězstvím ve volbách do Evropského Parlamentu a úspěchem svých kandidátů v komunálních volbách konaných v průběhu r. 2014. Ve stejném roce se konaly i volby do Senátu, ale v těch bylo hnutí ANO již méně úspěšné (Česká televize 2015).

1.3.3 Strategie hnutí ANO

Hnutí ANO kritizuje nynější poměry, především nefunkčnost a neefektivnost státu a dosavadní systém politických stran. Poukazuje na to, že Češi jsou pracovitý a zručný národ a za špatný ekonomický stav země jsou zodpovědní zkorumpovaní političtí představitelé a státní úředníci. Proto se vymezuje proti kompletní politické elitě, která dle názoru hnutí není dostatečně odborně způsobilá, aby byla schopna řídit naši zemi, (a) navíc je zapojena do systémové korupce (Deník Referendum 2013f). Obecně hnutí hájí demokratické principy založené na svobodě, solidaritě a odpovědnosti a jeho cílem je vytvoření funkčního, spravedlivého a efektivně fungujícího státu, řízeného odborníky

s potřebnými odbornými znalostmi a vysokým morálním kreditem, na kterém se může profilovat zdravě fungující česká společnost (ANO 2013).

1.3.3.1 Ideologie

ANO se prezentuje jako nepolitický subjekt a i přesto, že naplňuje kritéria klasické politické strany, již od začátku klade důraz na to, že je hnutím a nikoliv stranou. Tím se snaží ještě výrazněji odlišit od tradičních stran a posílit dojem, že s nimi nemá nic společného. Vymezení vůči stávajícímu establishmentu je taktéž patrné ze sloganu: „Nejsme politici. Makáme“, které se stalo jedním z hlavních hesel předvolební kampaně. Zároveň hnutí není nikterak kulturně ukotveno, vystupuje jako neideologická formace, která odmítá zařazení na pravolevé ose, jelikož toto dělení je zastaralé a ANO na rozdíl od klasických stran prosazuje pragmatická a racionální řešení (Deník Referendum 2013f). Shrnuto slovy předsedy Andreje Babiše: „Dnes už nemáme ten komfort, kdy si můžeme vybírat mezi levicí a pravicí. Stát je v krizi a nefunguje“ (Česká pozice 2012). Nicméně po volbách Babiš svou stranu definoval jako pravicovou stranu se sociálním cítěním (Echo24 2014) a i vzhledem k dosavadnímu vývoji ve straně a k prosazovaným politikám na vládní úrovni je patrné, že se hnutí transformuje jako subjekt napravo od středu. V současné době již Babiš přímo hovoří o proevropské liberální středopravicové straně (Česká televize 2015a).

1.3.3.2 Volební program

V souladu se strategií strany nebyl volební program naformulován tak, aby reprezentoval zájmy určitých společenských skupin, ale spíše se opíral o kritiku dosavadních politických stran a jejich hospodaření. Mimo témat zaměřených proti establishmentu a systémové korupci, se v programu objevují i další prohlášení reflektující „antipolitické“ nálady ve společnosti. Obecně se dá říci, že program strany je, stejně jako její ideologie, poměrně nejednoznačný (Parlamentní listy 2013). Převažují v něm spíše populistické sliby, zdůrazňující zejména boj s korupcí a odpolitizování veřejné správy,

doplněné tzv. valenčními výroky, tedy takovými, na nichž se shodnou v podstatě všechny strany (Eibl 2014). Volební program ANO byl zveřejněn jako jeden z posledních, až několik týdnů před plánovanými volbami a v průběhu předvolebního období byl několikrát i významně změněn. Největší změny se týkaly poplatků ve zdravotnictví a v justici. Předseda hnutí tyto změny obhajoval v tom smyslu, že program pouze opravují za účelem jeho vylepšení a důležité je, že jej budou v případě zvolení plnit. Programový manažer Martin Komárek však přiznal, že vzhledem k vyhlášení předčasných voleb byl program hnutí vytvářen ve spěchu. Dle politologa Tomáše Lebedy jsou tyto změny ve volebním programu mimo jiné způsobeny tím, jak samotné hnutí vzniklo. Zatímco klasické strany jsou utvářeny na základě společných ústředních hodnot, díky kterým získávají další stoupence, hnutí ANO vzniklo opačně, resp. bylo organizováno shora za absence klíčové ideologie. Jednotliví členové hnutí tak nejsou navzájem ideologicky svázáni a mají rozdílné názory, které se při tvorbě programu projeví (Idnes 2013b). Postupnou tvorbu volebního programu, lze však také chápat jako určitou strategii založenou na jeho přizpůsobování dle výsledků/výsledkům průzkumů mezi voliči a snahou hnutí neprofilovat se na pravolevé škále zavedených stran, což je patrné i z níže uvedeného textu, který přibližuje volební program.

V první kapitole věnované *státnímu rozpočtu, daním a penzijnímu systému* hnutí kritizuje dosavadní hospodaření státu, „jehož aparát je rozsáhlý, pomalý a byrokratický“. S cílem ušetřit „několik desítek miliard korun ročně“ prosazuje zavedení povinného elektronického fakturování ve státní správě, což povede ke snížení provozních výdajů jednotlivých ministerských resortů. Po vzoru Dánska požaduje hnutí také zřízení centrálního úložiště dat a účetních záznamů institucí veřejné správy, díky kterému se snáze odhalí i neoprávněná krácení daní, resp. se snáze zamezí daňovým únikům. Další zvyšování přímých daní je pro hnutí nepřístupné, daň z příjmu právnických osob plánuje ponechat na nynějších 19 %, požaduje navrácení snížené sazby DPH (zejm. na potraviny a knihy) z 15 % na 10 % a společného zdanění manželů, zrušení superhrubé mzdy a spotřební daně chce měnit pouze v souladu se zákony EU. Schodek státního rozpočtu by se měl v následujících několika letech ustálit na hodnotě nižší než 3 % HDP a následně se postupně vyrovnat, aby nedocházelo k dalšímu zadlužování Česka. V případě penzijní reformy, prosazené minulou koaliční vládou premiéra Nečase, chce hnutí zavést automatické členství v druhém pilíři pro nové účastníky pracovního trhu, ale s možností dobrovolného odstoupení. V oblasti *sociální politiky a zaměstnanosti* požaduje hnutí nastavení takových kontrolních mechanismů, které zamezí zneužívání sociálních dávek.

Jednou z možností je například podmíněné poskytování sociálních dávek na základě výkonu veřejně prospěšných prací nebo dodržování povinné školní docházky. Slibuje zásadní změnu v přístupu poskytování služeb uchazečům o zaměstnání ze strany úřadu práce, zpřísnění antidiskriminačního zákona či zavedení minimálního starobního důchodu a zastavení automatického prodlužování věku odchodu do důchodu. Hnutí vyzdvihuje dosavadní podnikatelské úspěchy předsedy A. Babiše a poukazuje tak na další z hlavních cílů, kterým je snížení nezaměstnanosti. V této souvislosti hnutí prosazuje daňové úlevy pro zaměstnavatele znevýhodněných skupin občanů, resp. výhodnější zaměstnání absolventů, občanů nad 50 let či hendikepovaných osob. Kapitola *Právo a spravedlnost* podtrhuje nutnost reformy soudnictví, která by měla odstranit dosavadní neefektivitu ve způsobu řešení jednotlivých soudních procesů. Hnutí také kritizuje napojení Nejvyššího státního zastupitelství na politické představitele a požaduje, aby nejvyššího státního zástupce nově volil Senát, a došlo tak k odpolitizování státního zastupitelství. K posílení nezávislosti soudců by mělo přispět zřízení nejvyšší soudcovské rady, jakožto nezávislého odborného autoritativního orgánu. V následující kapitole o *průmyslu a podnikání* se hnutí ANO odvolává na odkaz úspěšné průmyslově rozvinuté první Československé republiky. Chce vytvořit vhodné podmínky pro opětovný rozvoj českého průmyslu založeného na produkci kvalitních výrobků a posílit konkurenceschopnost české ekonomiky. Hnutí podporuje obnovitelné zdroje a jadernou energii. V elektrárně Temelín vidí významný strategický zdroj a podporuje její dostavbu, ta by však měla být financována výhradně z finančních prostředků společnosti ČEZ. V oblasti *dopravy* hnutí kritizuje dlouhodobé zanedbávání železniční a silniční sítě a pomocí uplatnění modelu Public Private Partnership, který propojuje veřejný a soukromý sektor, chce výrazně navýšit přísun finančních prostředků, a ty následně použít především na její opravu a údržbu. V *boji s organizovaným zločinem* se hnutí přiklání k možnosti založení specializovaného protikorupčního orgánu při Vrchním státním zastupitelství a opětovnému zřízení finanční policie. Hnutí prosazuje přijetí zákona o státní službě, který upravuje postavení státních zaměstnanců a vzhledem k jeho ukotvení v Ústavě je připravován již od 90. let. Za nutnou považuje i restrukturalizaci policejního sboru, která by měla posílit policejní dohled na veřejných prostranstvích. Ve *zdravotnictví* zdůrazňuje hnutí vlastní odpovědnost občanů za své zdraví a přiklání se k vytvoření preventivního programu a zavedení benefitů za poctivé absolvování předepsaných preventivních prohlídek v podobě bonusů na zdravotním pojištění. V otázce regulačních poplatků slibují zrušení poplatku za recept, pobyt v nemocnici a zdravotnických poplatků seniorů. Ve *školství* hnutí plánuje podpořit zejména

výuku technických oborů a chce více propojit výuku s požadavky podnikové sféry. Součástí je i odmítavé stanovisko k zavedení školného na vysokých školách a hnutí nezvažuje ani další možnosti, které by vedly ke zvyšování současných výdajů studentů státních vysokých škol či k jejich zadlužování. Podporuje obory jako biochemie, medicína, biotechnologie, nanotechnologie, informatika, strojírenství, ale neopomíjí ani obory společenského charakteru. Dále je hnutí pro navýšení finančních prostředků určených na vědu, výzkum, sport i kulturu. V oblasti *zahraniční politiky* je zaměřeno jednoznačně proevropské. ANO se přiklání k členství Česka v EU a NATU a proklamuje rozvoj spolupráce především s Německem, Rakouskem a zeměmi Visegrádské 4, tedy se Slovenskem, Maďarskem a Polskem. V případě *ochrany životního prostředí* bude hnutí usilovat o zefektivnění systému využívání odpadů a rozvoj takových zdrojů energie, které co nejméně zatěžují životní prostředí. U regionů s dlouhodobě narušeným životním prostředím hnutí počítá s vytvořením tzv. Zeleného programu (ANO 2013a).

Program hnutí tedy kombinuje jak pravicové, tak levicové prvky. S pravicí hnutí spojuje především daňová politika, založená na nenavyšování stávajících daní, snížení základní sazby DPH a taktéž odmítá zavedení progresivní daně. Současně hnutí vyzdvihuje svobodu jedince, podporu podnikání, klade důraz na odpovědnost za vlastní osud a proklamuje minimální zásahy ze strany státu do života občanů. V souladu s levicovými idejemi hnutí zdůrazňuje princip solidarity. Požaduje zavedení minimálního starobního důchodu, ukončení automatického prodlužování věku odchodu do důchodu, opětovnou valorizaci důchodů, změnu poplatků ve zdravotnictví nebo zavedení specifické či nulové daně na léky. Současně ANO odmítá školné na vysokých školách a požaduje zavedení povinných majetkových příznání a registračních pokladen (Novinky 2013).

1.3.3.3 Volební kampaň

ANO se dostalo do podvědomí voličů zejména díky profesionálně připravené a masivní předvolební kampani. Představovací kampaň byla naplánována na začátek srpna, kdy také začala, ale vzhledem k předčasným volbám se výrazně urychlila. Na přelomu července a srpna, tedy necelé tři měsíce před konáním voleb, se preference hnutí pohybovaly pod pětiprocentní hranicí zisku hlasů (Median 2013). Od září již volební preference hnutí, vyjádřené volebními modely jednotlivých agentur, dosahovaly

dvouciferných hodnot (PPM Factum 2013, CVVM 2013). Vzhledem k tomu, že hnutí již od začátku disponovalo velkým množstvím finančních prostředků, mohlo si dovolit najmout mnohé specializované agentury. Po prezidentských volbách navázalo spolupráci s bývalými Schwarzenbergovi PR specialisty, s Annou Matuškovou, která měla na starosti strategii hnutí a mediální školení a Markem Prchalem, který propagoval hnutí skrze sociální sítě (Idnes 2013c). Později hnutí využilo služeb i dalších externích agentur poskytujících poradenský a marketingový servis. Pravděpodobně nejvýznamnější však byla spolupráce s americkou agenturou PSB- Penn Shoen Berland (Ihned 2013), která v minulosti pracovala například pro Billa Clintona, Tonyho Blaira, Hillary Clinton či Silvia Berlusconiho, a taktéž stojí za úspěšnou kampaní ČSSD do krajských zastupitelstev v r. 2008. Hnutí od začátku ve značné míře využívalo rozsáhlé výzkumy veřejného mínění a analýzy focus group a výsledkům těchto průzkumů přizpůsobovalo svou volební strategii. Vedle výrazné outdoorové reklamy a propagace v médiích, probíhala rozsáhlá kontaktní kampaň a hnutí nezapomnělo ani na internetu, především na sociálních sítích, jako je Facebook a Twitter či na serveru Youtube (Šíma – Králová 2014). Celkové náklady na volební kampaň, byly ve výsledku mnohonásobně vyšší, než se očekávalo. Z původně plánovaných 40 milionů korun vzrostly až na 120 milionů korun. Ve srovnání s ostatními tradičními stranami byly náklady hnutí ANO podstatně vyšší (Transparentní volby 2013). Vedle samotného předsedy, který na kampaň svého hnutí přispěl téměř 30 milióny korun, nejvíce také přispěly společnosti Agrofertu, konkrétně Deza, Precheza, Lovochemie, Fatra a Synthesia (ANO 2013b).

Vedle velmi zdařile propracovaného a výborně zvládnutého marketingu napomohlo i angažování veřejně známých a primárně nepolitických osobností, které Babiš v kampani výrazně podporoval. Tito lidé jsou mnohými vnímáni jako autority společenského a politického života. Jedná se například o Martina Komárka, bývalého komentátora MF Dnes, který se stal programovým ředitelem hnutí, dále o bývalého senátora a rektora Masarykovy univerzity Jiřího Zlatušku či herce a bývalého diplomata a ministra kultury Martina Stropnického (Deník Referendum 2013f).

1.3.3.4 Voliči

Ve vztahu k výše uvedenému je patrné, že hnutí ANO cílilo na poměrně širokou část voličů. Původní občanská iniciativa Akce nespokojených občanů primárně zaujala

převážně lidi nespokojené se středopravicovou vládou, tedy voliče podporující levicové subjekty. Tito levicovní voliči však volí v první řadě klasické představitele levice - ČSSD a KSČM či radikálnější populistické strany, a tak se hnutí na začátku své kampaně prezentovalo jako určitá alternativa k vládním pravicovým stranám s cílem zaujmout středové a pravicové voliče, u nichž se dala předpokládat ještě větší nespokojenost s koaličním vládnutím (Česká pozice 2014). Podle politologa Petra Sokola bylo i z čistě marketingového hlediska výhodnější cílit na pravicově orientované voliče, jejichž důvěra byla v důsledku sedmiletého, nepřilíš povedeného vládnutí jimi zvolených stran, významně oslabena a došlo k rozvolnění tradičních vazeb mezi voliči a stranou, díky kterému jsou pravicovní voliči méně vázáni na tradiční volbu (Parlamentní listy 2013). Nicméně zanedlouho se hnutí ANO zaměřilo i na voliče opozičních stran a vymezilo se jako alternativa pro všechny voliče zklamané tradičními politickými stranami. Hnutí ANO tedy ke svému volebnímu úspěchu využilo mimo jiné i společenskou situaci a antipolitické nálady veřejnosti.

Předvolební průzkumy naznačovaly, že hnutí v největší míře podpoří bývalí voliči stran vládní koalice. Dle předvolebního průzkumu agentury PPM Factum ze září 2013, by hnutí získalo nejvíce podporovatelů z řad příznivců TOP 09 a VV, následují bývalí voliči ODS a významný zdroj podpory hnutí ANO představovali i nevoliči (Deník referendum 2013b). Volební výsledky do jisté míry s průzkumy korespondují, jelikož hnutí na svou stranu získalo poměrně významnou část elektorátu právě ODS, TOP 09 a VV, ale zároveň k hnutí přešli i někteří bývalí voliči ČSSD, což již průzkumy nepředpovídaly. Hnutí tedy ve volbách konkurovalo zejména pravicovým stranám, ale získalo i voliče z řad levice a nevoličů (Havlík a kol. 2014). Jak uvádí politolog Sokol, pravicové voliče v první řadě neoslovil program hnutí, který kombinuje jak levicové, tak pravicové prvky, ale společně s politologem Tomášem Lebedou jsou toho názoru, že rétorika předsedy hnutí Andreje Babiše pravděpodobně zaujala pravicové voliče jeho úspěchem v podnikání (Parlamentní listy 2013).

1.3.4 Organizační struktura a členská základna

Organizační struktura hnutí ANO je čtyřstupňová. Tvoří ji celostátní organizace, krajské organizace, oblastní a místní organizace. Vrcholným orgánem hnutí je Celostátní sněm, který nese odpovědnost za politického hnutí. Sněm svolává předseda podle potřeby, jinak se pořádá minimálně jednou za dva roky. Dalším významným orgánem je předsednictvo, řídí činnost hnutí a má právo jednat jeho jménem. K dalším organizacím na celostátní úrovni patří výbor a dále kontrolní, rozhodčí a smírčí komise (ANO 2013).

Hnutí ANO má, na rozdíl od tradičních stran, poměrně málo početnou členskou základnu a omezené personální zázemí. Nicméně počet členů strmě narůstá. V případě nových úspěšných politických subjektů se však nejedná o nic překvapivého. V r. 2012 mělo hnutí 68 členů, téměř rok od registrace v dubnu r. 2013 mělo již 732 členů, o rok později se počet členů více jak zdvojnásobil na 1 564 členů a v současné době má hnutí ANO více než 2 560 členů (Česká televize 2/2015).

1.3.4.1 Představitelé hnutí

Jak již bylo zmíněno výše, vznik hnutí ANO byl oproti klasickým stranám organizován shora, za absence společných ústředních hodnot. Dle politologa Lukáše Jelínka ANO spojilo lidi různých ideologií, kterým vadí korupce, netransparentnost a další podobné praktiky, ale postrádá taktické politiky (Deník referendum 2012). Hnutí tedy tvoří poměrně nesourodá skupina lidí a jediné, co je v mnoha případech spojuje, je všeobecné znechucení a snaha měnit věci k lepšímu. Vzhledem k tomu, že členy hnutí primárně názorově nespojují ani další témata, může tato skladba lidí představovat pro hnutí velké riziko, jelikož se po vstupu do vlády může začít vnitřně názorově štěpit (Parlamentní listy 2013). Ve spojení s hnutím ANO se již objevily spekulace, že není jednotné. Média v této souvislosti často zmiňují dvě odlišné frakce hnutí, a to kluky a holky z plakátu, resp. známé osobnosti, kteří byli volebními lídry hnutí a manažery Agrofertu, jež jsou Babišovými dlouholetými spolupracovníky (Parlamentní listy 2015).

Převážná většina členů hnutí není spojována s aktivní politikou, ale najdeme zde i bývalé členy tradičních stran. Jedná se např. o Radmilu Kleslovou a Jaroslava Faltýnka,

kteří jsou bývalými dlouholetými členy ČSSD či Jaroslavu Jermanovou, kandidující v minulosti za ODS. Za asi nejvýznamnější levicově smýšlející představitele hnutí lze považovat právě bývalého manažera Agrofertu a Babišova dlouholetého spolupracovníka Jaroslava Faltýnka a Radmilu Kleslovou, která taktéž v minulosti pracovala pro Agrofert. Naopak pravicově smýšlející proud prezentují především Ivan Pilný, Pavel Telička, Josef Hájek či Jaroslava Jermanová, nynější 1. místopředsedkyně Poslanecké sněmovny (Hospodářské noviny 2015a). Otázkou také zůstává, zda by hnutí ANO fungovalo i bez předsedy hnutí Andreje Babiše.

1.3.4.2 Hnutí jako strana jednoho muže

První zakládající sněm hnutí se konal v létě r. 2012. Předsedou hnutí byl zvolen Andrej Babiš, pozice místopředsedů obsadili Jaroslav Faltýnek, který byl v té době ještě členem předsednictva Agrofertu, dále Radka Maxová, Petr Binder, Richard Brabec a Pavel Klaška. Druhý sněm proběhl na jaře r. 2013. Babiš byl znovu zvolen předsedou a místopředsedy se nově stali Jan Hammer, Peter Harvánek, Jana Valinčíčová, Hana Greplová a Věra Jourová. Tým se ale vzápětí rozpadl, jelikož všichni místopředsedové, vyjma Věry Jourové, na post místopředsedů rezignovali, z důvodu kritiky autoritativního řízení a uplatňování nedemokratických praktik předsedou hnutí.

Vzhledem k tomu, že nové vedení hnutí bylo zvoleno až na jaře r. 2015, kdy se konal 3. celostátní sněm, mělo hnutí téměř dva roky nekompletní vedení, resp. vedle předsedy Andreje Babiše a místopředsedkyně Věry Jourové, která ve své funkci skončila o rok později, když se na podzim r. 2014 stala eurokomisařkou, zůstalo v čele hnutí jen osm řadových členů a vyjma Babiše a Faltýnka se jednalo o samé neznámé lidi (Deník referendum 2014). Jak uvádí stanovy hnutí, předseda společně s předsednictvem rozhodují prakticky o všem, včetně přijímání a vyloučení všech členů a dle politologa Kamila Švece lze v této souvislosti uvažovat o tom, co je ještě demokratické a co nikoliv (Česká televize 2014). Podobný názor má i politolog Jiří Pehe, který poukazuje na to, že hnutí nemá jasné vnitřní struktury a mechanismy rozhodování (Novinky 2013). Především z tohoto důvodu je hnutí ANO často kritizováno, že představuje stranu jednoho muže, který rozhoduje o všem (Česká televize 2015).

Na třetím sjezdu strany se o čelní posty v hnutí ANO ucházelo celkem 14 kandidátů. Jednalo se jak o známé osobnosti, tak i o Babišovy blízké spolupracovníky, kteří v minulosti v převážné většině pracovali na vrcholných pozicích v Babišově Agrofertu. Prakticky všechna média ještě před konáním sněmu zcela jednotně odhadovala výsledky volby předsedy hnutí a 1. místopředsedy, zatímco volba řadových místopředsedů již tak jasná nebyla. Média favorizovala zejména Radmilu Kleslovou či J. Jermanovou (Hospodářské noviny 2015b), v čemž se nijak nezmýlila. Předsedou hnutí byl, na nejméně dvouleté období, dle očekávání zvolen Babiš, který byl také jediným kandidátem na pozici lídra a získal všech 186 platných hlasů, tedy 100% podíl hlasů. 1. místopředsedou se taktéž dle předpokladů stal předseda Poslaneckého klubu hnutí Jaroslav Faltýnek, který získal celkem osm nominací. Faltýnek měl zpočátku čtyři protikandidátky, konkrétně Jaroslavu Jermanovou, Radmilu Kleslovou a místostarostku Hlučína na Opavsku Blanku Kotrlovou, ty se však v průběhu sněmu kandidatury vzdaly ve prospěch Faltýnka. Co se týká volby místopředsedů, v prvním kole byli zvoleni tři kandidáti: místopředsedkyně Sněmovny Jaroslava Jermanová, předsedkyně krajské organizace hnutí v Praze a starostka městské části Prahy 10 Radmila Kleslová a brněnský primátor Petr Vokřál. Poměrně významný počet hlasů získal v prvním kole i Ivan Pilný, naopak Martin Komárek ve volbě neuspěl. Poslední místopředseda ANO byl zvolen až ve třetím kole. Stal se jím poslanec a předseda krajské organizace Plzeňského kraje Jan Volný, který se utkal s poslankyní Radkou Maxovou. Celkově nejúspěšnějším kandidátem byl Petr Vokřál, který získal ze 188 odevzdaných hlasů 125 platných hlasů. Na posty místopředsedů zpočátku kandidovali i dva současní ministři, ministr kultury Martin Stropnický a ministr životního prostředí Richard Brabec, nicméně od kandidatury nakonec ustoupili (České noviny 2015).

Poměrně neobvyklé je, že jednotlivým kandidátům nebyly položeny prakticky žádné dotazy ze strany delegátů, a tudíž se nijak nediskutovalo. Stejně tak není standardní, aby se o nejvyšší posty ve straně ucházel jen jediný kandidát, jako tomu bylo v případě volby předsedy a místopředsedy hnutí. Ani absolutní jednota v hlasování v případě volby předsedy hnutí nepředstavuje v politickém systému demokratického Česka zcela běžný jev. Samotná volba představitelů tedy příliš nevyvrací domněnky a názory, že hnutí ANO není standardní stranou, resp. politickou formací jednotlivých osobností, ale podporuje názor, že se jedná o hnutí jednoho (Idnes 2015). Výsledky hlasování lze také interpretovat, že na sněmu byly nahrazeny známé osobnosti novými, politicky a odborně schopnějšími členy hnutí (Lidovky 2015)

1.3.5 Ideologické směřování hnutí

Vedle volby vedení a přijetí nových stanov, mělo hnutí v plánu projednat také program a ideový směr politiky (Idnes 2015a). Část členů ANO, v čele s Ivanem Pilným, již před sněmem avizovala, že chce proměnit hnutí na středopravicovou stranu. Nicméně předseda hnutí stále nepovažuje vymezení za podstatné. Svě hnutí sice již označuje jako středopravicové, ale nadále vyzdvihuje pragmatická řešení (Hospodářské noviny 2015a). Hnutí na sněmu pouze představilo 4 programové priority: 1) svoboda, 2) solidarita a zodpovědnost ke společnosti, 3) zdravý rozum a snaha hledat řešení, 4) rodina, solidarita mezi generacemi (Hospodářské noviny 2015b) a dále se předseda hnutí opětovně vymezil proti zvyšování daní, zdůraznil nutnost jejich efektivnějšího vybírání a zejména zdanění hazardu, které by mělo do státní kasy přinést až 5 mld. ročně. Zhodnocení současného vládnutí se víceméně omezilo na kritiku koaličního partnera ČSSD. Dosavadní koaliční spolupráci s ČSSD hnutí nehodnotí nijak pozitivně, dle Babiše ČSSD příliš utrácí a požaduje zvyšování daní. Největší část kritiky směřovala k Ministerstvu zdravotnictví, řízenému ministrem Němečkem. Resort prý postrádá jakoukoliv koncepci a je netransparentní. Druhé koaliční straně, KDU-ČSL, se kritika vyhnula (Deník referendum 2015). Co se týká zhodnocení dosavadního plnění volebního programu, dle Babiše hnutí splnilo základní program v tom smyslu, že zabránilo vzniku levicové vlády a nedošlo ke zvýšení daní (Idnes 2015b). Zároveň poukázal na to, že je obtížné s pouhými šesti ministry plnit volební program, a proto chce být v dalších volbách natolik úspěšný, aby obsadil a následně reformoval i další klíčová ministerstva a dále budoval efektivní a šetrný stát. V této souvislosti Babiš kritizoval politickou neefektivnost stávajícího poměrného systému ve volbách do Poslanecké sněmovny, jelikož neustálé hledání kompromisů mezi koaličními partnery je složité a žádná ze stran není schopna plně realizovat svůj program. Babiš by rád zavedl většinový volební systém, kde je u moci vždy jen jedna strana a druhá je v opozici (Echo24 2015). Jak však upozorňuje politolog Jelínek, většinový volební systém může být pro jeho hnutí spíše přítěží, jelikož strany reprezentované silnými lídry mají obecně problém uspět v jednomandátových volebních obvodech. Na sněmu se nijak blíže neřešily jednotlivé ministerské resorty pod správou hnutí či samotné působení ministrů a jejich výměna ve vládě. Babiš také podtrhl, že je ANO příznivě nakloněno spolupráci s EU a připomněl, že se hnutí řadí k evropským liberálům, konkrétně k Alianci liberálů a demokratů pro Evropu. Současně upozornil, že jsou jako hnutí jednotní a odmítli

médii často zmiňované rozdělení na „tým Agrofertu“ a „kluky a holky z plakátu“ (Deník referendum 2015).

Dle politologa Martina Znoje je po sněmu patrné, že se hnutí ANO stylizuje více napravo. Vedle tradiční kritiky zavedených politických stran se stále více vymezuje proti ČSSD, prosazuje úspory ve veřejných výdajích, kritizuje plýtvání penězi, odmítá budovat sociální stát a zároveň důrazně prosazuje nezvyšování daní (Deník referendum 2015). V souvislosti s úpravou daní hnutí ANO odmítá zavedení tzv. sektorové daně, spočívající ve vyšším zdanění firem v některých odvětvích, což požaduje ČSSD (České noviny 2015). Hnutí ANO s odstupem času také negativně hodnotí, že v mnohém ustoupilo ČSSD. Konkrétně hnutí vadí především zrušení poplatků ve zdravotnictví, což sám Babiš zpětně považuje za nepříliš rozumné, ale spíše populistické gesto, zrušení druhého penzijního pilíře, zvýšení mezd zaměstnancům ve státní sféře a navýšení minimální mzdy. ANO prosazuje obnovení poplatku za recept a ostře se staví k návrhům zavést výplatu náhradního výživného na děti státem a následné vymáhání dluhů na neplatičích. Hnutí také změnilo názor na vysokoškolské poplatky a chce zavést školné u těch studentů, kteří si to mohou dovolit (Hospodářské noviny 2015a). Stejně tak Babiš upustil od plošného zavádění registračních pokladen. Těmito kroky chce hnutí ANO pravděpodobně zaujmout pravicově orientované voliče ODS a TOP 09, zároveň si je však vědomé toho, že pokud se přikloní více doprava, je velmi pravděpodobné, že ztratí výraznou část levicových voličů i vlastních členů, a proto se i nadále pokouší fungovat bez jasné ideologické profilace (Cabada 2014).

1.4 Volební chování

Jak již bylo zmíněno, lidé se ve volbách nerozhodují pouze na základě příslušnosti k určité sociální skupině, ale jejich rozhodování ovlivňuje řada dalších faktorů, jako je rodinné zázemí a socializace obecně, dále situační faktory, kulturní podmínky, stranická propaganda a v neposlední řadě i ideje, jimiž je daný volič buď emocionálně či racionálně zaujat (Kunštát 2007: 17).

1.4.1 Modely volebního chování

V současné době existuje pět základních modelů volebního chování, které teoreticky vysvětlují, proč lidé hlasují odlišně a jaké faktory to primárně ovlivňují. Jedná se o třídní hlasování, stranickou identifikaci, racionální volbu, tematické a valenční hlasování. První dvě uvedené teorie byly považovány za relevantní zejména v první a částečně i ve druhé polovině dvacátého století. Vzhledem k tomu, že sociální situace voliče, resp. jeho třídní příslušnost, se stejně jako stranická identifikace utvářená dlouhodobým procesem politické socializace z dlouhodobého hlediska příliš nemění, označujeme obě dané teorie za tzv. teorie dlouhodobého vlivu. Vysvětlovací schopnost těchto teorií se v souvislosti s rozmrazáním stranických systémů západoevropských demokracií přibližně od počátku 70. let snižuje a postupně se prosazují tzv. teorie krátkodobého vlivu (Denver 2007), reflektující proměnu společenské situace a uvolnění vazeb mezi voliči a politickými stranami. Jako první se prosadila teorie racionální volby, která vychází z ekonomie a je úzce vázána na ekonomický užitek. Na ni navazuje teorie tematického hlasování, která chápe užitek v širším slova smyslu a ne jako primárně ekonomický zájem. Nejnovější volební teorii z počátku 21. století představuje teorie valenčního hlasování, která je založena na předpokladu, že strany proklamují velmi podobnou politiku, a proto si voliči vybírají tu stranu, která je dle jejich názoru nejkompetentnější danou politiku prosazovat.

1.4.1.1 Teorie třídního hlasování

Třídní příslušnost odráží rozdílné zájmy jednotlivých sociálních skupin, odvozené především od vnímání životní úrovně, příjmu, nebo bohatství, vzdělání či postavení na společenském žebříčku (Kunštát 2007) a předpokládá, že jedinci stejné sociální skupiny, resp. třídy, volí podobně, a tudíž lze volební chování odvozovat na základě socioekonomických charakteristik. Třídní hlasování je zjednodušeně řečeno založeno na presumpci, že voliči z nižších tříd inklinují k levicovým stranám, které prosazují spíše rovnostářství a rozsáhlejší redistribuci bohatství mezi lidmi. Voliči z vyšších tříd naopak upřednostňují pravicové strany vyzdvihující individualismus, ochranu soukromého vlastnictví a volný trh. Jak bylo zmíněno v úvodu kapitoly, analýza třídního chování ve

většině západních demokracií postupně ztrácí svou explanační sílu, nicméně v postkomunistických zemích, které procházejí opětovným procesem restratifikace, dochází k posílení sociální identity založené na sociálně-ekonomickém statusu a třídě (Smith – Matějů 2011:34).

V českém prostředí je vliv sociální stratifikace na volební rozhodování jednoznačný (Kunštát 2007, Vlachová – Řeháková 2007). Vzhledem k tomu, že od poloviny 90. let v Česku rostou příjmové, majetkové a sociální nerovnosti a společnost se více diferencuje, význam třídního hlasování na volební chování mezi lety 1992-2010, vyjma voleb v r. 1998, stále posiluje. Tím se Česká republika významně odlišuje od většiny západních zemí (Smith- Matějů 2011). De facto všechny zavedené strany mají, z hlediska sociálních a demografických charakteristik, poměrně jasně rozeznatelný elektorát (Kunštát 2007):

ODS - voliči mladšího středního věku, spíše s nadprůměrným příjmem a vyšším vzděláním, častěji se jedná o podnikatele a více kvalifikované voliče

ČSSD- obecně značně heterogenní elektorát, nijak výrazně se neliší z hlediska věku ani vzdělání, více voličů mezi zaměstnanci a kvalifikovanými dělníky

KDU-ČSL- voliči staršího věku se základním či středoškolským vzděláním, méně kvalifikovaní, katolíci

KSČM- voliči staršího věku se základním či neúplným středoškolským vzděláním, zejména důchodci, nezaměstnaní a nekvalifikovaní dělníci

Nové strany jako například VV či TOP 09 jsou z hlediska elektorátu specifické především tím, že získaly podporu převážně mladých voličů a naopak méně je volili lidé důchodového věku a voliči hlásící se k římskokatolické církvi. Nicméně elektorát TOP 09 je podobně jako v případě ODS z větší části složen z voličů s vyšším vzděláním a vysokým příjmem (Linek ed. 2012).

1.4.1.2 Teorie stranické identifikace

Teorie stranické identifikace vychází z přesvědčení, že lidé volí politické strany proto, že se s nimi vnitřně identifikují. Stranická identifikace vychází z mentálních stereotypů založených na vnímání skupinových zájmů, utvářených v průběhu vývoje společnosti a patří mezi ústřední zdroje politického rozhodování a chování (Kunštát 2007). Stranická identifikace v Česku byla poprvé zkoumána ve volbách v r. 1996 (Vlachová 2000). Jak naznačují průzkumy veřejného mínění, vazby mezi voliči a stranami se po r. 1997 začaly rozvolňovat a míra stranické identifikace do r. 2000 souvisle klesala (Vlachová 2003). Od r. 2000 síla stranické identifikace fluktovala, nelze však tvrdit, že by jednoznačně slábla (Linek 2010). Nejvíce se ztotožňují se svou stranou voliči KSČM, následovani voliči KDU-ČSL. Tyto strany mají nejširší pevné voličské jádro. Tradičně vyšší identifikaci voličů se stranou bylo možno pozorovat i v případě ODS, ale v posledních letech došlo ke zřetelnému oslabení stranické loajality jejich voličů. Naopak nejméně je se svými voliči spjata ČSSD (Kunštát 2007).

Jelikož teorie stranické identifikace předpokládá dlouhodobý vztah voliče ke straně, pak u hnutí ANO, jako strany nové, nelze očekávat, že by stranická identifikace měla vliv na na volbu zkoumaného hnutí.

1.4.1.3 Model racionálního výběru

Teorie racionálního výběru vychází z předpokladu, že každá volba představuje nové uvážené rozhodnutí a volič vždy hlasuje racionálně na základě získaných informací tak, aby maximalizoval svůj osobní užitek při minimalizaci vynaložených nákladů. Teoreticky by se dalo předpokládat, že racionální volič studuje především programové priority politické strany před volbami a hledá stranu, jejíž program mu v případě realizace přinese největší osobní užitek. Jelikož je však získávání bližších informací pro racionálního voliče poměrně nákladné, získává je především z médií a z kontaktu s ostatními lidmi a jejich názorů. V důsledku toho si ve volbách vybírá tu stranu, která nejlépe vystihuje jeho

priority, zájmy a hodnoty a nezvažuje konkrétní návrhy politiky dané strany (Vlachová 2000).

V souvislosti s ANO a s podnikatelskými aktivitami předsedy tohoto hnutí lze zvažovat racionální zájmy různého typu. Jedním z nich může být například obava malých zemědělců a lidí zaměstnaných v zemědělství z „rozpínání se“ Agrofertu či naopak jejich podpora hnutí ANO kvůli potenciálnímu prosazování zemědělských dotací. V této diplomové práci nás však nejvíce zajímá, zda existuje nějaká souvislost mezi volebními výsledky ANO a pracovníky Agrofertu a jím ovládaných firem. Konkrétně jde o to, zda hnutí ANO volili ve větší míře zaměstnanci Agrofertu, resp. voliči v místech, kde má Agrofert situované jednotlivé provozovny a kde působí další společnosti pod jeho nepřímou kontrolou. Není totiž tajemstvím, že mítinky hnutí organizovali manažeři Agrofertu, a také některé jeho dceřiné společnosti patřily mezi nejvýznamnější dárcce hnutí ANO.

1.4.1.3 Tematické hlasování

Teorie tematického hlasování je založena na tom, že každý volič upřednostňuje určitá politická témata, která jsou pro něj důležitá, a stranu si vybírá na základě toho, jestli zaujímá k danému tématu stejné stanovisko jako on (Evans 2004). Uplatnění této teorie je téměř neomezené, ale oproti předchozí teorii předpokládá poměrně vysokou informovanost voličů, což je v dnešní době, kdy obecně slábne politická participace a zájem o politiku, docela obtížné, a proto je vystavena četné kritice (Campbell et al. 1960). V českém prostředí se význam tematického hlasování na volební chování projevil, nicméně nikterak zásadně (Linek – Lyons 2007).

1.4.1.4 Valenční hlasování

Teorie valenčního hlasování vychází z toho, že voliči se obecně shodnou na tom, co by měla řešit a zajistit schopná vláda: zaměstnanost, soběstačnou silnou ekonomiku, fungující veřejné služby apod., ale již se názorově liší v tom, která konkrétní strana k těmto cílům nejnázve dospěje. Voliči tak de facto příliš nezvažují ideologický postoj strany

k určitému tématu a nehlasují o programu, ale volí tu stranu, u níž předpokládají, že bude v naplňování konsensuálních cílů tou nejschopnější (Clark et al. 2009).

Vzhledem k předvolební rétorice hnutí ANO lze předpokládat, že by tato teorie našla své uplatnění, ale jelikož je tato práce primárně geografická, nebude jí věnována větší pozornost.

2. Metody výzkumu a data

Volební podporu můžeme v závislosti na typu analyzovaných dat zkoumat dvěma zcela odlišnými metodologickými přístupy. Jako jedna z možností se nabízí analýza individuálních dat získaných za jednotlivce, resp. respondenty, jejichž výběr reprezentuje s určitou výběrovou chybou celou populaci. Tato data jsou pořizována v rámci rozsáhlých sociologických výběrových šetření a nejčastěji se používají k testování základních modelů volebního chování a současně za účelem identifikace struktury elektorátu jednotlivých stran. Zato druhý typ dat, data agregovaná, jsou de facto anonymizovaná, jelikož jsou získávána za jednotlivé územní celky, do kterých jsou sloučeny.

Tato diplomová práce používá oba dva typy výzkumu a z toho důvodu je vlastní analýza členěna do dvou částí. První část se věnuje analýze individuálního povolebního průzkumu a sleduje především přesuny voličů mezi stranami, socioekonomické charakteristiky voličů hnutí a jejich politickou orientaci ve smyslu pravice - levice. Druhá část se zabývá zhodnocením volební podpory hnutí ANO z hlediska prostorového a vzhledem k charakteru práce je považována za stěžejní.

2.1 Data

Práce se zabývá volbami do dolní komory parlamentu v r. 2013. Jak již bylo zmíněno v teoretické části, nejedná se o jediné volby, ve kterých hnutí ANO kandidovalo. Nicméně vzhledem k odlišnému charakteru komunálních voleb, kde častěji kandidují zejména nezávislí kandidáti či jiná specifická uskupení, nebudou komunální volby brány v úvahu. Stejně tak volby senátní, které probíhají podle pravidel většinového volebního systému. Vedle analýzy výsledků voleb do Poslanecké Sněmovny v r. 2013 by bylo také možné přistoupit k analýze voleb do Evropského parlamentu, ale ty byly s ohledem na rozsah práce vyloučeny. V krajských volbách hnutí zatím nekandidovalo.

Data z výsledků voleb do Poslanecké sněmovny v r. 2010 a r. 2013 za jednotlivé územní celky pocházejí z Českého statistického úřadu (ČSÚ), konkrétně z internetového serveru volby.cz. K hledání možných socioekonomických faktorů ovlivňujících volební podporu hnutí ANO je rovněž použito datové základny ČSÚ, v daném případě se jedná o

údaje získané z posledního sčítání lidu, domů a bytů v r. 2011 (SLBD 2011). Data za individuální volební šetření pocházejí z Povolebního výzkumu z r. 2010, konkrétně z Českého sociálněvědního datového archivu Sociologického ústavu Akademie věd České republiky.

Pro analýzu souvislostí mezi volební podporou hnutí ANO a specifickým faktorem - aktivitami společnosti Agrofert, byla použita vlastní data získaná na základě informací získaných z Výroční zprávy Agofertu a z živnostenského rejstříku Ministerstva práce a obchodu (MPO). Bližší informace o velikosti jednotlivých společností jsem dohledala na portálu ČSÚ, konkrétně v registru ekonomických subjektů a také na některých internetových stránkách jednotlivých obchodních společností patřících pod Agrofert.

Jednotlivá data a vztahy mezi nimi budou analyzovány prostřednictvím statistického analytického programu IBM SPSS. Ke kartografickému znázornění sledovaných jevů bude použit počítačový program ArcGIS a prostorová autokorelace bude vypočtena a zobrazena prostřednictvím programu GEODA.

2.2 Výběr územní úrovně analýzy

Volební podporu lze fakticky analyzovat na úrovni okresů, obvodů obcí s rozšířenou působností (ORP), obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem, na úrovni všech obcí, popřípadě jejich místních částí či volebních okrsků. V tomto případě budou volební výsledky analyzovány na úrovni obcí, jelikož obce představují nejmenší sídelní jednotku zkoumání, za kterou jsme schopni zjistit vhodné charakteristiky a současně i na vyšší řádovostní úrovni, konkrétně na úrovni ORP, které představují nejmenší funkčně vymezené mikroregiony.

2.3 Metody

Souvislosti mezi volební podporou hnutí a charakteristikami zjištěnými na individuální úrovni jsou, vzhledem k typu analyzovaných dat, zkoumány prostřednictvím kontingenčních tabulek, které vyjadřují závislost mezi dvěma kvalitativními znaky.

Prostorová data jsou analyzována zejména prostřednictvím standardních statistických metod, jako je určení variačního koeficientu, korelační a regresní analýza či prostorová autokorelace. Použity jsou tedy jak jednodušší přístupy, které umožňují tvorbu přehledných tabulek, tak metody složitější, s jejichž pomocí je sledováno, do jaké míry ANO nahradilo pravicové strany a jaké jsou faktory, které ovlivňují regionální diferenciaci volební podpory hnutí.

Na začátku geografické analýzy jsou představeny volební mapy hnutí ANO a dalších parlamentních stran, které nám napomohou získat lepší představu o prostorovém rozložení volební podpory daných politických subjektů a současně tak dokážeme snadněji vizuálně zhodnotit, jakým stranám se z hlediska vzorců volební podpory hnutí ANO podobá nejvíce. Zároveň je použit přístup Sýkory a Jehličky (1991), který umožňuje identifikaci tzv. území volební podpory zkoumaného hnutí a dále bude rovněž nalezeno tzv. území supervolební podpory hnutí ANO (Pink a kol. 2012).

Následuje statistická analýza dat. Nejprve jsou porovnány průměrné hodnoty volebních zisků hnutí ANO podle různých velikostních kategorií obcí. Prostřednictvím korelační analýzy práce dále zkoumá souvislosti mezi rozložením volební podpory hnutí ANO a volebními zisky těchto politických stran: VV, ODS, TOP 09, KDU-ČSL, ČSSD, KSČM a hnutí Úsvit. Míra shlukování volební podpory jednotlivých stran v prostoru je sledována pomocí prostorové autokorelace a analýzy LISA, díky níž lze vedle identifikace jednotlivých shluků podpory, po přidání časové dimenze, rovněž sledovat do jaké míry nahradilo hnutí ANO hlavní strany kandidující v předchozích volbách. Vliv Agrofertu, jakožto specifického faktoru, je analyzován za pomoci Studentova dvouvýběrového T-testu, který zjišťuje rozdíly v podpoře ANO ve dvou skupinách územních jednotek definovaných přítomností, resp. nepřítomností provozovny, postup je popsán v kapitole (2.3.7). Závislost mezi volební podporou hnutí a dalšími vysvětlujícími faktory je zkoumána prostřednictvím vícerozměrné regresní analýzy, která vyhodnocuje vztah mezi jednou závisle proměnnou, neboli vysvětlovanou proměnnou podíl hlasů pro ANO v parlamentních volbách v r. 2013 a více nezávisle proměnnými, představenými v kapitole (2.3.6).

2.3.1 Vymezení území volební podpory a supervolební podpory

Území volební podpory kartograficky zobrazuje prostorové rozložení volebních výsledků jednotlivých politických stran. Jeho určení spočívá ve vymezení takové oblasti, ve které se koncentruje 50 % z celkového počtu stranou získaných hlasů. Poukazuje tedy na oblasti s vysokou koncentrací volební podpory a je vytvářeno následujícím způsobem: Jednotlivé územní jednotky se seřadí sestupně dle relativního volebního zisku a následně jsou do hodnoty, která představuje 50 % všech získaných hlasů dané strany ve zkoumaném regionu, tedy v České republice, postupně načítány absolutní zisky hlasů (Sýkora - Jehlička 1991). Obdobně můžeme stanovit území supervolební podpory, které vymezuje oblast, kde strana získala 25 % z celkového počtu hlasů. Představuje tedy polovinu území volební podpory a lze tak lépe identifikovat jádra volební podpory (Pink a kol. 2012). Pokud analyzujeme výsledky strany ve více volbách, je možné na základě nalezení jednotek přítomných ve všech volbách přistoupit k určení území stabilní volební podpory. Nicméně vzhledem k tomu, že se hnutí ANO zúčastnilo voleb do Poslanecké sněmovny poprvé, je tento ukazatel bezpředmětný.

2.3.2 Variační koeficient

Tato statistická veličina slouží k určení teritoriální variability volební podpory a informuje nás o tom, jak se liší podpora jednotlivých stran v jednotkách zkoumaného regionu, resp. do jaké míry je podpora stran napříč územím heterogenní nebo homogenní. Koeficient je definován jako podíl směrodatné odchylky a aritmetického průměru. Čím menší je výsledná hodnota variačního koeficientu, tím je volební podpora strany rozložena rovnoměrněji. Vyšší hodnoty variačního koeficientu tedy značí určitou míru prostorové diference volebních výsledků mezi zkoumanými jednotkami (Balík et al. 2010).

2.3.3 Korelační analýza

Korelační analýza zkoumá vzájemnou závislost mezi dvěma proměnnými. Prostřednictvím korelace je možné prokázat či vyloučit jejich vzájemný vztah, nicméně složitější vztahy mezi proměnnými již tato analýza neprokáže. Míra asociace proměnných, resp. těsnost dané závislosti je vyjádřena korelačním koeficientem. Existuje více korelačních koeficientů, jejichž užití se liší v závislosti na typu proměnné. Nejčastěji používaným koeficientem v případě analýzy dvou spojitých znaků je Pearsonův korelační koeficient. Základním předpokladem pro jeho správnou interpretaci/užití je normální rozložení zkoumaných proměnných.

Koeficient nabývá hodnot v uzavřeném intervalu $[-1, 1]$. Hodnota -1 vyjadřuje absolutní nepřímou závislost, resp. závislost zápornou a hodnota 1 absolutní přímou závislost, resp. kladnou závislost. Nulová hodnota koeficientu značí, že mezi proměnnými neexistuje statisticky významný lineární vztah. Jestliže obě proměnné splňují předpoklad normálního rozložení a jsou náhodné, lze nulovou hodnotu Pearsonova koeficientu interpretovat jako vzájemnou nezávislost proměnných. V případě, že spolu proměnné kladně korelují, hodnoty obou proměnných současně rostou. V případě záporné korelace hodnota jedné proměnné roste a druhé klesá. Z hodnoty koeficientu je tedy patrné, zda na sobě proměnné s určitou pravděpodobností závisí či nikoliv, ale již nepoukazuje na to, která z proměnných je závislá, tedy následkem, a která nezávislá, tedy příčinou (Hendl 2012). Z logiky věci tak nezávisí na tom, v jakém pořadí proměnné posuzujeme, neboť při změně pořadí zůstane hodnota koeficientu stejná. Obecně čím je absolutní hodnota Pearsonova koeficientu vyšší, tím je síla vztahu mezi proměnnými větší. Sílu závislosti lze dle výsledných hodnot kategorizovat na slabou, střední a podstatnou. Vždy však záleží na tom, jak veliký soubor analyzujeme, jelikož pokud je počet jednotek příliš velký, dosahují korelační koeficienty poměrně nízkých hodnot, stejně jako v případě analýzy jednotkově málo početného souboru. Z tohoto důvodu se popisu jednotlivých kategorií závislostí vyhnu a zaměřím se především na jejich směr, resp. na to, zda spolu dané proměnné korelují kladně či záporně.

2.3.4 Prostorová autokorelace a analýza LISA

Prostorovou autokorelaci lze definovat jako závislost výskytu určitého jevu v prostoru na výskytu téhož jevu v blízkém okolí. Prostorová autokorelace tedy do jisté míry vyvrací důležitou presumpci mnohých statistických analýz, že jednotlivá pozorování jsou vzájemně nezávislá a ve skutečnosti předpokládá, že výskyt určité hodnoty dané proměnné v prostoru ovlivňuje v pozitivním či negativním směru i okolní oblasti. Posouzením vzájemné vzdálenosti prostorově vymezených jednotek testuje, zda je námi sledovaná proměnná v jedné jednotce/obci závislá na hodnotách dané proměnné v oblastech sousedních a určuje míru a význam vzájemné závislosti mezi jednotkami, resp. jak se hodnoty sledované proměnné vzájemně ovlivňují. Jestliže mají vysoké či nízké hodnoty tendenci shlukovat se odděleně v určitých oblastech zkoumaného území, jedná se o pozitivní prostorovou autokorelaci. Výsledek pozitivní autokorelace pak představují shluky takových jednotek, v nichž dosahují hodnoty zkoumané proměnné podobných, resp. vysokých či naopak nízkých hodnot. Negativní prostorová autokorelace nastává v případě, že jednotky s nízkými hodnotami sousedí s jednotkami, které vykazují hodnoty vysoké, nebo opačně, pokud jsou jednotky s vysokými hodnotami obklopeny jednotkami s nízkými hodnotami sledovaného jevu. Poslední možností je nulová prostorová autokorelace, neboli prostorová nezávislost, kdy mezi sousedícími hodnotami není zjištěn žádný vztah.

Nejčastěji používaným nástrojem identifikujícím míru prostorové autokorelace je v současné době Moranovo I kritérium. Výpočet i interpretace Moranova I kritéria je obdobná jako u korelačního koeficientu. Koeficient nabývá hodnot z uzavřeného intervalu $[-1, 1]$. Jestliže je výsledná hodnota Moranova I kritéria vyšší než 0, proměnná vykazuje prostorovou autokorelaci v kladném směru a naopak hodnota kritéria menší než 0 indikuje negativní prostorovou autokorelaci. Výsledná hodnota Moranova I kritéria představuje globální míru shlukování zkoumaného jevu, která je platná na celém sledovaném území. Nicméně s ohledem na charakter prostorových dat lze předpokládat významné regionální rozdíly v rámci území, jelikož významná prostorová závislost se soustředí pouze v určité oblasti.

Konkrétní prostorové shluky odhaluje analýza lokálních indikátorů prostorové asociace (LISA), která představuje lokální ekvivalent Moranova I kritéria a konečný součet všech jednotlivých indikátorů je tedy výslednou hodnotou globální statistiky Moranova I kritéria. LISA posuzuje hodnoty prostorové závislosti pro každou sledovanou jednotku

zvlášť a na základě zjištěných hodnot rozděluje zkoumané jednotky dle typu závislosti do čtyř kategorií. Výsledky analýzy jsou zobrazeny pomocí tzv. Moranova diagramu, rozděleného dle jednotlivých kategorií do kvadrantů. V pravém rohu diagramu jsou znázorněny tzv. hot spots shluky charakteristické vysokými hodnotami sledované proměnné v určité jednotce a jednotkách s ní sousedících. Diagonálně od nich, tedy v levém dolním rohu, jsou znázorněny tzv. cold spots shluky vykazující sousedící jednotky s nízkými hodnotami sledované proměnné. Zbývající části kvadrantu znázorňují možné odchylky, tzv. outliers, tedy jednotky s vysokými či nízkými hodnotami sledované proměnné sousedící s jednotkami nabývajících opačných hodnot (Spurná 2008).

Na stejném teoretickém základu funguje analýza lokálních indikátorů časoprostorové asociace (LISTA), která však navíc, jak už název napovídá, sleduje i časovou dimenzi. S její pomocí je tedy možné porovnávat shluky podpory jedné strany v jednotlivých volbách a rovněž lze komparovat volební výsledky stran navzájem, což je v případě této práce důležité, protože pokud porovnáваме výsledky jedné strany v daném roce s výsledky druhé strany v předchozích volbách, lze následně určit, zda první strana nahradila tu druhou (Agnew - Shin 2002).

Před samotnou analýzou je stěžejní správně zvolit prostorovou vážicí funkci, na základě které jsou selektovány prostorově blízké jednotky. Za mezní vzdálenost, která určuje prostorovou blízkost sledovaných jednotek, byla stanovena hranice 10 km, jelikož dle Pavlíny Spurné tato vzdálenost nejlépe koresponduje s charakterem regionální struktury Česka (Spurná 2008: 784).

2.3.5 Studentův dvouvýběrový T-test

Jednou z nejčastěji používaných metod pro testování hypotéz je Studentův T-test. Jeho forma se liší podle situace a dat jeho použití. Pro porovnání změny střední hodnoty v rámci jednoho výběru mezi dvěma šetřeními se využívá jednovýběrového T-testu, párový T-test slouží k otestování podobnosti středních hodnot výběrů, které se sebou úzce souvisí a konečně dvouvýběrový T-test se používá pro testování shody střední hodnoty mezi dvěma na sobě nezávislými výběry (Hendl 2012). V práci je využito dvouvýběrového nezávislého Studentova T-testu, ke zjištění, zda se mezi sebou liší střední hodnoty (průměry) dosažených volebních výsledků hnutí ANO v jednotlivých obcích Česka v

závislosti na tom, zda je v obci aktivní společnost Agrofertu či jím ovládané firmy, nebo nikoliv.

Jestliže chceme sledovat, zda existuje nějaká souvislost mezi volební podporou hnutí ANO a aktivitami Agrofertu, pak se jako nejvhodnější proměnná logicky nabízí počet zaměstnanců Agrofertu, resp. jejich podíl v rámci sledovaných jednotek. Nicméně vzhledem k tomu, že nejsem v mnoha případech schopná zjistit jejich ani přibližný, natož přesný počet a už vůbec nedokážu lokalizovat jejich bydliště, bylo přistoupeno k určení těch obcí a ORP, v nichž jsou jednotlivé provozovny holdingu Agrofert situované. Je pravděpodobné, že počet zaměstnanců by se dal následně pravděpodobně určitým způsobem nasimulovat, ale jelikož by to bylo poměrně náročné a výsledky takové analýzy by stejně nebylo možné označit za zcela platné, bylo od tohoto záměru upuštěno a analyzována bude tzv. dummy, neboli intervalová proměnná charakterizující přítomnost či nepřítomnost provozovny ve sledovaných jednotkách. I přesto, že provozovna není zcela přesným ukazatelem, považuji ji, ve vztahu k zmíněnému, za poměrně adekvátní nástroj.

Provozovny byly lokalizovány následujícím způsobem. Nejprve jsem si v poslední dostupné Výroční zprávě Agrofertu dohledala jednotlivé obchodní společnosti působící na území Česka a dle jejich identifikačních čísel jsem poté v živnostenském rejstříku Ministerstva průmyslu a obchodu zjistila, kde konkrétně jsou umístěny jednotlivé provozovny, které k nim patří. Na základě získaných informací jsem vytvořila intervalovou proměnnou (provozovna), kde hodnota 1 značí, že v dané jednotce je situovaná alespoň jedna provozovna Agrofertu, resp. jím řízených společností a hodnota 0 ukazuje na její absenci.

Provozovny jsou celkem ve 358 obcích. Vzhledem k charakteru výroby jsou na území Česka rozloženy poměrně rovnoměrně a nelze říci, že jsou koncentrovány v konkrétních regionech. Z důvodu možnosti lepšího zachycení vztahu bylo rovněž vybráno 46 obcí, kde jsou umístěny podniky s největším počtem zaměstnanců. Jedná se například o závody největších obchodních společností koncernu Agrofert, jako je Penam a.s., která zaměstnává více než 2 000 zaměstnanců či Kostelecké uzeniny a.s., Vodňanská drůbež a.s., Fatra a.s. a jiné.

2.3.6 Vícenásobná regresní analýza

Vícenásobná regresní analýza zkoumá závislost jedné veličiny, tzv. závisle proměnné, na alespoň dvou dalších veličinách, tzv. vysvětlujících proměnných. Závislost mezi sledovanými proměnnými vyjadřuje regresní funkce a je popsána prostřednictvím vhodného regresního modelu. Vícenásobná regresní analýza tak oproti korelaci, jež popisuje pouze těsnost vztahu mezi dvěma proměnnými, dokáže analyzovat více proměnných současně a je především schopna na základě koeficientů významnosti a standardizovaných regresních koeficientů určit, zda vůbec mají jednotlivé regresory na závisle proměnnou vliv, popřípadě do jaké míry ji ovlivňují. Současně lze z výsledných hodnot nezávisle proměnných prostřednictvím stanovení regresní rovnice predikovat hodnoty závisle proměnné.

Kvalitu regresního modelu, resp. shodnost modelu s daty vyjadřuje Index determinace, který je mocninou vícenásobného korelačního koeficientu a tudíž nabývá hodnot v intervalu $[0, 1]$. Výsledná hodnota koeficientu ukazuje, jaká část z celkové výchozí variability vysvětlované proměnné je vysvětlena uvažovanými prediktory, tedy zvoleným modelem. Jestliže do modelu přidáme jakoukoliv nezávisle proměnnou, koeficient determinace se vždy navýší. Je proto vhodné současně sledovat i upravený Index determinace, který bere v potaz počet proměnných vstupujících do modelu a jehož hodnota se počtu proměnných přizpůsobuje. Ukazatel je stěžejní zejména při analýze menších statistických souborů, u analýzy velkých souborů nebývají rozdíly mezi výsledky nikterak významné, což by měl být i tento případ.

Před začátkem samotné analýzy je vždy důležité zkontrolovat, zda data splňují předpoklady regrese. Regresní analýza v první řadě předpokládá existenci lineárního vztahu mezi sledovanými proměnnými, jelikož stejně jako korelační analýza i ta regresní vychází z Pearsonova korelačního koeficientu a pokud proměnné nejsou lineární, vztahy se mezi nimi neprojeví. Závisle proměnná musí být intervalová a nezávisle proměnná buď taktéž intervalová či dichotomická. Jestliže nezávisle proměnné tento předpoklad nesplňují lze použít tzv. dummy proměnné, neboli umělé indikátorové proměnné. Dále regrese dbá na to, aby proměnné byly normálně rozloženy. Jak však uvádí centrální limitní věta, v případě analýzy velkých souborů není tento předpoklad nutný, jelikož jeho porušení výsledky dané analýzy nikterak významně neovlivní. Tento předpoklad tedy není nutné kontrolovat. Pravděpodobně nejdůležitějším předpokladem regresní analýzy je požadavek na vyloučení

multikolinearity, jelikož pokud jsou některé nezávisle proměnné navzájem vysoce korelovány, nelze považovat výsledky regrese za příliš spolehlivé a analýza je v daném případě vystavena riziku, že možný vhodný prediktor bude posouzen jako statisticky nevýznamný a ve výsledném modelu se nijak neprokáže.

Multikolinearitu nezávisle proměnných lze odhalit prostřednictvím korelace jednotlivých proměnných, které do regresní analýzy vstupují. Dalším způsobem vedoucím k odhalení vysoké kolinearitě proměnných je test multikolinearity. Multikolinearita je v testu vyjádřena dvěma ukazateli: variable inflation factor (VIF) a ukazatelem tolerance. Tolerance představuje podíl rozptylu nové nezávisle proměnné nevysvětlený ostatními vysvětlujícími proměnnými. Tolerance dosahující hodnoty menší než 0,2 poukazuje na problém s multikolinearitou, hodnota druhého ukazatele by neměla přesáhnout 2. Pokud je multikolinearita diagnostikována, je vhodné spornou proměnnou či více proměnných z regresní analýzy vyloučit. Vysvětlovací schopnost modelu tím nijak neoslabíme, protože pokud jsou některé proměnné vzájemně vysoce korelované, s vysokou pravděpodobností vystihují podobný jev (Hendl 2012).

Vzhledem k tomu, že cílem vícerozměrné regrese je testování předem stanovených hypotéz, nikoliv testování náhodné, je taktéž důležité před vlastní analýzou zvážit jednotlivé souvislosti a následně uvažovat takový model, který má nějaké teoretické opodstatnění. Jelikož jedním z hlavních cílů této diplomové práce je nalezení nejdůležitějších faktorů ovlivňujících volbu hnutí ANO, není překvapením, že za závisle proměnnou v této regresní analýze byla zvolena volební podpora hnutí ANO. Vybrané nezávisle proměnné, pomocí kterých se pokusím vysvětlit její podmíněnost, do určité míry prezentují konfliktní linie, především relevantní socioekonomickou linii a zohledňují předpoklady vyslovené v úvodu práce. Jednotlivě jsou představeny níže.

- *mladší* - podíl obyvatel ve věku 18-34 let na celkovém počtu obyvatel
- *starší* - podíl obyvatel starších 65 let na celkovém počtu obyvatel
- *katolíci* - podíl obyvatel s katolickým vyznáním na celkovém počtu obyvatel
- *podíl VŠ* - podíl obyvatel s vysokoškolským vzděláním na celkovém počtu obyvatel ve věku 15 a více let

- *podíl SŠ* - podíl obyvatel se středoškolským vzděláním s maturitou na celkovém počtu obyvatel ve věku 15 a více let
- *nezaměstnanost* - podíl nezaměstnaných na celkovém počtu pracovních sil v národním hospodářství/celkovém počtu zaměstnaných
- *podnikatelé* - podíl zaměstnavatelů, osob pracujících na vlastní účet a členů produkčních družstev na celkovém počtu ekonomicky aktivních
- *služby* - podíl zaměstnaných ve službách dle klasifikace ekonomických činností (NACE) na celkovém počtu zaměstnaných
- *primér* - podíl zaměstnaných v zemědělství, lesnictví a rybolovu na celkovém počtu zaměstnaných
- *farmáři* - podíl zemědělských subjektů na celkovém počtu ekonomických subjektů
- *Agrofert* - intervalová proměnná charakterizující přítomnost či nepřítomnost provozovny

Předpokládáme, že hnutí ANO bude podobně jako jiné nové strany méně úspěšné v oblastech s vyšším podílem katolíků a starších lidí, kteří jsou obecně více konzervativní a kritičtější k novinkám, a zároveň obdrželo více hlasů v lokalitách s vyšším podílem mladších obyvatel (Linek et al. 2010). Současně se patrně projeví i vliv stabilní voličské základny KDU-ČSL, která čerpá specifickou podporu ze strany katolíků a stejně tak KSČM, jež je vzhledem k "nostalгии" či obavám ze sociálních jistot upřednostňována zejména staršími voliči v důchodovém věku. Zároveň předpokládáme, že pokud hnutí ANO představuje do jisté míry alternativu pravicových stran, bude mít silnější podporu v ekonomicky vyspělejších regionech, stejně jako jiné mainstreamové pravicové strany. Dle analyzovaných socioekonomických charakteristik můžeme tyto oblasti definovat jako lokality s vyšším zastoupením vysokoškolsky vzdělaných obyvatel, podnikatelů a zaměstnaných ve službách. Oproti tomu volební podpora hnutí ANO by se měla snižovat v závislosti na rostoucí nezaměstnanosti a se zvyšujícím se podílem osob pracujících v primárním sektoru. Poslední dvě proměnné souvisí s podnikatelskými aktivitami Agrofertu, kde předpokládáme, že se vzhledem k ekonomickým zájmům zaměstnanců

Agrofertu projeví pozitivní závislost mezi přítomností provozovny a volební podporou hnutí. Předpokládaný vztah v případě druhé proměnné charakterizující drobné zemědělce je již méně jasný, ale lze se spíše přiklonit k názoru, že v oblastech s vyšším zastoupením farmářů bude podpora hnutí ANO slabší, protože aktivity Agrofertu pro ně představují významnou konkurenci a posílení Andreje Babiše jejich potenciální ohrožení.

Konkrétně bude použita metoda Blocks, která je označována jako metoda hierarchická, protože proměnné vstupující do analýzy jsou vkládány v pořadí určeném výzkumníkem, a to v závislosti na modelu, který testuje. Analýza začíná testováním základního modelu, následně jsou přidávány další proměnné a sledujeme, zda se vysvětlovací schopnost modelu zlepšuje (Hendl 2012)

2.3.7 Kontingenční tabulka

Kontingenční tabulka umožňuje přehlednou vizualizaci recipročního vztahu dvou různých statistických znaků. Je nástrojem používaným při studiu kategoriálních dat. Jejím prostřednictvím tedy lze testovat kvalitativní, diskrétní kvantitativní, ale i spojitá kvantitativní data po tom, co je kategorizujeme. Umožňuje testovat hypotézy o struktuře (homogenitě), hypotézy o nezávislosti a hypotézy o symetrii dat. Kontingenční tabulka se, jak název napovídá, skládá z řádků a sloupců. Řádky znázorňují možné hodnoty jednoho znaku. V dané buňce kontingenční tabulky je pak uveden počet případů, kdy zároveň měl první znak hodnotu odpovídající příslušnému řádku a druhý znak nabyl hodnotu příslušnému sloupci (Hendl 2012).

Z celého vzorku respondentů byli vyřazeni ti, kteří se voleb v r. 2013 nezúčastnili a samotní voliči byli následně rozděleni do dvou analyzovaných kategorií - voliči ANO a ostatní voliči. V jednotlivých analyzovaných případech byla v první řadě sledována signifikance zjištěná prostřednictvím Chi-square testu a dále hodnoty standardizovaných reziduí, které ukazují, v jakých konkrétních skupinách se voliči ANO odlišují. Kritická hodnota standardizovaného rezidua pro stanovení rozdílů, na naší zvolené 95% hladině významnosti, je 1,96 (Hendl 2012).

3. Analýza individuálních volebních šetření

Prostřednictvím kontingenčních tabulek sestavených na základě individuálních dat předkládaná analýza nejprve sleduje individuální voličské přesuny mezi stranami ve volbách v r. 2010 a r. 2013, konkrétně nás zajímá, odkud se rekrutovali voliči hnutí. Dále se snaží zjistit, zda se voliči ANO z hlediska socioekonomických charakteristik odlišují od ostatních voličů a v čem jsou popřípadě specifičtí, a také jaká je politická orientace těchto voličů.

3.1 Individuální voličské přesuny

Výsledky voličských přesunů mezi hlavními stranami zobrazuje tabulka (Tab.1) sestavená na základě odpovědí respondentů na otázky, jakou stranu volili ve volbách v r. 2013 a kterou stranu preferovali ve volbách předchozích v případě, že se jich zúčastnili.

Tabulka 1: Individuální voličské přesuny mezi stranami ve volbách v r. 2010 a 2013 (%)

2010/2013	ANO	TOP 09	ODS	KDU-ČSL	ČSSD	KSČM	ÚSVIT	ostatní
VV	15,0	4,9	1,7	7,0	4,8	0,7	22,2	10,9
TOP 09	12,3	49,5	3,4	7,0	0,0	0,0	6,7	9,1
ODS	10,3	19,4	76,3	0,0	0,0	0,0	2,2	5,5
KDU-ČSL	0,4	2,9	0,0	56,1	0,0	0,7	2,2	0,9
ČSSD	19,0	0,0	1,2	5,3	70,7	9,0	13,3	6,4
KSČM	0,8	0,0	0,0	0,0	1,2	75,9	4,4	0,9
nevoliči	24,3	11,6	10,4	14,0	15,0	7,6	31,1	18,1
ostatní	17,9	11,7	8,2	10,6	8,3	6,1	17,9	48,2
celkem	100	100	100	100	100	100	100	100

Zdroj: Povolební studie 2013, vlastní výpočet

Mezi voliči ANO je, podobně jako u elektorátu hnutí Úsvit, výrazně nadreprezentována skupina těch, kteří se minulých voleb nezúčastnili, což není nijak překvapivé. Mobilizace voličů je pro nové strany typická, jelikož prostřednictvím své novosti snáze přitáhnou voliče zklamané tradičními stranami či obecně ty znechucené politikou, kteří doposud neměli koho volit a teprve nástup nové strany je opětovně vtáhl do

politiky. Podobně je tomu v případě podpory ze strany voličů, kteří v minulém roce hlasovali pro jiné, než námi uvažované strany. Obecně nejvíce hlasů získalo hnutí ANO od voličů stran bývalé vládní koalice, nicméně vzhledem k obtížně uchopitelnému charakteru volební podpory VV a současně poměrně vysoké podpoře bývalých voličů ČSSD, nelze říci, že by hnutí na svou stranu získalo pouze pravicové či středopracivé voliče. Výrazně málo naopak hnutí podpořili bývalí voliči KDU-ČSL a KSČM.

3.2 Socioekonomické charakteristiky

Následující analýza blíže zkoumá, jak se voliči hnutí ANO odlišují od ostatních voličů, resp. voličů ostatních stran, na základě všech výzkumem dostupných socioekonomických ukazatelů. Mezi sociální proměnné řadíme pohlaví, vzdělanostní a věkovou strukturu voličů, jejich rodinný stav a náboženské vyznání. Ekonomické proměnné zahrnují ekonomické postavení voliče, subjektivní hodnocení příjmu domácnosti, osobní průměrný čistý měsíční příjem a typ zaměstnání z hlediska soukromé a státní sféry. Do jisté míry geografický pohled do analýzy vnáší dvě poslední sledované proměnné- velikost a typ sídla.

Nyní představím výsledky analýz jednotlivých socioekonomických charakteristik, které lze na základě zjištěné signifikance, považovat za statisticky významné a interpretovat je v tom smyslu, že mezi voliči hnutí a těmi ostatními existuje v daném směru určitý rozdíl.

Tabulka 2: Vzdělanostní struktura voličů ANO a voličů ostatních stran (%)

	ZŠ	SŠ bez mat.	SŠ s mat.	VŠ	celkem
voliči ANO	9,2	33,2	39,2	18,4	100
ostatní voliči	14,0	33,4	31,7	20,9	100
std. residual	-1,6	,0	1,5	-,7	

Zdroj: Povolební studie 2013, vlastní výpočet

Z pohledu vzdělání (Tab. 2) mezi voliči hnutí ANO a ostatními voliči neexistuje příliš velký rozdíl, jelikož tato proměnná je signifikantní až na 93% hladině statistické významnosti, tedy pod standardně volenou hranicí 95%. Odlišné vzdělání tedy nelze považovat za specifickou charakteristiku voličů hnutí ANO, resp. vzdělání nepředstavuje

hlavní kritérium, které odlišuje voliče ANO od voličů ostatních stran. Hnutí bylo populárnější mezi středoškolsky vzdělanými voliči než mezi voliči se základním vzděláním. Obecně lze říci, že lidé s nižším vzděláním volili ANO méně často, než lidé s vyšším vzděláním. Nicméně se nejedná o stranu, která by získávala vyšší podporu mezi vysokoškolsky vzdělanými, jelikož v této kategorii voličů podpora hnutí opět klesá.

Tabulka 3: Věková struktura voličů ANO a voličů ostatních stran (%)

	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65+	celkem
voliči ANO	11,2	23,6	22,0	16,4	17,6	9,2	100
ostatní voliči	7,9	14,5	17,0	17,2	18,7	24,7	100
std. residual	1,3	2,6	1,4	-,2	-,3	-4,0	

Zdroj: Povolební studie 2013, vlastní výpočet

Z hlediska věkové struktury (Tab.3) jsou již voliči ANO více specifikováni. Jak ukazují hodnoty standardizovaných reziduí, významně odlišné jsou především dvě věkové kategorie: mladší a staří voliči. Voliči hnutí se v největší míře rekrutovali z věkové skupiny 25-34 let, tedy ze skupiny mladých, dostudovaných voličů. Oproti tomu staršími voliči ve věku 65 let a více bylo hnutí ANO podpořeno výrazně méně než ostatní strany. Výsledky analýzy jsou tedy v souladu s hypotézou, že mladí voliči preferují nové strany více, zatímco ti starší povětšinou tyto „novinky“ nevyhledávají či je přímo odmítají a celkově jsou v tomto ohledu více konzervativní.

Tabulka 4: Religiózní struktura voličů ANO a voličů ostatních stran (%)

	křesťanské	jiné než křesťanské	žádné	neví	celkem
voliči ANO	27,5	0,0	71,3	1,2	100
ostatní voliči	39,8	0,4	59,4	0,4	100
std. residual	-2,4	-,9	1,3	-,7	

Zdroj: Povolební studie 2013, vlastní výpočet

Voliči ANO jsou z převážné většiny bez náboženského vyznání (Tab.4). Ve vztahu k ostatním voličům mělo hnutí ANO poměrně výrazně nižší podporu mezi křesťany, resp. mezi katolíky. Toto zjištění není nijak překvapivé, jelikož katolíci jsou podobně jako staří lidé více konzervativní, a proto nelze předpokládat, že budou v hojně míře podporovat nově vzniklé politické subjekty. Navíc podstatná část z nich stabilně volí KDU-ČSL.

Tabulka 5: Struktura voličů ANO a voličů ostatních stran z hlediska rodinného vztahu (%)

	svobodní	vdaná/ženatý	rozvedení	ovdovělí	celkem
voliči ANO	31,0	52,2	10,7	6,1	100
ostatní voliči	21,0	52,9	14,3	11,8	100
std. residual	2,4	-,1	-1,2	-2,1	

Zdroj: Povolební studie 2013, vlastní výpočet

Ve srovnání s ostatními voliči jsou u voličů hnutí ANO významněji zastoupeni svobodní lidé a ovdovělí (Tab.5). Rodinný stav tedy pravděpodobně souvisí s věkem, jelikož mezi mladšími voliči je větší podíl svobodných, zatímco v nejstarší věkové skupině jsou více zastoupeni ovdovělí voliči.

Tabulka 6: Struktura voličů ANO a voličů ostatních stran z hlediska příjmu domácnosti (%)

	< 8 000	8000-15 999	16000- 25 999	26000- 34 999	35000- 49 999	50000-74 999	> 75 000	celkem
voliči ANO	0,6	9,4	14,9	15,5	28,7	24,8	6,1	100
ostatní voliči	1,4	17	15,4	17,4	25,0	14,4	9,4	100
std. Residual	-,8	-2,0	-,1	-,5	,7	2,6	-1,2	

Zdroj: Povolební studie 2013, vlastní výpočet

Na základě průměrného měsíčního příjmu domácnosti (Tab.6) lze voliče hnutí ANO zařadit spíše do vyšší příjmové skupiny. Nicméně nepatří k těm zcela nejbohatším, neboť mezi nimi mají podporu nižší. V porovnání s voliči ostatních stran jsou voliči ANO nejvýznamněji zastoupeni v příjmové kategorii 50 000 - 74 999, nejméně pak v kategorii 8 000 - 15 999.

Tabulka 7: Struktura voličů ANO a voličů ostatních stran z hlediska ekonomického statusu (%)

	zaměstnanec	ekon. neaktivní	podnikatel	celkem
voliči ANO	60,5	31,0	8,5	100
ostatní voliči	48,1	41,8	10,1	100
std. Residual	2,1	-2,0	-,6	

Zdroj: Povolební studie 2013, vlastní výpočet

Z hlediska ekonomického postavení (Tab.7) má hnutí ANO vyšší podporu mezi zaměstnanými a naopak méně volili hnutí ekonomicky neaktivní voliči, mezi které v této analýze řadíme: nezaměstnané, studenty, invalidní a starobní důchodce a osoby na

mateřské či rodičovské dovolené. Rozdíl v případě podnikatelů není oproti očekávání nikterak významný. Na druhou stranu je třeba brát v úvahu, že podnikatelů je obecně v průzkumech poměrně málo a jsou často podreprezentováni.

Tabulka 8: Struktura voličů ANO a voličů ostatních stran z hlediska velikostních kategorií obcí (%)

	do 799	800-1999	2000-14999	15000-79999	80000-999999	nad 1.mil	celkem
voliči ANO	18,2	11,5	26,1	20,2	13,3	10,7	100
ostatní voliči	10,6	13,1	28	21,2	12,4	14,7	100
std. Residual	2,6	-,6	-,4	-,3	,4	-1,3	

Zdroj: Povolební studie 2013, vlastní výpočet

Jednotlivé velikostní kategorie sídel (Tab.8) lze rozlišit následujícím způsobem: kategorie do 2 000 obyvatel reprezentují venkov, sídla velikostně nepřesahující 14 999 obyvatel považujeme za menší města, velikostní kategorie sídel od 15 000 do 79 999 představuje střední města a předposlední kategorie zahrnuje města velká. Z daného pohledu mělo hnutí ANO relativně nejvyšší podporu na venkově (téměř 30 % voličů) a dále bylo podporováno převážně obyvateli menších a středních měst, nejméně podpory získalo ve velkých městech. Na rozdíl od nejmenších sídel se však následné rozmístění volební podpory hnutí ANO nikterak výrazně neliší od voličů jiných stran. V této souvislosti je nicméně mnohem přesnější a spolehlivější interpretovat data výsledků voleb agregovaná do jednotlivých územních úrovní.

Další analyzované socioekonomické proměnné se ukázaly jako statisticky nevýznamné. Konkrétně se jedná o tyto proměnné: pohlaví, typ sídla, hodnocení příjmu domácnosti, osobní průměrný čistý měsíční příjem a typ zaměstnaní z hlediska soukromé a státní sféry.

3.3 Sebeidentifikace na levo-pravé škále a identifikace hnutí

Tyto proměnné oproti dosavadním analyzovaným charakteristikám již vypovídají více o tom, jak určitý člověk uvažuje o politice a tedy jaké subjektivní představy následně ovlivňují jeho volební rozhodování. Volební chování je totiž mnohem více ovlivněno tím, co si lidé skutečně myslí, tedy jejich samotnými postoji, než tím, jak je tomu ve skutečnosti.

Nyní se podíváme na to, jaká je vlastní politická orientace voličů hnutí, resp. kam voliči ANO sami sebe řadí na pomyslné desetibodové škále levo-pravého spektra. Hodnota 0 ukazuje na absolutní levici, hodnota 10 vyjadřuje absolutní pravicové nastavení voliče.

Tabulka 9: Sebeidentifikace voličů ANO a voličů ostatních stran v rámci levo-pravého spektra (%)

	levice	1	2	3	4	5	6	7	8	9	pravice	neví	celkem
voliči ANO	0,4	0,4	0,8	2,8	5,7	33,4	14,5	17,8	13,2	4,9	5,7	0,4	100
ostatní voliči	7,0	6,9	11,3	12,1	10,3	16,5	6,6	9,1	8,5	5,4	3,8	2,5	100
std. residual	-3,4	-3,3	-4,2	-3,5	-2,0	4,2	2,7	2,8	1,8	-,5	1,0	1,3	

Zdroj: Povolební studie 2013, vlastní výpočet

Na první pohled je patrné (Tab.9), že největší podíl voličů hnutí ANO se řadí do středu politického spektra a doprava, jelikož kategorie napravo pomyslného středu jsou mezi voliči ANO zastoupeny mnohem více, než kategorie nalevo od něj. Tento vztah dokládají též hodnoty reziduí. Ty ukazují, že voliči ANO se ve srovnání s ostatními významně více řadí do středu a doprava a méně doleva. Mezi voliči ANO byli tedy minimálně zastoupeni ti, kteří sami sebe považují za levičáky a volili je především středo-pravicově orientovaní voliči. Ti ryze pravicoví, řadí se do krajních kategorií, již nijak významně zastoupeni nebyli.

Zajímavé je i vzájemné porovnání průměrů hlavních politických stran. Voliči hnutí ANO se v průměru řadí na hodnotu 6,2 což je více doprava, než v případě voličů KDU-ČSL, jejíž voliči se identifikují na stupni 5,5. Dle očekávání se za nejvíce pravicově považují voliči ODS, kteří se zařazují na hodnotu 8 a voliči TOP 09, řadí se v průměru na stupeň 7,6. Naopak nejvíce doleva, konkrétně na stupeň 2,7, se řadí voliči KSČM. Voliči ČSSD se řadí přibližně do levého středu, na stupeň 3,5.

Podobně jako sami sebe, identifikují voliči hnutí i samotné ANO (Tab.10). Voliči hnutí z logiky věci nepovažují ANO za příliš levicové a nejvíce z nich se přiklání k názoru, že je hnutí ANO středopravicovým subjektem. Na základě výsledných reziduí je zřejmé, že se v tomto názoru významně neodlišují od voličů ostatních stran, což je poměrně zajímavé, jelikož vzhledem k nejasnému předvolebnímu charakteru strany by se dalo očekávat, že se názory na její zařazení budou lišit více. Jediný významný rozdíl je ten, že mezi ostatními voliči se nachází více těch, kteří nevědí, kam ANO zařadit. To je naopak pochopitelné, protože voliči jakéhokoliv hnutí pravděpodobně o straně něco vědět musí, jinak by si těžko zdůvodňovali, proč danou stranu volí. Současně je tento efekt posílen již zmíněnou nejasnou ideologií hnutí ANO.

Tabulka 10: Identifikace hnutí v rámci levo-právěho spektra voliči ANO a voliči ostatních stran (%)

	levice	1	2	3	4	5	6	7	8	9	pravice	neví	celkem
voliči ANO	0,0	0,0	1,7	2,7	3,4	27,9	21,6	16,8	12,5	6,7	6,7	0,0	100
ostatní voliči	0,9	0,7	1,4	3,8	6,8	23,9	16,5	15,7	10,8	4,8	4,5	10,2	100
std. residual	-1,3	-1,1	-,3	-,9	-1,8	,7	1,1	,0	,1	1,0	1,2	-2,0	

Zdroj: Povolební studie 2013, vlastní výpočet

4. Zhodnocení prostorového rozmístění volební podpory

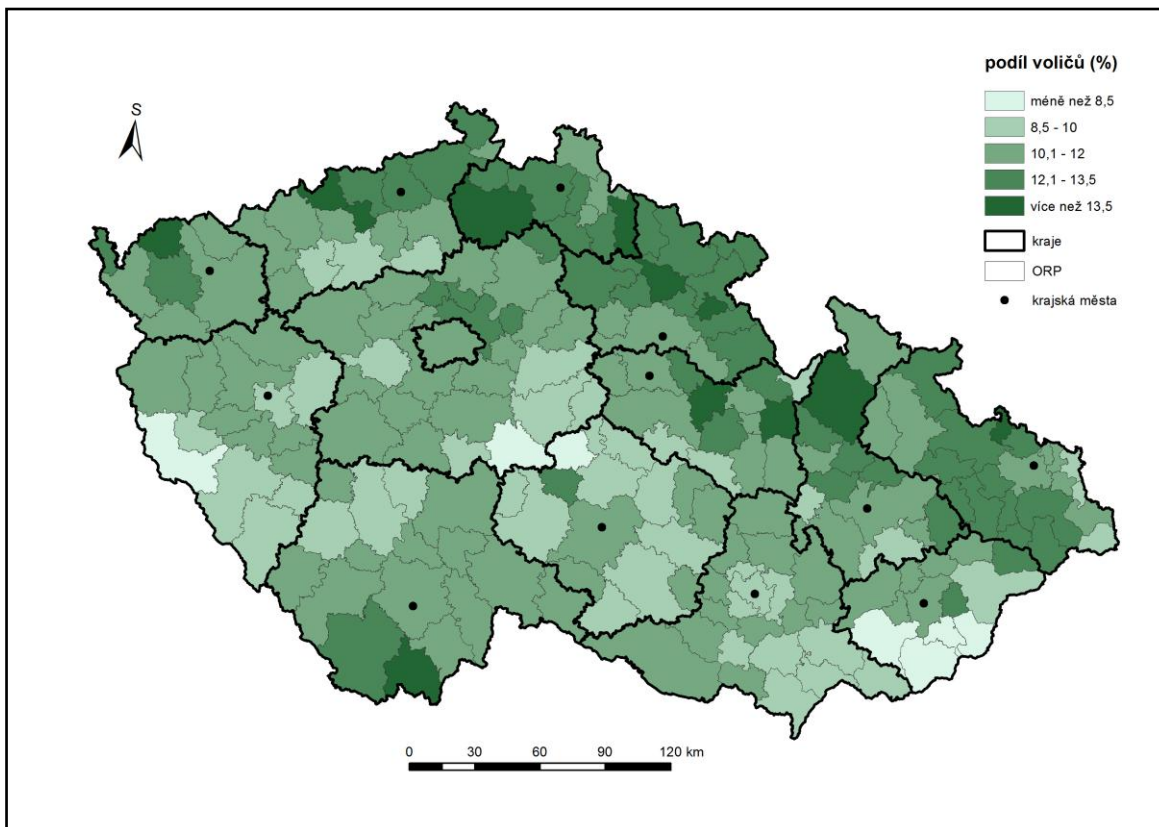
Tato kapitola si klade za cíl popsat a zhodnotit volební podporu hnutí ANO z hlediska jejího územního rozložení. Prostorová diferenciací volebních výsledků hnutí bude společně s ostatními etablovanými stranami představena pomocí volebních map a následně analyzována prostřednictvím představených statistických metod. Současně budou hledány faktory, které tuto diferenciaci podmiňují.

Veškeré charakteristiky budou analyzovány jak na úrovni obcí, tak na úrovni ORP, s výjimkou sledování volební podpory za jednotlivé velikostní kategorie na vyšší úrovni, jelikož jednotlivé mikroregiony se z hlediska velikosti příliš neliší, a tak tato analýza ztrácí smysl. Podobně je tomu i v případě prostorové autokorelace, která při agregaci do vyšších jednotek pozbývá lokálního významu a zjištěné výsledky jsou pak velmi nepřesné (Spurná 2008: 776). Ve vztahu k uvedenému představuje tato část jádro předkládané práce.

4.1 Volební mapy

Ve snaze lépe porovnat prostorové rozložení volební podpory hnutí ANO s podporou ostatních parlamentních stran a současně za účelem poskytnutí co nejjednoduššího přehledu o rozložení volební podpory zmiňovaných stran, bude na úrovni ORP přistoupeno k vyhotovení kartogramů znázorňujících jejich relativní zisky hlasů. Volební mapy v případě hnutí ANO znázorňují prostorovou diferenciací volební podpory ve volbách do Poslanecké sněmovny v r. 2013. V případě ostatních stran byly pro kartografickou vizualizaci vybrány volby z r. 2010, jelikož výsledky stran v těchto volbách nebyly na rozdíl od voleb posledních ovlivněny poměrně významnými volebními zisky hnutí ANO. V první řadě jsou představeny volební výsledky ODS, TOP 09, VV, ČSSD, KSČM a KDU-ČSL, následují mapy volební podpory hnutí ANO za jednotlivé územní celky a identifikace oblastí s vysokou koncentrací voličů hnutí prostřednictvím vymezení území volební podpory a supervolební podpory.

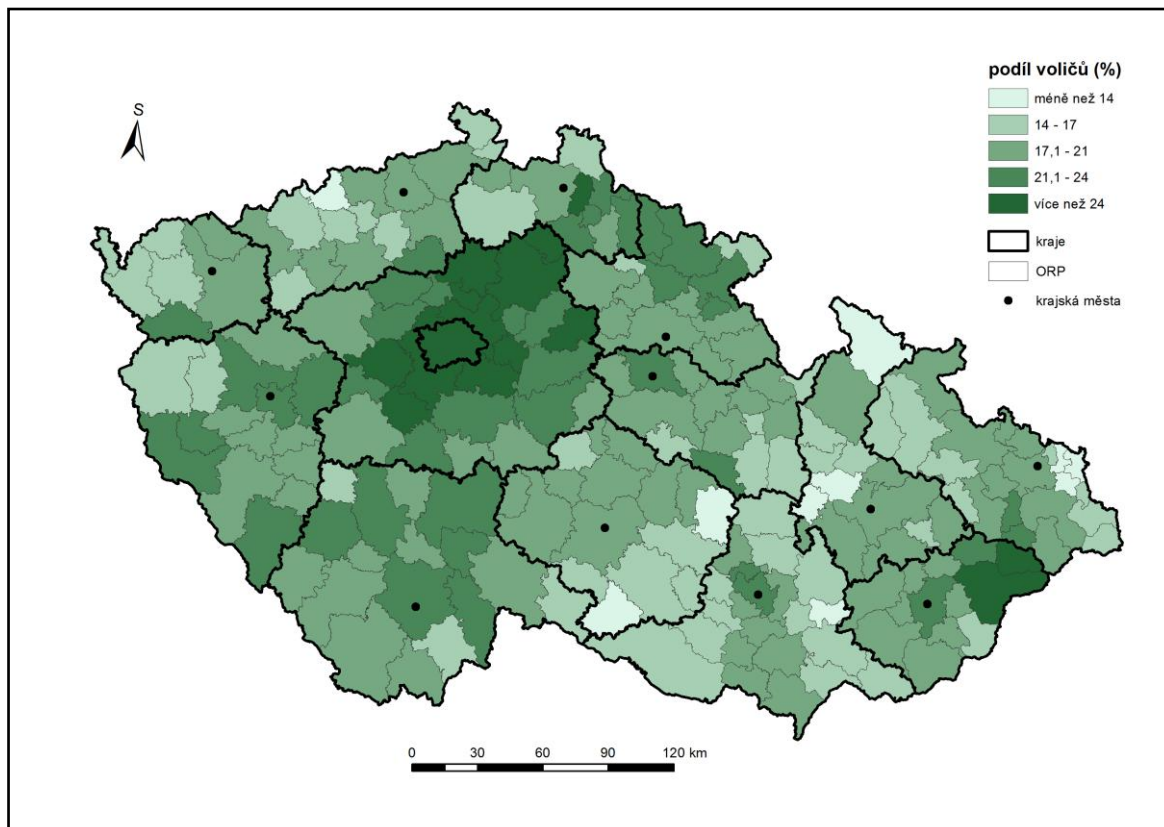
Mapa 1: Volební podpora strany Věci Veřejné v parlamentních volbách v r. 2010

Zdroj: Volby cz., vlastní zpracování

Rozmístění volební podpory Věcí veřejných (Mapa č. 1) je poměrně specifické, jelikož je výrazně silnější na severu Česka a relativně slabé na jihu. Strana čerpala podporu především v severních Čechách, zejména pak na Českolipsku v Libereckém kraji a v ORP Litvínov, Most, Teplice, Ústí nad Labem. Dále v Královéhradeckém kraji, v severní části Pardubického kraje a Olomouckého kraje. Relativně vyšší podporu měla strana i napříč Moravskoslezským krajem. Ve zbylé části Česka byla její podpora nižší.

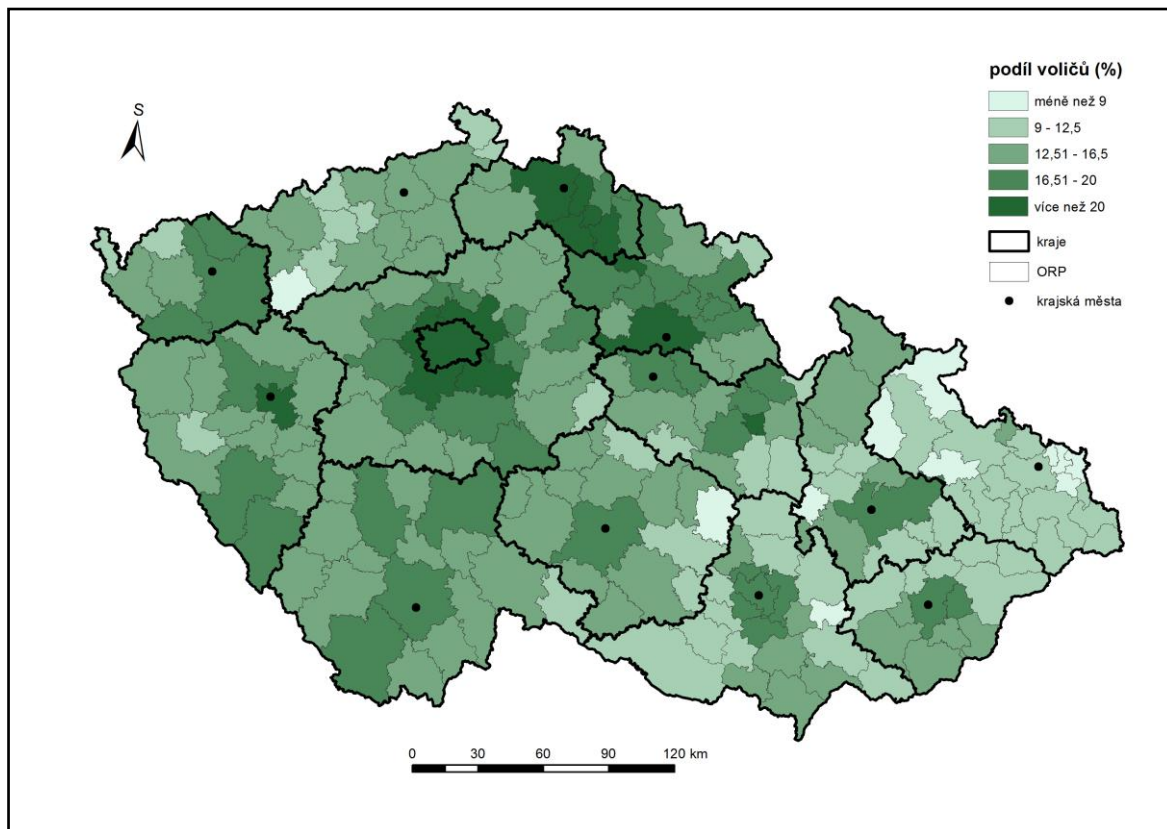
Mapa 2: Volební podpora ODS v parlamentních volbách v r. 2010

Zdroj: Volby cz., vlastní zpracování

Členská základna ODS (Mapa č. 2) leží v Čechách, na území Moravy a na Vysočině je volební podpora strany marginální. Výjimku představuje Vsetínsko a ORP Rožmitál pod Radhoštěm odkud pocházel v té době ještě nezkompromitovaný a oblíbený předseda strany Petr Nečas, takže se zde patrně projevil efekt kandidáta. Na území Čech byla ODS silná především ve Středočeském kraji, výrazněji pak v jeho severní části, konkrétně na Mladoboleslavsku, Mělnicku či Neratovicku a v metropolitních oblastech hlavního města, stejně tak v Praze. Dále se těšila relativně vyšší podpoře ve východních Čechách, především na Trutnovsku, Náchodsku a v dalších oblastech na severu Královéhradeckého kraje. Částečně také v Jihočeském a Plzeňském kraji.

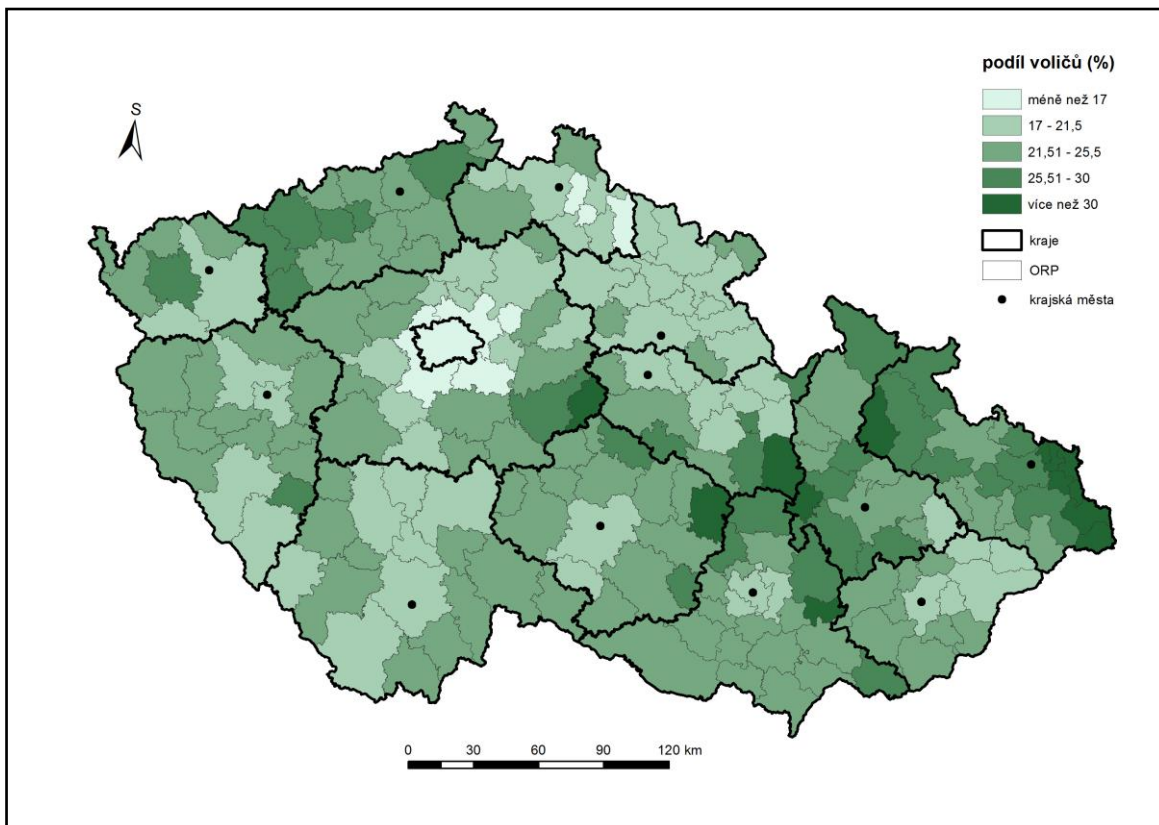
Mapa 3: Volební podpora strany TOP 09 v parlamentních volbách v r. 2010

Zdroj: Volby cz., vlastní zpracování

TOP 09 (Mapa č. 3) byla podobně jako ODS slabá na Moravě a ve východní části Vysočiny. Nejvíce hlasů získala tato strana v Praze a jejím blízkém okolí, konkrétně se jedná o ORP Černošice, Říčany či Brandýs n. Labem - Stará Boleslav, dále v Libereckém kraji, zejména pak v jeho střední části, konkrétně na Liberecku, Turnovsku či Semilsku a částečně také v sousedním Královéhradeckém kraji. Oproti tomu nejméně úspěšná byla v Ústeckém kraji.

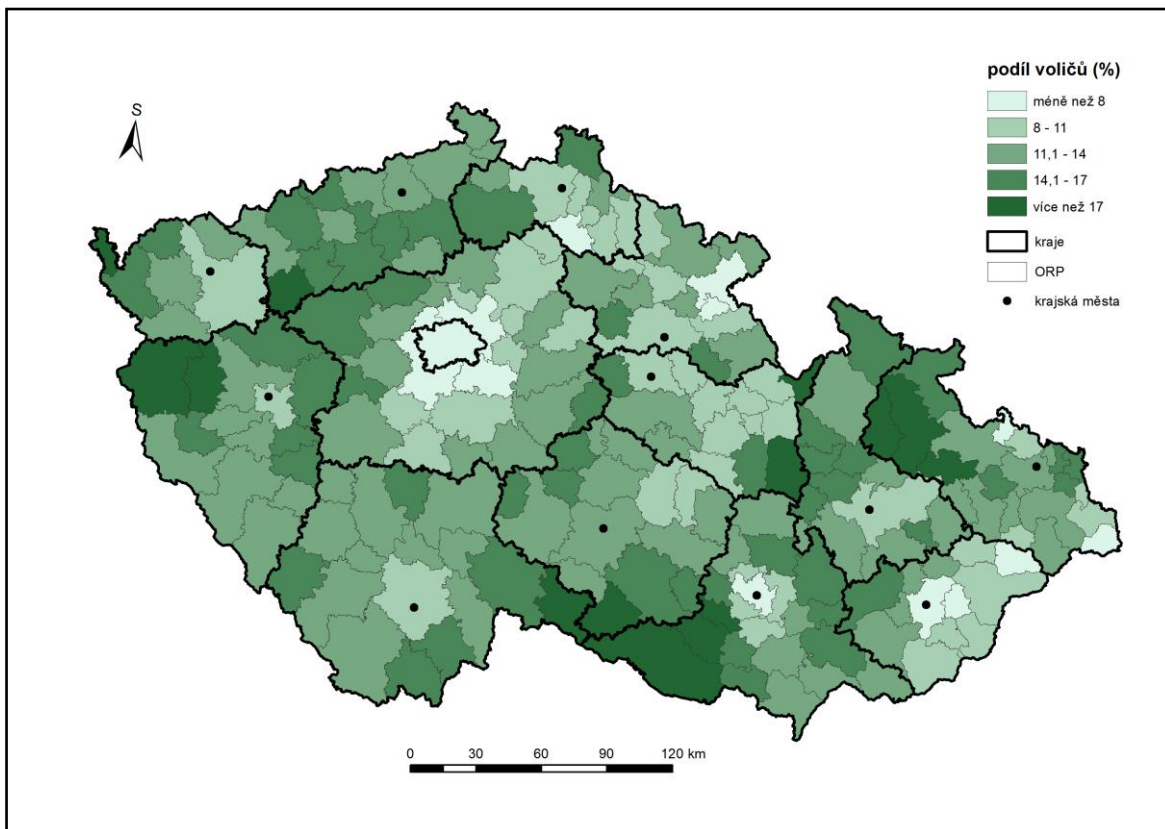
Mapa 4: Volební podpora ČSSD v parlamentních volbách v r. 2010

Zdroj: Volby cz., vlastní zpracování

ČSSD (Mapa č. 4) má dominantní podporu na Moravě, především na severu v Moravskoslezském kraji, konkrétně na Ostravsku, Karvinsku či ve správním obvodě Třinec a dále v severozápadní části kraje. Relativně silné podpoře se ve volbách v r. 2010 těšila také na střední Moravě, zejména na rozhraní Jihomoravského a Olomouckého kraje. V Čechách byla ČSSD nejsilnější v Ústeckém kraji, konkrétně ve správním obvodě ORP Chomutov či na Mostecku a Děčínsku a rovněž na jihovýchodě Pardubického kraje. Nejméně voličů měla strana již tradičně v Praze a jejím přilehlém okolí.

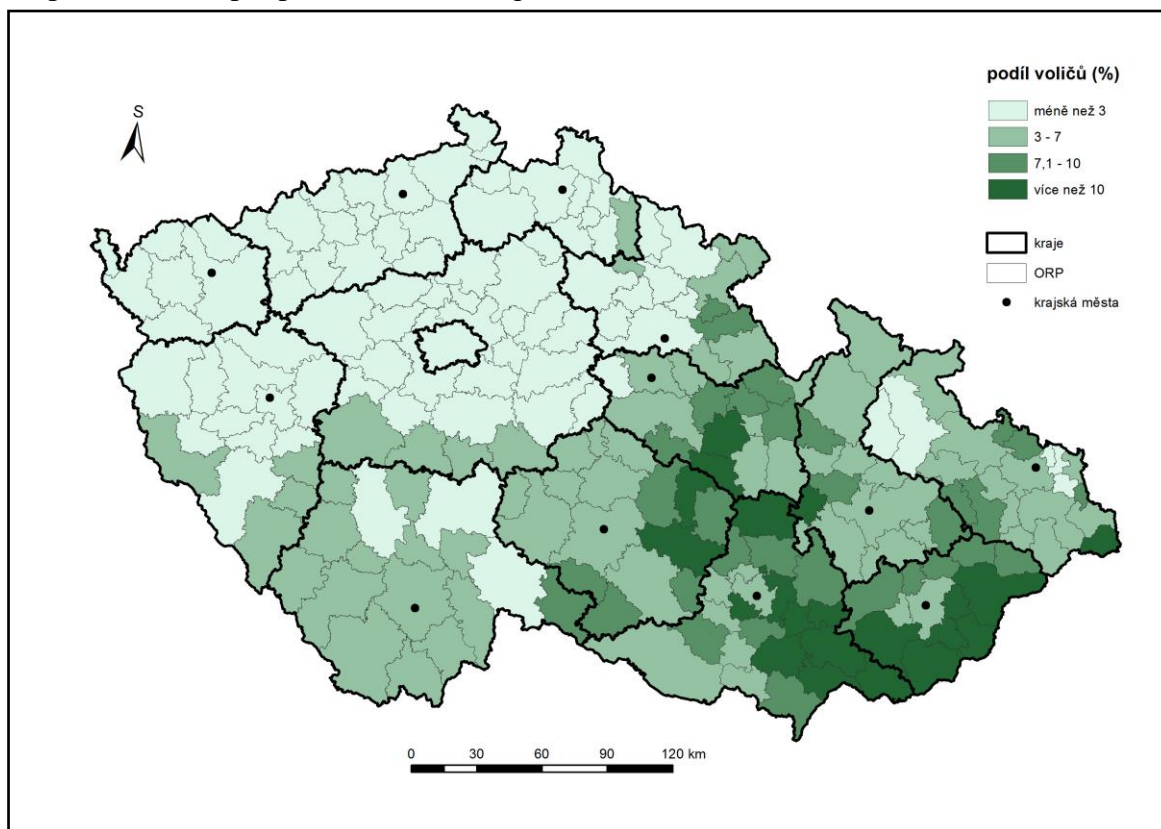
Mapa 5: Volební podpora strany KSČM v parlamentních volbách v r. 2010

Zdroj: Volby cz., vlastní zpracování

KSČM (Mapa č. 5) má relativně rovnoměrně rozloženou volební podporu jak v Čechách, tak na Moravě. Nejsilněji byla v r. 2010 podobně jako ČSSD zastoupena v Moravskoslezském kraji, konkrétně na Bruntálsku, Rýmařovsku, Krnovsku a v severních Čechách. Dále byla KSČM relativně silná na rozhraní Středočeského a Ústeckého kraje a na jižní Moravě, konkrétně v ORP Znojmo a Moravský Krumlov. Oproti tomu byla výrazně slabší v Praze a jí přilehlých lokalitách, také ve východních Čechách a ve Zlínském kraji, především v ORP Zlín a příhraničních oblastech.

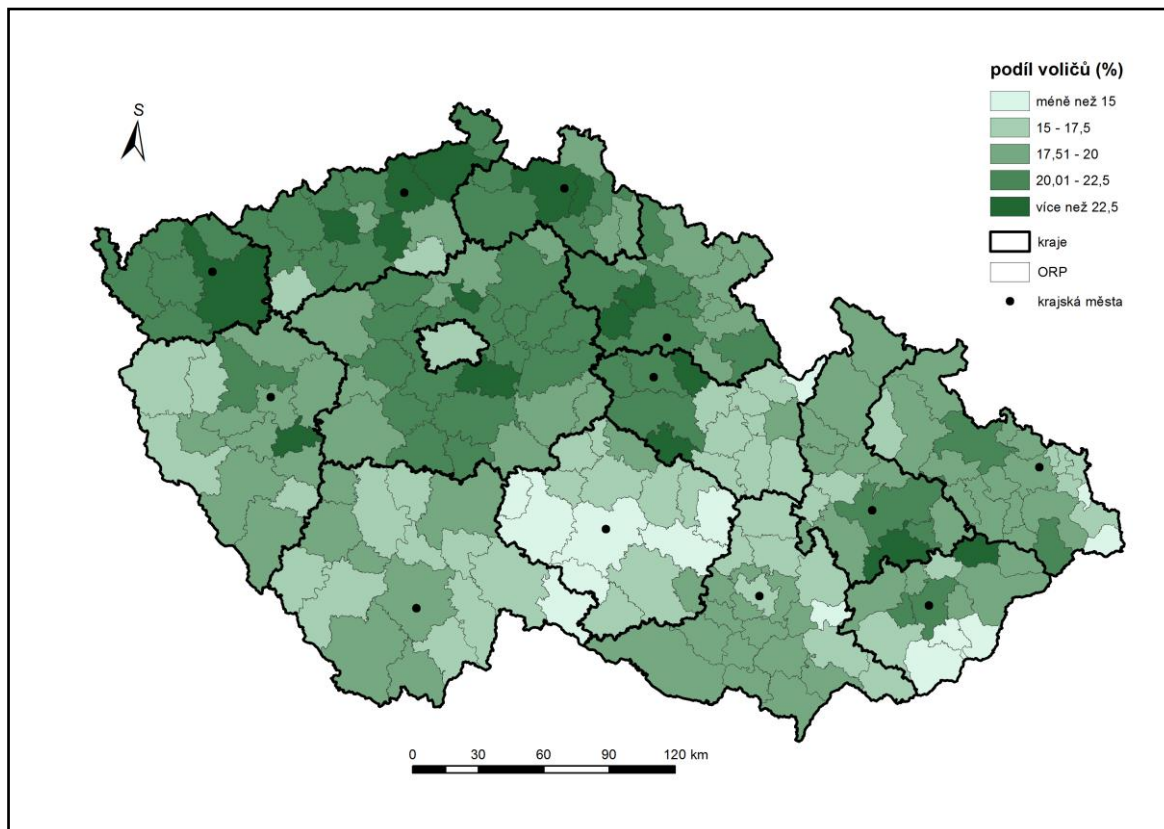
Mapa 6: Volební podpora KDU-ČSL v parlamentních volbách v r. 2010

Zdroj: Volby cz., vlastní zpracování

KDU-ČSL (Mapa č. 6) má dominantní zastoupení voličů na jižní Moravě, zvláště ve správních obvodech při hranicích se Slovenskem, jako je například ORP Uherské Hradiště, Vsetín či Uherský Brod a dále v jihovýchodní části Jihomoravského kraje. Vysokých volebních výsledků dosáhla strana také na východě Vysočiny, zejména ve správním obvodě Žďár nad Sázavou a Valašské Meziříčí. Relativně slabší je pak KDU-ČSL na severu Moravy, resp. v Moravskoslezském a Olomouckém kraji. Nejnižších hodnot dosahují volební zisky v Čechách. Výjimku tvoří východní Čechy, zejména Pardubický kraj a východní část Královéhradeckého kraje.

Mapa 7: Volební podpora hnutí ANO v parlamentních volbách v r. 2013 na úrovni ORP

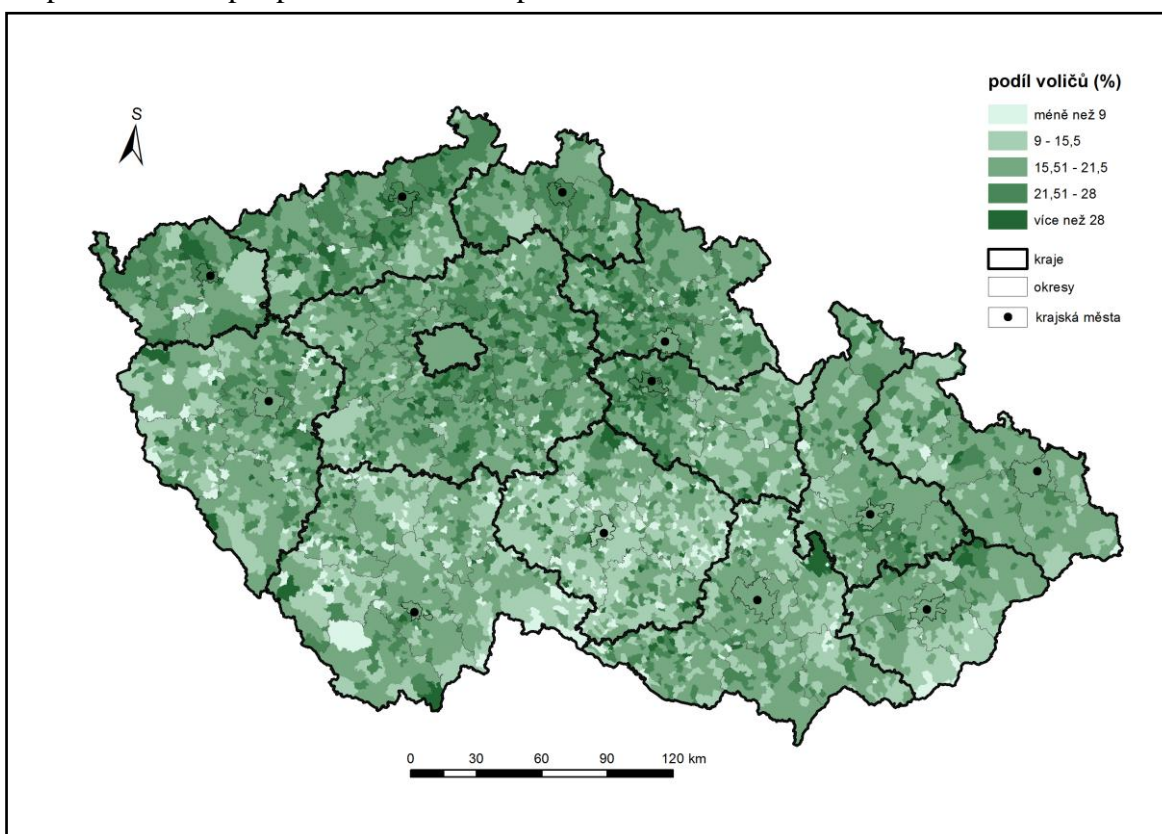
Zdroj: Volby cz., vlastní zpracování

Hnutí ANO (Mapa č. 7) získalo nejvíce hlasů v ORP Lovosice (27,2 %), naopak nejméně hlasů obdrželo v ORP Dačice (11 %). Vzhledem k rozpětí volebních výsledků je patrné, že variabilita volební podpory hnutí není zas tak vysoká. Jak dokládají mapy, ANO má obecně vyšší volební podporu v Čechách než na území Moravy. Zejména pak ve východních Čechách, v oblastech sousedících se Středočeským krajem, ve kterém hnutí ANO dosahuje rovněž relativně vysokých volebních zisků. Výjimku ve středních Čechách představuje hlavní město. Vyšší zastoupení voličů má hnutí také v severních Čechách, především na Liberecku, dále v Ústeckém kraji, konkrétně například na Děčínsku, Ústecku, Mostecku či v ORP Lovosice a poměrně vysoké podpoře se hnutí rovněž těší v kraji Karlovarském. Na Moravě nalezneme již jen pár oblastí, kde je hnutí ANO relativně úspěšné. Jedná se o jih Olomouckého kraje, konkrétně Přerovsko a Olomoucko, částečně také Zlínsko či ORP Valašské Meziříčí. Oproti tomu jednoznačně nejnižší volební podporu má hnutí na Vysočině, dále na jihovýchodní Moravě. Relativně průměrně úspěšné bylo

hnutí na jihozápadě Moravy, například na Znojemsku, Mikulovsku či Břeclavsku a odtud směrem na Brno. Částečně také v Jihočeském kraji.

Ve srovnání s volebními mapami ostatních stran lze konstatovat, že ANO podobně jako pravicové strany ODS a TOP 09, čerpalo volební podporu především na území Čech, zejména pak ve středních a východních Čechách, kde jsou tyto strany tradičně silné, zatímco na Moravě a na Vysočině bylo relativně slabší. Vzhledem k vysokým volebním ziskům hnutí v Ústeckém kraji je také patrné, že oslovilo do jisté míry i levicové voliče a protestně laděné voliče VV. Nicméně v oblastech, kde jsou silné levicové strany a KDU-ČSL, je volební podpora hnutí ANO relativně slabší.

Mapa 8: Volební podpora hnutí ANO v parlamentních volbách v r. 2013 na úrovni obcí

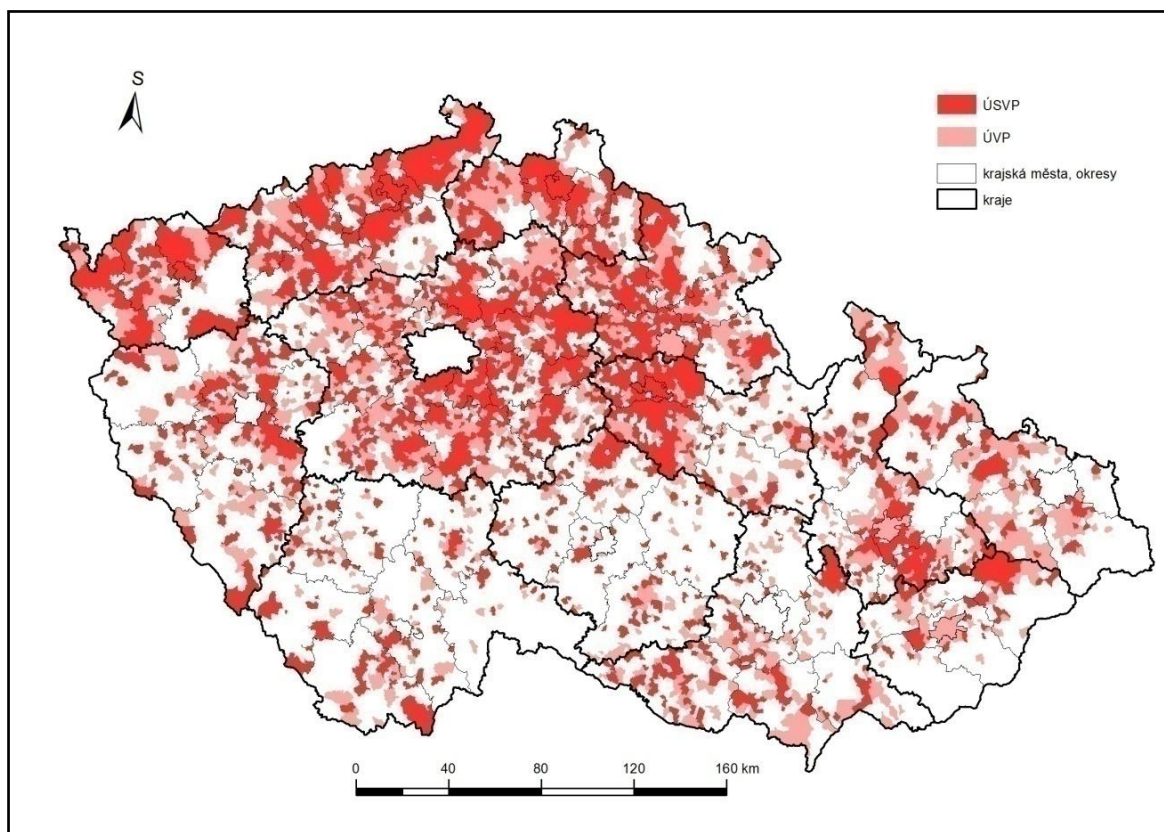

Zdroj: Volby cz., vlastní zpracování

Popsané trendy dokládá i mapa zobrazující diferenciaci volebních výsledků hnutí ANO na úrovni obcí (Mapa č. 8) a též mapa znázorňující oblasti s vysokou koncentrací volební podpory hnutí ANO (Mapa č. 9). Většina obcí náležících do území supervolební podpory (ÚSVP) a území volební podpory (ÚVP) leží v Čechách, konkrétně ve

Středočeském, Libereckém, Královéhradeckém, Pardubickém a Ústeckém kraji. V případě Moravy se jedná především o její střední část.

Mapa 9: Území volební a supervolební podpory hnutí ANO v parlamentních volbách v r. 2013

Zdroj: Volby cz., vlastní zpracování

4.2 Variační koeficient

Variační koeficient vyjadřuje, do jaké míry je podpora stran v rámci sledovaného území prostorově diferencována. Jak je patrné z následující tabulky, variační koeficienty zjištěné na úrovni obcí dosahují vyšších hodnot, než koeficienty zjištěné v případě mikroregionů. To je předpokládáno, jelikož podíl hlasů je tím variabilnější, čím menší je jednotka sledování. Nicméně podstatné je, že na obou řádovostních úrovních lze pozorovat shodné trendy.

Jak naznačují nízké hodnoty koeficientu (Tab. 11), hnutí ANO má poměrně rovnoměrně rozloženou volební podporu, podobně jako ČSSD, jejíž podpora vykazuje i z

dlouhodobého hlediska, ve srovnání s ostatními etablovanými stranami, nejnižší míru územní koncentrace. Oproti tomu nejméně rovnoměrně jsou rozloženy volební zisky KDU-ČSL a poměrně koncentrovanou voličskou základnu mají i pravicové strany TOP 09 a ODS. Z hlediska prostorové variability se tak hnutí ANO podobá více levicovým stranám, než těm pravicovým.

Tabulka 11: Variační analýza sněmovních stran pro volby v r. 2013

	ANO	ODS	TOP 09	KDU-ČSL	ČSSD	KSČM	ÚSVIT
obce	0,33	0,59	0,61	0,89	0,31	0,4	0,46
ORP	0,16	0,39	0,3	0,62	0,17	0,24	0,23

Zdroj: Volby.cz, vlastní výpočet

4.3 Analýza volební podpory hnutí dle velikostních kategorií obcí

Sledování volebních výsledků v rámci velikostních kategorií obcí spočívá v poměrně jednoduchém porovnání hodnot průměrů zjištěných za jednotlivé velikostní kategorie. Její výsledky ukazuje následující tabulka.

Tabulka 12: Volební podpora hnutí ANO z hlediska velikostních kategorií obcí v parlamentních volbách v r. 2013

Velikostní kategorie	Průměrný podíl hlasů
do 199	17,17
200-499	18,86
500-999	19,24
1000-1 999	19,16
2000-4 999	18,64
5000-19 999	18,58
20000-49 999	19,03
50000-99 999	19,83
100000-999 999	19,29
více než 1 mil	16,46

Zdroj: Volby.cz, vlastní výpočet

Volební výsledky hnutí ANO se v jednotlivých velikostních kategoriích obcí (Tab. 12) vzájemně příliš neliší. Rozdíly mezi obcemi různých velikostí jsou, s výjimkou poslední kategorie, poměrně malé. Zmíněná kategorie reprezentuje pouze Prahu, kde se těší nadprůměrné podpoře TOP 09 a ODS, a tudíž je slabý výsledek pro hnutí ANO, výsledkem poměrně logickým. Hnutí je tedy v tomto ohledu poměrně univerzalistické. Podporu získávalo jak v malých obcích, tak v těch větších a není tedy u něj možné identifikovat konkrétní trend. Tím se liší od většiny jiných parlamentních stran, které lze, s výjimkou ČSSD, jejíž podpora není v tomto ohledu taktéž příliš diferenciovaná, rozdělit na strany rurálního, resp. venkovského charakteru a strany urbánní, resp. městské. Do první skupiny řadíme KDU-ČSL a KSČM, naopak pravicové strany ODS a TOP 09 se těší vyšší podpoře ve velkých městech. ANO se tedy v tomto směru pravicovým stranám nijak nepodobá, spíše to ukazuje na to, že je hnutí ANO novou, nevyprofilovanou stranou.

4.4 Podobnost prostorových vzorců volební podpory ANO a volební podpory dalších stran

Kapitola shrnuje výsledky korelační analýzy. V závislosti na analyzované řádovostní úrovni je rozdělena do dvou hlavních částí, které jsou dále členěny dle sledovaných voleb. V první řadě je analyzována souvislost volebních výsledků hnutí ANO s výsledky nejsilnějších parlamentních stran v r. 2010 a následná korelační analýza testuje jejich vzájemné vztahy ve volbách v r. 2013. Současně je na úrovni obcí analýza rozšířena o korelaci volebních výsledků v rámci jednotlivých krajů Česka.

4.4.1 Jednotka sledování - obce

V první řadě sleduji, jak volební výsledky hnutí ANO souvisí s volebními vzorci parlamentních stran v r. 2010, tedy jaké jsou územní zdroje volební podpory hnutí ANO. Prostorové rozmístění volební podpory hnutí a ostatních stran může být v tomto případě teoreticky zcela nezávislé.

4.4.1.1 Podobnost prostorových vzorců volební podpory ANO a volební podpory dalších stran ve volbách v r. 2010

Z tabulky (Tab. 13) popisující korelaci výsledků hnutí ANO s volebními zisky ostatních stran je patrné, že se podpora hnutí ANO nejvíce podobá volebním vzorcům pravicových stran ODS a TOP 09 a také VV, jelikož právě ve vztahu s výsledky uvedených stran, dosahují hodnoty Pearsonova koeficientu kladných hodnot, a tím poukazují na existenci pozitivní závislosti. Naopak negativní korelaci vykazují volební zisky hnutí ANO a KDU-ČSL, jejíž prostorový vzorec volební podpory je velmi specifický a příliš se nepodobá ani ostatním stranám. Záporné hodnoty korelace nalezneme též u reprezentantů levice ČSSD a KSČM. Vzhledem k pozitivní korelaci hnutí ANO s pravicovými subjekty se nejedná o nic překvapivého, jelikož prostorové vzorce volební podpory těchto ideologicky protichůdných stran se výrazně odlišují. Prokázané vztahy nejsou příliš silné, což ukazují poměrně nízké hodnoty korelačních koeficientů. Na druhou stranu analýza byla provedena na poměrně velkém souboru, a jelikož korelace neváží významnost jednotlivých případů, malé obce, které jsou v tomto ohledu extrémní, míru korelace snižují. ANO tedy získávalo hlasy spíše v obcích, ve kterých byly v minulých volbách úspěšné pravicové strany a Věci veřejné. Z pohledu volební geografie lze tedy prostorové vzorce volební podpory zkoumaného hnutí ANO označit za produkt kombinující protestní a pravicové hlasy.

Tabulka 13: Korelační analýza výsledků hnutí ANO v r. 2013 s výsledky vybraných stran v r. 2010 na úrovni obcí

	VV	TOP 09	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL
ANO	,220 **	,228 **	,236 **	-,182 **	-,183 **	-,265 **

Zdroj: Volby.cz, vlastní výpočet

Univerzální souvislosti zjištěných vztahů do jisté míry dokládá tabulka (Tab. 14), ve které jsou uvedeny hodnoty korelačních koeficientů zjištěné na úrovni obcí zvlášť na území jednotlivých krajů Česka.

Tabulka 14: Korelační analýza výsledků hnutí ANO v r. 2013 s výsledky vybraných stran v r. 2010 na úrovni obcí na území krajů Česka

	VV	TOP 09	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL
Jihočeský	,202 **	,234 **	,155 **	-,180 **	-,243 **	-,089 *
Jihomoravský	,177 **	,247 **	,262 **	-,228 **	-,087 *	-,235 **
Karlovarský	,239 **	,137	,337 **	-,238 **	-,249 **	-,094
Královehradecký	,137 **	,187 **	,137 **	-,091	-,020	-,321 **
Liberecký kraj	,153 *	,201 **	,223 **	-,226 **	-,174 *	-,149 *
Moravskoslezský	,319 **	,307 **	,300 **	-,300 **	-,204 **	-,037
Olomoucký	,154 **	,210 **	,355 **	-,225 **	-,237 **	-,132 **
Pardubický	,111 *	,213 **	,183 **	-,171 **	-,122 **	-,197 **
Plzeňský	,209 **	,175 **	,078	-,109 *	-,260 **	-,076
Středočeský	,210 **	,268 **	,236 **	-,275 **	-,255 **	-,095 **
Ústecký	,181 **	,118 *	,009	,015	-,279 **	-,055
Vysočina	,124 **	,131 **	,119 **	-,002	-,113 **	-,201 **
Zlínský	,316 **	,014	,399 **	-,139 *	-,158 **	-,362 **

Zdroj: Volby.cz, vlastní výpočet

Na první pohled je zřejmé, že se míry souvislosti v rámci jednotlivých krajů u žádné ze stran nikterak neliší a ve většině případů vykazují stejný směr závislosti. V případě VV se vzájemný kladný vztah různě velkou měrou projevil napříč všemi kraji. U TOP 09 nebyl daný vztah prokázán v Karlovarském a Zlínském kraji, v případě ODS v kraji Plzeňském. Jako možné vysvětlení poslední zmíněné výjimky se nabízí kandidatura Jiřího Pospíšila na Plzeňsku a s ní spojený efekt kandidáta, díky kterému ODS mohla oslovit i jiný typ voličů, než ty dosavadní striktně pravicově orientované. Rozdíly ve volební podpoře jsou totiž nejčastěji ovlivněny buď specifickou strukturou určitého kraje z hlediska složení obyvatel, velikosti obcí apod. či právě efektem kandidáta, který představuje nejčastější příčinu těchto nesrovnalostí. Podobně je tomu i v případě stran, s kterými hnutí koreluje v záporném směru. KSČM se liší především v Královehradeckém kraji, stejně tak ČSSD, jejíž vzájemný vztah s hnutím se neprojevil ani v Ústeckém kraji a na Vysočině, kde byla poměrně silná i jiná levicová strana: Strana práv občanů Zemanovci, ale je dosti pravděpodobné, že zde posílila právě na úkor ČSSD, která měla na Vysočině

nestandardní/nížší podporu. Největší proměnlivost lze sledovat u KDU-ČSL, která má regionálně nejvýrazněji diferenciovanou volební podporu, závislou do jisté míry na podílu katolického obyvatelstva, a tudíž v krajích s jejich vyšším podílem, například Zlínský, Královéhradecký či Jihomoravský, jsou pozorovány významnější korelace, než v krajích s nízkým podílem katolíků, jako je například kraj Ústecký, Moravskoslezský či Karlovarský, kde se závislost mezi podílem hlasů pro ANO a podílem hlasů pro KDU-ČSL na úrovni obcí ani neprokázala. Nicméně i přes zmíněné odlišnosti analýza poukazuje spíše na univerzální platnost vztahů a dané rozdílnosti představují pouhé výjimky.

4.4.1.2 Podobnost prostorových vzorců volební podpory ANO a volební podpory dalších stran ve volbách v r. 2013

Následující tabulka (Tab. 15) představuje výsledky korelační analýzy zkoumající vztah mezi volební podporu hnutí ANO a volebními zisky nejsilnějších parlamentních stran v r. 2013. Opět tedy sleduji, do jaké míry se prostorový vzorec hnutí ANO podobá či odlišuje od volebních vzorců nejsilnějších parlamentních stran. Nicméně v tomto případě již mohou být sledované volební výsledky hnutí a ostatních stran vzájemně ovlivněny a nezávislost mezi nimi nemusí zcela platit vzhledem k tomu, že porovnáváme volební podporu těchto velkých celostátních stran ve volbách ve stejném roce, a tak de facto sledujeme, zda si strany navzájem přebíraly hlasy.

Tabulka 15: Korelační analýza výsledků hnutí ANO v r. 2013 s výsledky vybraných stran v r. 2013 na úrovni obcí

	ÚSVIT	TOP 09	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL
ANO	-,078 **	,070 **	,014	-,293 **	-,253 **	-,293 **

Zdroj: Volby.cz, vlastní výpočet

Na základě uvedených hodnot lze konstatovat, že oproti předchozí analýze volební podpora hnutí ANO již nevykazuje žádnou souvislost s volebními vzorci ODS, zatímco kladný vztah s další pravicovou stranou TOP 09 zůstal i přes sníženou hodnotu korelačního koeficientu zachován. Stejně tak volební výsledky hnutí (i v tomto případě) významně negativně korelují s ČSSD, KSČM a KDU-ČSL. Záporné hodnoty míry souvislosti ve srovnání s předešlou analýzou vzrostly, zejména pak u levicových subjektů/v případě

levicových stran. Taktéž negativní, ale již mnohem méně významný vztah a s tím související podobnost, resp. odlišnost volebních vzorců lze pozorovat u hnutí ÚSVIT.

Volební podpora hnutí ANO se tedy nejvíce odlišuje od volebních vzorců ČSSD, KSČM a KDU-ČSL. To znamená, že hnutí nezískalo voliče v typicky levicových oblastech a v regionech, kde je silná KDU-ČSL. Korelace s ODS a TOP 09 nejsou nikterak vysoké, ale i přesto lze říci, že prostorové vzorce hnutí ANO se více podobají pravicovým stranám, než levicovým, jelikož hodnoty koeficientů v případě těchto stran (ČSSD a KSČM) dosahují poměrně vysokých záporných hodnot. Dá se říci, že ANO přebíralo voliče pravicových stran, ale ne proporcionalně v celém území. Naopak, v některých regionech bylo hnutí v získávání bývalých voličů pravice úspěšnější a v některých méně úspěšné.

Jelikož hnutí ANO ve volbách v r. 2013 přebíralo voliče ostatním politickým stranám, je situace v rámci jednotlivých krajů (Tab. 16) o poznání komplikovanější a korelační analýza na úrovni obcí, resp. koeficienty vyjadřující míru souvislosti již nejsou tak jasně čitelné, jako v předešlém případě.

Tabulka 16: Korelační analýza výsledků hnutí ANO v r. 2013 s výsledky vybraných stran v r. 2013 na úrovni obcí na území krajů Česka

	ÚSVIT	TOP 09	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL
Jihočeský	-,138 **	,039	-,046	-,268 **	-,310 **	-,187 **
Jihomoravský	-,010	,069	,093 *	-,324 **	-,190 **	-,235 **
Karlovarský	,066	,087	-,142	-,245 **	-,391 **	-,192 *
Královehradecký	-,253 **	-,013	-,041	-,255 **	-,122 **	-,361 **
Liberecký	-,179 **	,007	,028	-,321 **	-,236 **	-,121
Moravskoslezský	-,165 **	,210 **	,021	-,346 **	-,278 **	-,106
Olomoucký	-,044	,005	,096	-,306 **	-,403 **	-,154 **
Pardubický	-,173 **	-,036	-,007	-,310 **	-,220 **	-,215 **
Plzeňský	-,033	-,023	-,166 **	-,224 **	-,331 **	-,072
Středočeský	-,100 **	,102 **	,025	-,412 **	-,359 **	-,79 **
Ústecký	-,109 *	-,225 **	-,212 **	-,145 **	-,348 **	-,164 **
Vysočina	-,087 *	-,100 **	-,006	-,190 **	-,245 **	-,227 **
Zlínský	-,059	-,063	,214 **	-,156 **	-,221 **	-,353 **

Zdroj: Volby.cz, vlastní výpočet

Univerzálnost vztahu lze naprosto jasně pozorovat v případě korelace hnutí ANO s levicovými subjekty ČSSD a KSČM a s výjimkou kraje Libereckého, Moravskoslezského a Plzeňského i s KDU-ČSL. Negativní závislosti lze taktéž ve většině krajů nalézt u hnutí Úsvit. Je tedy pravděpodobné, že antisystémově ladění voliči volili

buď hnutí ANO, nebo Okamurův Úsvit. Oproti tomu vztahy s pravicovými stranami jsou na úrovni individuálních obcí velice proměnlivé a ve většině případů nejsou ani významné. Vzhledem k jednoznačným záporným korelacím s ČSSD a KSČM a jejich univerzální platnosti se tedy opět potvrdilo, že v regionech se silnou podporou levicových stran hnutí ANO příliš hlasů nezískalo, ale stejně tak v oblastech s vyšší podporou hnutí nebyly příliš úspěšní typičtí představitelé levice.

4.4.2 Jednotka sledování - správní obvody obcí s rozšířenou působností (ORP)

Předpokládala jsem, že vztahy mezi volebními výsledky hnutí ANO a ostatních sledovaných stran, zjištěné na úrovni obcí, se prokážou i na úrovni vyšších územně samosprávných celků, a jak dokládá následující tabulka, tento předpoklad se potvrdil.

4.4.2.1 Podobnost prostorových vzorců volební podpory ANO a volební podpory dalších stran ve volbách v r. 2010

Volební podpora hnutí ANO (Tab. 17) opět kladně koreluje s volební podporou VV, ODS a TOP 09, záporný vztah vykazuje v souvislosti s KDU-ČSL a ČSSD. Jediný rozdíl představuje v tomto případě výsledný korelační koeficient u hnutí ANO a KSČM, který poukazuje na vzájemnou nezávislost volebních vzorců těchto stran. Je tedy možné, že existují takové mikroregiony, kde je v jedné obci silnější KSČM a ve druhé zase hnutí ANO, a tudíž se jejich vzájemné výsledky v jednotlivých obcích daného ORP kompenzují a prostorový vzorec již přestává být regionálním. Může to však být jen náhoda.

Tabulka 17: Korelační analýza výsledků hnutí ANO v r. 2013 s výsledky vybraných stran v r. 2010 na úrovni ORP

	VV	TOP 09	ODS	ČSSD	KSČM	KDU-ČSL
ANO	,395 **	,306 **	,397 **	-,311 **	-,085	-,560 **

Zdroj: Volby.cz, vlastní výpočet

Výsledky analýzy jsou tedy v podstatě stejné a vztahy lze do jisté míry považovat za stabilní a nikterak nahodilé, jelikož závislosti zjištěné na obou zkoumaných úrovních, s výjimkou KSČM, vykazují stejný směr a liší se jen výslednými hodnotami koeficientů, které jsou vyšší a korelace jsou tedy o něco silnější. To je poměrně logické, jelikož pokud analyzujeme, jak souvisí vzorec volební podpory hnutí ANO s volební podporou daných stran na úrovni stávajících mikroregionů, zkoumáme početně méně obsáhlý soubor. Významnou roli však hraje i samotná velikost těchto jednotek, protože velikostní rozdíly mezi nimi již nejsou natolik markantní, jako je tomu u obcí.

4.4.2.2 Podobnost prostorových vzorců volební podpory ANO a volební podpory dalších stran ve volbách v r. 2013

Vyšší hodnoty koeficientů lze vzhledem k výše zmíněné nižší variabilitě zkoumaných mikroregionů, také zaznamenat v případě, kdy sledujeme souvislosti volebních vzorců hnutí ANO a dalších stran ve volbách v r. 2013.

Volební výsledky hnutí ANO (Tab. 18) vykazují pozitivní míru souvislosti s volební podporou TOP 09 a ODS, a čímž se nijak neliší od prostorových vzorců zjištěných na úrovni ORP v předchozích volbách. Podobně je tomu v případě KDU-ČSL, kde byl opět prokázán nejsilnější negativní vztah, a u ČSSD. Stejně tak se neprokázala existence závislosti mezi volební podporou hnutí a KSČM a nově také u hnutí Úsvit, které v předešlých volbách nekandidovalo.

Tabulka 18: Korelační analýza výsledků hnutí ANO v r. 2013 s výsledky vybraných stran v r. 2013 na úrovni ORP

	TOP 09	ODS	ÚSVIT	KDU-ČSL	ČSSD	KSČM
ANO	,250 **	,202 **	-,027	-,576 **	-,495 **	-,049

Zdroj: Volby.cz, vlastní výpočet

Ve srovnání s korelacemi, identifikovanými na úrovni obcí, nalezneme určité rozdíly. Především se na úrovni ORP významně posílila pozitivní závislost mezi hnutím a pravicovými stranami, resp. TOP 09 a ODS, v jejímž případě se podobnost volebních vzorců na úrovni obcí nepodařila prokázat. ANO tedy bylo pravděpodobně silné ve

stejných mikroregionech jako pravicové subjekty, ale ve kterých konkrétních obcích v rámci ORP získalo hlasy hnutí ANO, a ve kterých TOP 09 či ODS, už je zřejmě nahodilé, například dle toho, kdo v dané obci kandidoval. Zároveň se při této analýze neprojevil negativní vztah mezi volebními vzorci hnutí ANO a ÚSVIT. Pokud však vezmeme v úvahu nízkou sílu této závislosti na úrovni obcí, pak nelze předpokládat, že by byl vztah mezi nimi příliš významný.

4.5 Prostorová autokorelace: analýza LISA

V rámci této kapitoly bude nejprve sledována prostorová autokorelace volebních výsledků hnutí ANO a ostatních stran ve volbách v r. 2013 na úrovni obcí. Následně budou prostřednictvím analýzy lokálních prostorových indikátorů (LISA) identifikovány konkrétní shluky volební podpory hnutí, které de facto zobrazují jádrové a marginální oblasti volební podpory ANO. Součástí je také analýza LISTA, která nám umožní sledovat, do jaké míry hnutí ANO nahradilo strany kandidující v předchozích volbách. V tomto případě jsou porovnávány výsledky hnutí ANO ve volbách v r. 2013 s volební podporou ostatních stran v r. 2010, zejména ODS a TOP 09.

4.5.1 Prostorová autokorelace volební podpory vybraných stran a analýza LISA volební podpory hnutí ANO

Tabulka (Tab. 19) prostřednictvím výsledné hodnoty Moranova I kritéria znázorňuje, do jaké míry se volební podpora hnutí ANO a ostatních stran ve volbách v r. 2013 shlukuje do jednotlivých oblastí. Nejvyšší míru regionálního shlukování vykazuje KDU-ČSL. Poměrně silně se taktéž shlukuje volební podpora TOP 09, oproti tomu další pravicová strana- ODS již tak regionálně soustředěna není. Její hodnoty jsou stejné jako v případě ČSSD a nikterak výrazně se neliší ani od hnutí ANO, jehož míra globálního shlukování, v rámci všech obcí Česka, je nejnižší.

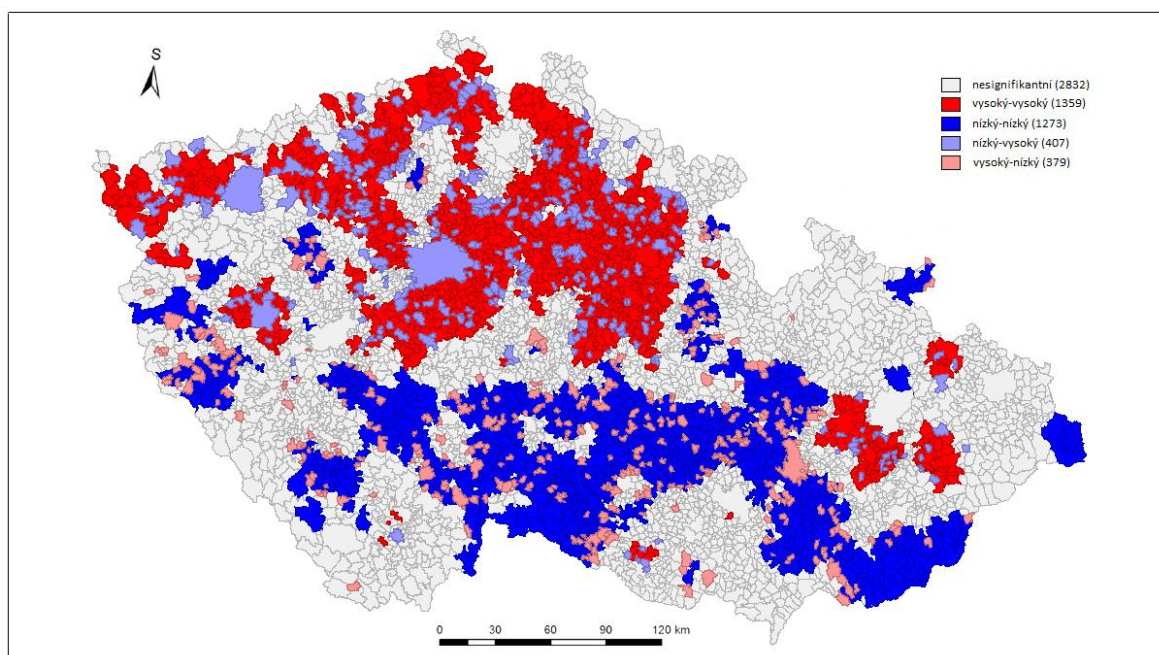
Tabulka 19: Celková míra shlukování volební podpory parlamentních stran ve volbách do parlamentu v r. 2013

	Moranovo I kritérium
ANO	,23
TOP 09	,40
ODS	,25
KDU-ČSL	,51
ČSSD	,25
KSČM	,30

Zdroj: Volby cz., vlastní výpočet

Volební podpora hnutí (Mapa č. 10) se z hlediska vysokých volebních zisků nejvíce shlukuje ve Východních Čechách a ve Středočeském kraji, výrazněji pak v jeho východní části navazující na Pardubický a Královéhradecký kraj. Částečně také ve střední části Libereckého kraje a při hranicích Ústeckého a Karlovarského kraje. Hnutí ANO má rovněž vysokou podporu v zázemí velkých měst, zejména těch českých jako je Praha, Plzeň či Hradec Králové. Na Moravě se jedná jen o menší enklávu na pomezí Zlínského a Olomouckého kraje. Shluky nízkých hodnot jsou jasně zřetelné na Vysočině, dále v severní části Jihomoravského kraje, při hranicích s krajem Zlínským a zejména pak v jeho jižní části.

Mapa 10: Prostorová autokorelace (LISA) volební podpory hnutí ANO v parlamentních volbách v r. 2013

Zdroj: Volby cz., vlastní zpracování

4.5.2 Časoprostorová návaznost volební podpory vybraných stran a hnutí ANO

V případě analýzy časo-prostorových lokálních indikátorů, kdy porovnáváme volební podporu mezi dvěma stranami v časově odlišných volbách, je vzhledem k hodnotám Moranova kritéria patrné (Tab. 20), že hnutí ANO nikterak statisticky významně nenahradilo podporu ani jedné stran. Nejvyšší, ale stále poměrně nízká hodnota míry prostorové autokorelace, je zjištěna u ODS a vyšší hodnoty jsou vykazovány i u TOP 09. V případě KDU-ČSL je, jako u jediné strany, indikována negativní prostorová autokorelace. Nejnižší míru shlukování nalezneme u levicových stran a VV.

Tabulka 20: Celková míra shlukování volební podpory hnutí ANO v r. 2013 a volební podpory vybraných stran v r. 2010

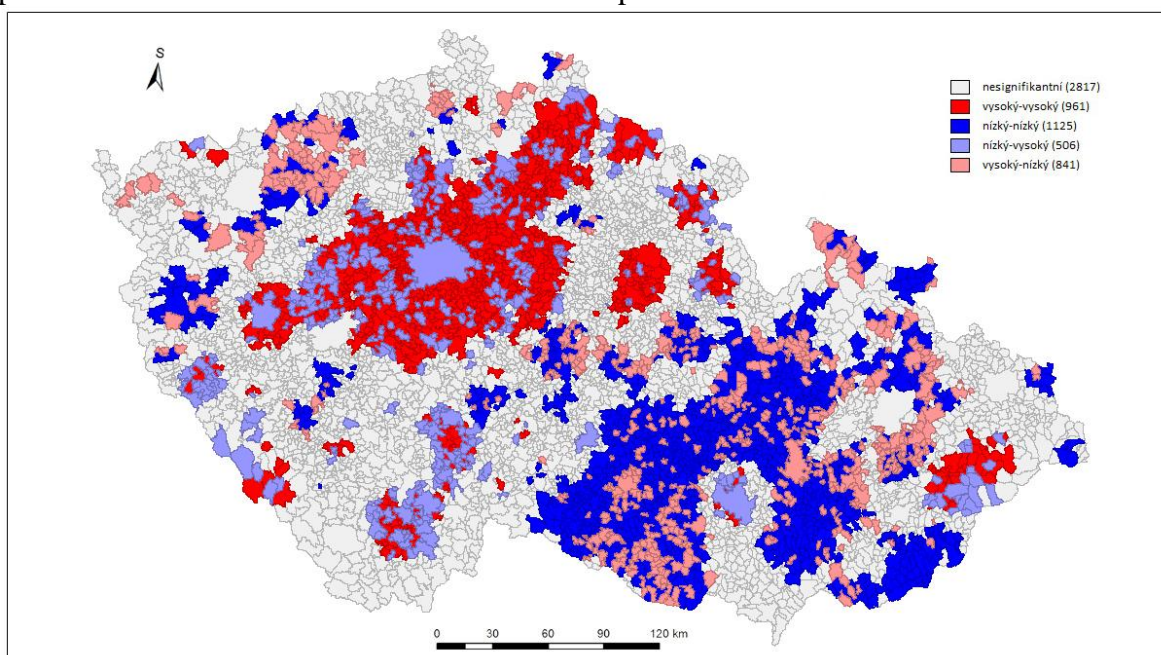
	VV	TOP 09	ODS	KDU-ČSL	ČSSD	KSČM
ANO	,09	,11	,14	-,12	,09	,05

Zdroj: Volby cz., vlastní výpočet

Vzhledem k nejvyšší míře shlukování sledovaného hnutí s volebními výsledky ODS a TOP 09 a především ve vztahu k výzkumným otázkám formulovaným v úvodu práce, následuje představení map zobrazujících konkrétní prostorové shluky volební podpory mezi hnutím ANO a pravicovými stranami.

Jak je patrné již z nízké hodnoty Moranova I kritéria, nelze jednoznačně říci, že by hnutí ANO ve volbách v r. 2013 nahradilo ODS. Nicméně určitý vzorec (Mapa č. 11) částečného nahrazení ODS hnutím ANO, i když s poměrně rozsáhlými výjimkami, pozorovat lze. Hnutí ANO bylo ve volbách v r. 2013, podobně jako ODS ve volbách v r. 2010 silné především ve Středočeském kraji, zejména pak v jeho východní části a rovněž v pásu táhnoucím se na Liberec. Částečně hnutí rovněž nahradilo ODS na pomezí Královéhradeckého a Pardubického kraje. ODS si jednoznačně udržela velká města, jako například Prahu, Plzeň, České Budějovice.

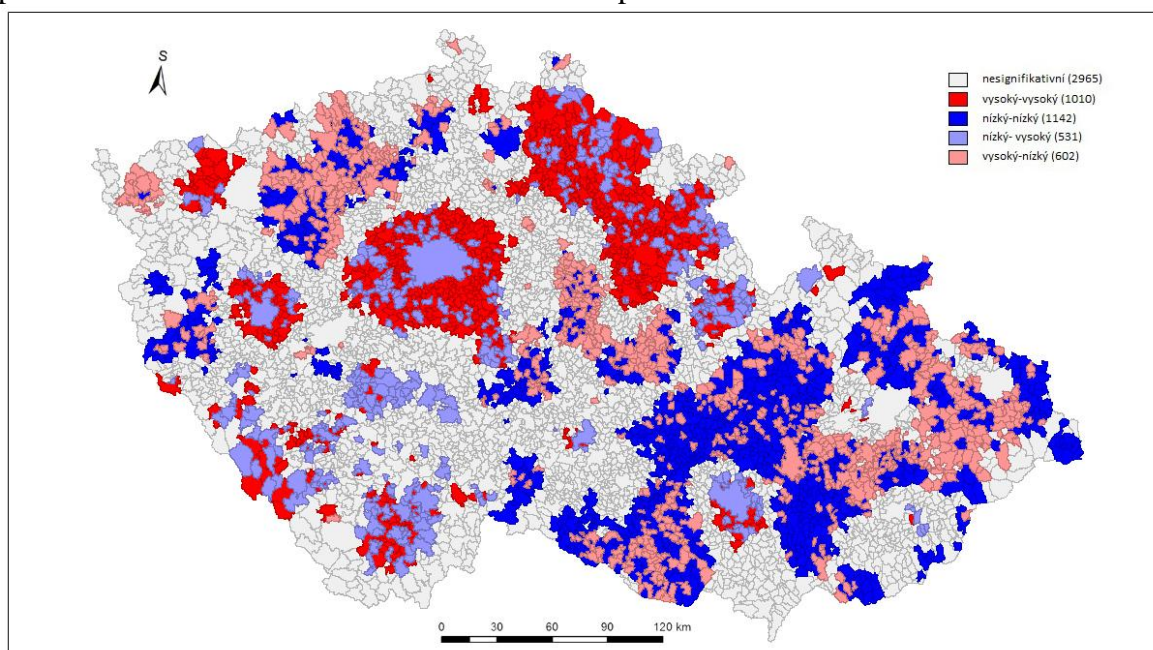
Mapa 11: Prostorová autokorelace (LISA) návaznosti volební podpory ODS v parlamentních volbách v r. 2010 a hnutí ANO v parlamentních volbách v r. 2013

Zdroj: Volby cz., vlastní zpracování

Pokud sledujeme nahrazení volební podpory TOP 09 (Mapa č. 12), je na první pohled zřejmé, že pozitivní shluky mezi stranami jsou slabší a nalezneme zde poměrně více výjimek než v případě ODS, především těch znázorňujících oblasti, kde bylo hnutí ANO ve volbách v r. 2013 silné a naopak TOP 09 v předchozích volbách slabá. Jedná se zejména o Moravu, konkrétně o pás táhnoucí se mezi Ostravou a Brnem. V Čechách tyto shluky nalezneme především v Ústeckém kraji a ve střední části Pardubického kraje. Naopak TOP 09 je ve srovnání s hnutím, podobně jako ODS, výrazněji silnější ve velkých městech. Nás však zajímají zejména shluky vysokých hodnot, které lze navzdory určitým výjimkám najít ve Středočeském kraji, resp. v metropolitních oblastech Prahy a dále v Libereckém a Královéhradeckém kraji

Mapa 12: Prostorová autokorelace (LISA) návaznosti volební podpory TOP 09 v parlamentních volbách v r. 2010 a hnutí ANO v parlamentních volbách v r. 2013

Zdroj: Volby cz., vlastní zpracování

4.6 Potenciální vliv aktivit Agrofertu na volební výsledky ANO

Cílem této kapitoly je zjistit, zda hnutí ANO volili ve větší míře voliči v místech, kde má Agrofert situované jednotlivé provozovny a kde působí další společnosti pod jeho nepřímou kontrolou. Předpokládáme, že právě v těchto lokalitách bude volební podpora hnutí vyšší a současně lze očekávat, že se daný efekt projeví spíše na úrovni mikroregionů, než na úrovni obcí, jelikož ne všichni zaměstnanci (zejména ve větších podnicích) bydlí v dané obci, ale do zaměstnání mohou dojíždět z přílehlého z okolí.

Na úrovni ORP i obcí byly prostřednictvím dvouvýběrového nezávislého T- testu provedeny dvě základní analýzy. První analýza sleduje všechny jednotky, ve kterých jsou provozovny lokalizovány, druhá pak pracuje jen s těmi, kde jsou ty největší. Z hlediska interpretace je podstatná především výsledná hodnota signifikance, která vyjadřuje, zda se volební podpora hnutí ANO liší v závislosti na provozovnách či nikoliv a také průměrná hodnota sledované proměnné, tj. volební podpory hnutí ANO v analyzovaných skupinách. Výsledky jednotlivých testů vyjadřují následující tabulky.

Tabulka 21: Základní parametry dvouvýběrového T- testu analyzujícího vztah mezi volební podporu hnutí ANO a aktivitami Agrofertu na úrovni obcí

		(%)	Sig.
všechny jednotky	provozovna	20,1	,039
	bez provozovny	18,5	
výběr jednotek	významná provozovna	19,4	,143
	bez provozovny/méně významné provozovny	18,7	

Zdroj: Volby cz., MPO, výroční zpráva Agrofertu za r.2012, ČSÚ, vlastní výpočet

Tabulka 22: Základní parametry dvouvýběrového T- testu analyzujícího vztah mezi volební podporu hnutí ANO a aktivitami Agrofertu na úrovni ORP

		(%)	Sig.
všechny jednotky	provozovna	19,2	,161
	bez provozovny	18,6	
výběr jednotek	významná provozovna	18,5	,885
	bez provozovny/méně významné provozovny	18,6	

Zdroj: Volby cz., MPO, výroční zpráva Agrofertu za r.2012, ČSÚ, vlastní výpočet

Z výsledků analýz je zřejmé, že vztah mezi volebními výsledky hnutí ANO a rozmístěním provozoven Agrofertu a jím ovládaných společností nebyl, na základě dostupných dat, prokázán. Námí vyslovenou hypotézu lze přijmout pouze v případě analýzy všech „agrofert’áckých“ jednotek na úrovni obcí (Tab. 21), což bylo nejméně předpokládáné. Ostatní testy vyšly nevýznamně, resp. poukazují na to, že mezi jednotkami, kde jsou zastoupeny provozovny a těmi zbylými neexistuje z hlediska volební podpory hnutí žádný statisticky významný rozdíl. Lze tedy konstatovat, že výsledky první analýzy budou pravděpodobně náhodné a prostorové rozmístění aktivit Agrofertu a podíl hlasů pro ANO v parlamentních volbách spolu věcně nesouvisí. Vliv této proměnné je také zkoumán prostřednictvím vícenásobné regresní analýzy v následující kapitole. Nicméně vzhledem ke zjištěnému je pravděpodobné, že se ani v tomto případě významným způsobem neprojeví.

4.7 Hledání faktorů vysvětlujících prostorové vzorce volební podpory - vícerozměrná regresní analýza

Kapitola se soustředí na analýzu toho, do jaké míry je volební podpora hnutí podmíněna námi vybranými ukazateli v roli nezávisle proměnných. Analýza bude nejprve provedena na úrovni obcí, poté na úrovni mikroregionů. V obou případech bude použit stejný model testující námi vyslovené předpoklady.

4.7.1 Jednotka sledování - obce

Předtím, než přistoupíme k regresní analýze, je důležité zjistit, v jakém vzájemném vztahu jsou námi zvolené nezávisle proměnné. K tomu použijeme test multikolinearity.

Tabulka 23: Test multikolinearity nezávisle proměnných na úrovni obcí

	Tolerance	VIF	Sig.
katolíci	,868	1,152	,000
mladší	,776	1,288	,001
starší	,759	1,318	,000
podíl SŠ	,614	1,628	,000
podíl VŠ	,555	1,801	,005
služby	,514	1,945	,000
primér	,628	1,592	,018
podnikatelé	,787	1,270	,000
nezaměstnanost	,783	1,277	,019
farmáři	,723	1,382	,001
provozovna	,956	1,046	,185

Zdroj: Volby cz., ČSÚ, vlastní výpočet

Při pohledu na hodnoty indexu VIF a indexu tolerance (Tab. 23) je zřejmé, že mezi vysvětlujícími proměnnými nebyla zjištěna multikolinearita a vzhledem k výsledným hodnotám indexů jednotlivých proměnných, které de facto splňují nejpřísněji stanovené podmínky pro odhalení vzájemné korelace proměnných lze říci, že data jsou v podstatě „čistá“.

4.7.1.1 Konzervativní prostředí

Začínáme představením základního modelu, který testuje, do jaké míry je hnutí ANO novou stranou. Vzhledem ke stanovené hypotéze, že nové strany získávají podporu především tam, kde žije méně „konzervativních“ voličů, jsou vybrány tři základní proměnné charakterizující zkoumané území z hlediska podílu katolického obyvatelstva, lidí starších 65 let a podílu osob ve věku 18-34 let.

Výsledná hodnota indexu determinace (Tab. 24) je 0,107. Dané nezávisle proměnné tedy vysvětlují celkem 10,7 % z celkové výchozí variability závisle proměnné, resp. volební podpory hnutí ANO. Nyní se podíváme, v jakém směru, popřípadě v jaké míře/s jakou intenzitou ovlivňují jednotlivé vysvětlující proměnné volební výsledky hnutí ANO. Hodnoty signifikance ukazují, že všechny regresory jsou statisticky významné na 95% hladině významnosti. Vysvětlující síla jednotlivých proměnných je vyjádřena prostřednictvím standardizovaných beta koeficientů. Čím je hodnota koeficientu vyšší, tím větší je explanační síla proměnné. Jak ukazují výsledky modelu je zřejmé, že největší vliv má podíl katolíků, který společně s podílem starších nad 65 let ovlivňuje námi sledovanou proměnnou v negativním směru. Naopak pozitivní závislost je zjištěna u podílu mladších osob ve věku 18-34 let. Lze tedy ukázat, že volební podpora hnutí ANO klesá se zvyšujícím se počtem katolíků a starších lidí a roste s vyšším zastoupením těch mladších. Vysvětlující proměnné se tudíž projeví v očekávaném směru a potvrzují námi vyslovené předpoklady.

Tabulka 24: Základní parametry regresního modelu vysvětlujícího volební podporu ANO v obcích v parlamentních volbách v roce 2013 - model zahrnující pouze proměnné měřící míru „konzervatismu“ dospělé populace

	Sig.	Standardiz. koeficient B
katolíci	,000	-,296
mladší	,001	,043
starší	,000	-,081
R Square	,107	

Zdroj: Volby cz., ČSÚ, vlastní výpočet

4.7.1.2 Pravice - levice

V následující analýze je stávající model rozšířen o další proměnné, pomocí kterých se snažíme zjistit, zda je volební podpora hnutí ukotvena na základě socioekonomických struktur a zda lze v souladu s nimi hnutí ANO označit spíše za pravicové či zda vykazuje typické znaky levicových stran, resp. jejich voličů. Do základního modelu jsou přidány konkrétně tyto proměnné: podíl středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva, podíl zaměstnaných ve službách a v prvovýrobě, dále podíl podnikatelů a míra nezaměstnanosti.

Jak je patrné z níže uvedené tabulky (Tab. 25), vysvětlovací schopnost modelu se zlepšila, jelikož hodnota koeficientu determinace se zvýšila na 0,140. Nové proměnné tedy určitou měrou přispěly k dalšímu vysvětlení volební podpory hnutí. Proměnné ze základního modelu zůstaly zachovány a jejich interpretace se tedy nemění. Z nově přidáných proměnných se nejvýznamněji projevil podíl SŠ, podíl zaměstnaných ve službách a podíl podnikatelů. Všechny zmíněné proměnné vyjadřují kladný vztah s volební podporou hnutí. Negativní závislost je zjištěna v případě proměnné- podíl v priméru a u míry nezaměstnanosti. U poslední nezávisle proměnné- podíl VŠ nebyl prokázán zásadní vliv na volbu sledovaného hnutí. Na základě zjištěných výsledků lze tedy konstatovat, že hnutí ANO pravděpodobně získává více hlasů v obcích s vyšším podílem středoškoláků, zaměstnaných ve službách a podnikatelů a naopak volební podpora hnutí klesá se zvyšující se mírou nezaměstnanosti a s počtem pracujících v prvovýrobě.

Tabulka 25: Základní parametry regresního modelu vysvětlujícího volební podporu ANO v obcích v parlamentních volbách v roce 2013 - model zahrnuje proměnné měřící míru „konzervatismu“ dospělé populace a vybrané proměnné charakterizující sociálně ekonomickou strukturu

	Sig.	Standardiz. koeficient B
katolíci	,000	-,269
mladší	,005	,038
starší	,000	-,063
podíl SŠ	,000	,093
podíl VŠ	,207	-,020
služby	,000	,067
primér	,007	-,037
podnikatelé	,000	,063
nezaměstnanost	,008	-,035
R Square	,140	

Zdroj: Volby cz., ČSÚ, vlastní výpočet

Ekonomické struktury charakterizující postavení hnutí z hlediska pravice a levice logicky korespondují s výsledky výše uvedeného rozboru. Hnutí ANO je podobně jako pravicové strany úspěšnější v ekonomicky vyspělejších obcích charakteristických nízkou mírou nezaměstnanosti, vyšším zastoupením podnikatelů a zaměstnanými ve službách. Podobně podpoře pravicových stran příliš nepřispívá ani vyšší počet zaměstnaných v priméru, jelikož tyto oblasti jsou více spjaty se zemědělstvím, které je obecně ve větší míře závislé na dotacích a přerozdělování. Nicméně vzdělání už tak jednoznačným kritériem není. Prokázán byl jen vztah mezi volební podporou hnutí a podílem středoškolsky vzdělaného obyvatelstva, zatímco vliv vysokoškolského vzdělání voličů se navzdory očekávání ukázal jako nevýznamný. Je to pravděpodobně dáno tím, že mezi vysokoškoláky si nadále udržují silnou podporu hlavní pravicové strany TOP 09 a ODS.

Ač nejsou tyto výsledky zcela jednoznačné, z hlediska vlivu sociálně-ekonomických proměnných na volební podporu představuje hnutí ANO spíše pravicovou stranu. Výjimku představuje vzdělání, jelikož se voliči hnutí ANO nikterak významně nerekrutovali z oblastí s vysokým podílem vysokoškolsky vzdělaných obyvatel. To ovšem nemusí nutně znamenat, že hnutí tyto voliče ztrácelo, jelikož negativní vztah mezi nimi a volební podporou hnutí se neprokázal.

4.7.1.3 Faktor „Agrofert“

I přesto, že se podíl vysvětlené variance oproti předchozímu modelu zvýšil, je zřejmé že volbu hnutí vedle socioekonomických ukazatelů ovlivňuje i něco jiného. Jako jednou z možností se v případě hnutí ANO nabízí podnikatelské aktivity předsedy hnutí Andreje Babiše, které realizuje prostřednictvím svého holdingu Agrofertu. V poslední fázi tudíž budou přidány dvě proměnné, prostřednictvím nichž se snažíme zjistit, zda jsou volební výsledky hnutí ANO nějakým způsobem závislé na Agrofertu. Konkrétně se jedná o proměnné provozovna a podíl podnikatelů v zemědělství.

Jelikož se podíl vysvětlené variability prakticky nezměnil (Tab. 26), nelze říci, že by se po zařazení daných proměnných kvalita regresního modelu příliš zlepšila. Proměnná provozovna se ukázala jako statisticky nevýznamná, vliv druhé proměnné se projevil v negativním směru. Ve vztahu k uvedenému lze konstatovat, že předpoklad vyšší volební podpory hnutí v místech, kde jsou lokalizovány jednotlivé provozovny náležící k Agrofertu, se nepotvrdil. Pokud se zaměříme na podnikatele v zemědělství jako na specifickou skupinu, která může být k Agrofertu určitým způsobem vázána, lze spíše předpokládat, že s rostoucím podílem podnikatelů v zemědělství klesá volební podpora hnutí ANO. Nicméně vzhledem k nízké přidané variabilitě se o příliš silný vztah nejedná. Vliv ostatních proměnných zůstal až na jednu výjimku zachován. Oproti předešlému modelu tento výsledný model poukázal na negativní závislost mezi volbou hnutí a podílem VŠ. Jestliže se vliv této nezávisle proměnné změní přidáním dvou dalších proměnných, poukazuje to pravděpodobně na to, že není zas tak významná, jelikož silné vztahy mezi proměnnými nejsou proměnlivé, ale stabilní, a tudíž stále pozorovatelné.

Tabulka 26: Základní parametry regresního modelu vysvětlujícího volební podporu ANO v obcích v parlamentních volbách v roce 2013 - model zahrnuje proměnné měřící míru „konzervatismu“ dospělé populace, vybrané proměnné charakterizující sociálně ekonomickou strukturu a vybrané proměnné charakterizující vliv Agrofertu

	Sig.	Standardiz. koeficient B
katolíci	,000	-,255
mladší	,001	,042
starší	,000	-,068
podíl SŠ	,000	,099
podíl VŠ	,005	-,044
služby	,000	,067
primér	,018	-,035
podnikatelé	,000	,082
nezaměstnanost	,019	-,031
provozovna	,185	,016
farmáři	,001	-,045
R Square	,146	

Zdroj: Volby cz., ČSÚ, MPO, výroční zpráva Agrofertu, vlastní výpočet

4.7.2 Jednotka sledování - správní obvody obcí s rozšířenou působností (ORP)

Následuje představení výsledků regresní analýzy zjištěných na úrovni mikroregionů. Předpokládáme, že silné vztahy objevené na nižší úrovni se projeví i v tomto případě, jelikož pokud nám dané souvislosti při použití odlišných jednotek vycházejí stejně bez ohledu na to, na jaké úrovni je agregujeme, lze je považovat za opravdu významné. Současně lze vzhledem k nižší variabilitě zkoumaných jednotek očekávat, že se podíl vysvětlené variability volební podpory hnutí ANO úrovni ORP zvýší. Podobně, jako při analýze na úrovni obcí, i v tomto případě bude nejprve vypočten test multikolinearity pro všechny vysvětlující proměnné vstupující do regrese.

Tabulka 27: Test multikolinearity nezávisle proměnných na úrovni ORP

	Tolerance	VIF	Sig.
katolíci	,671	1,491	,000
mladší	,524	1,908	,412
starší	,519	1,928	,231
podíl SŠ	,285	3,514	,005
podíl VŠ	,232	4,310	,000
služby	,284	3,518	,263
primér	,324	3,084	,077
podnikatelé	,553	1,807	,007
nezaměstnanost	,491	2,037	,966
farmáři	,377	2,651	,066
provozovna	,781	1,280	,891

Zdroj: Volby cz., ČSÚ, vlastní výpočet

Vzhledem k hodnotám indexů (Tab. 27) je zřejmé, že ani na úrovni ORP spolu dané proměnné nijak významně nesouvisí. Index VIF sice nabývá, v případě některých proměnných, hodnot vyšších než 2, nicméně ani tyto hodnoty ještě neindikují problém s multikolinearitou. Hodnoty indexu tolerance jsou u všech proměnných nižší než 0,2, což je naprosto v pořádku.

4.7.2.1 Konzervativní prostředí

Výsledná hodnota indexu determinace základního modelu (Tab. 28), který analyzuje vztah mezi volebními výsledky hnutí ANO a zvolenými vysvětlujícími proměnnými na úrovni mikroregionů, je 0,376. Volební podporu hnutí lze tedy z 37,6 % vysvětlit na základě podílu katolíků a podílu mladších a starších osob. Z hodnot standardizovaných koeficientů je patrné, že největší vliv má podíl katolíků, o něco slabší vztah je pak zjištěn mezi volební podporou hnutí a podílem starších osob. V obou případech se jedná o negativní závislost, u podílu mladších osob byl prokázán kladný vztah. Model je tedy ve srovnání s modelem sestaveným na úrovni obcí stejný. Oba modely shodně potvrzují, že v konzervativněji orientovaných územích s vyšším zastoupením katolíků a starších osob a nižším podílem mladších obyvatel získávalo hnutí ANO méně hlasů.

Tabulka 28: Základní parametry regresního modelu vysvětlujícího volební podporu ANO v ORP v parlamentních volbách v roce 2013 - model zahrnující pouze proměnné měřící míru "konzervatismu" dospělé populace

	Sig.	Standardiz. koeficient B
katolíci	,000	-,543
mladší	,036	,073
starší	,008	-,180
R Square	,376	

Zdroj: Volby cz., ČSÚ, vlastní výpočet

4.7.2.2 Pravice - levice

Po přidání socioekonomických charakteristik se kvalita výsledného modelu (Tab. 29) poměrně významně zvýšila na 47,2 %, což vyjadřuje podstatnou explanační sílu nově zahrnutých proměnných. Vzhledem k hodnotám signifikance je zřejmé, že na volební podporu hnutí ANO mají, vedle podílu katolíků, vliv i další proměnné. Konkrétně se prokázala existence kladné závislosti u podílu SŠ a podílu podnikatelů, oproti tomu podíl VŠ a zaměstnaných v priméru vykazuje s volebními výsledky hnutí ANO závislost v negativním směru. Na rozdíl od modelu sestaveného na úrovni obcí se v tomto případě významně neprojevil vliv zaměstnaných ve službách a taktéž míra nezaměstnanosti. Jelikož míra nezaměstnanosti představuje ze své podstaty spíše regionálně podmíněný jev, který je lépe zkoumat na úrovni mikroregionů, je tento nesignifikantní výsledek poměrně překvapivý.

Tabulka 29: Základní parametry regresního modelu vysvětlujícího volební podporu ANO v ORP v parlamentních volbách v roce 2013 - model zahrnuje proměnné měřící míru "konzervatismu" dospělé populace a vybrané proměnné charakterizující sociálně ekonomickou strukturu

	Sig.	Standardiz. koeficient B
katolíci	,000	-,438
mladší	,541	,042
starší	,192	-,090
podíl SŠ	,005	,266
podíl VŠ	,000	-,411
služby	,210	,119
primér	,000	-,260
podnikatelé	,009	,171
nezaměstnanost	,835	-,015
R Square	,472	

Zdroj: Volby cz., ČSÚ, vlastní výpočet

Na základě nalezených souvislostí nelze hnutí ANO označit za jednoznačně pravicovou stranu, nicméně rozhodně se nejedná o stranu nacházející se na opačné straně politického spektra. Jedná se spíše o stranu vyšších středních vrstev.

4.7.2.3 Agrofert

Výsledná hodnota indexu determinace konečného modelu (Tab. 30), tedy po zahrnutí dvou posledních proměnných, je 0,504. Volební výsledky hnutí ANO lze tedy na úrovni mikroregionů a za použití všech námi zvolených regresorů vysvětlit z 50,4 %. Kvalita modelu se zvýšila i přesto, že ani jedna z proměnných není signifikantní na 95% hladině významnosti. To znamená, že určitou, byť malou, vysvětlovací schopnost dané proměnné mít musejí. Pokud se podíváme na hodnoty signifikance, je evidentní, že proměnná provozovna opravdu nemá na volební podporu hnutí vliv, nicméně podíl podnikatelů v zemědělství se konvenčně stanovené hladině významnosti již přibližuje více a na 93% hladině by bylo možné tento vztah považovat za platný. Co se týká ostatních analyzovaných proměnných, jejich vztah ke sledované proměnné se oproti předchozímu modelu nijak nezměnil, vyjma podílu zaměstnaných v priméru. Největší vliv na volební podporu hnutí ANO byl na standardní hladině významnosti zjištěn u těchto proměnných:

podíl katolíků, podíl SŠ a podnikatelé. Na základě toho lze konstatovat, že podpora hnutí pravděpodobně roste s vyšším zastoupením středoškoláků a podnikatelů a naopak úměrně klesá se zvyšujícím se počtem katolíků a vysokoškoláků, potenciální vliv „faktoru Agrofertu“ naopak nebyl prokázán.

Tabulka 30: Základní parametry regresního modelu vysvětlujícího volební podporu ANO v ORP v parlamentních volbách v roce 2013 - model zahrnuje proměnné měřící míru „konzervatismu“ dospělé populace, vybrané proměnné charakterizující sociálně ekonomickou strukturu a vybrané proměnné charakterizující vliv Agrofertu

	Sig.	Standardiz. koeficient B
katolíci	,000	-,423
mladší	,412	,058
starší	,231	-,084
podíl SŠ	,005	,272
podíl VŠ	,000	-,431
služby	,263	,107
primér	,077	-,158
podnikatelé	,007	,187
nezaměstnanost	,966	-,003
provozovna	,891	-,008
farmáři	,066	-,152
R Square	,504	

Zdroj: Volby cz., ČSÚ, MPO, výroční zpráva Agrofertu, vlastní výpočet

Závěr

Cílem práce bylo analyzovat geografické rozmístění volební podpory hnutí ANO ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2013 a identifikovat možné faktory, které prostorové vzorce volební podpory ovlivňují.

Předtím, než jsme přistoupili ke sledování prostorového rozmístění volební podpory hnutí ANO, byl prostřednictvím individuálních dat pocházejících z povolebního výzkumu v roce 2013 analyzován elektorát hnutí. Především nás zajímalo, odkud se rekrutovali voliči hnutí, jaká je jejich politická orientace a zda se na základě socioekonomických charakteristik odlišují od voličů ostatních stran.

Mezi voliči hnutí ANO v roce 2013 jsou výrazně zastoupeni bývalí nevoliči, tj. ti občané s volebním právem, kteří se nezúčastnili voleb předchozích, dále hnutí nejvíce podpořili bývalí voliči stran pravicové vládní koalice (ODS, TOP 09), následování voliči ČSSD a voliči Věcí veřejných. Naopak nejméně hlasů získalo hnutí od voličů preferujících v minulých volbách KDU-ČSL a KSČM. Na základě zjištěných individuálních voličských přesunů mezi stranami ve volbách v r. 2010 a v r. 2013 lze tedy říci, že hnutí ANO čerpalo podporu napříč politickým spektrem. Je zřejmé, že hnutí nepodpořili pouze bývalí voliči pravicových a středopavicových stran. Z hlediska socioekonomických ukazatelů se voliči hnutí nijak zásadně neliší od ostatních voličů. Hlavním kritériem odlišujícím voliče hnutí je především věk, s ním pravděpodobně související rodinný stav, dále náboženské vyznání, ekonomické postavení a průměrný měsíční příjem domácnosti. Konkrétně jsou mezi voliči hnutí více zastoupeni mladí dostudovaní a svobodní voliči, mezi voliči ANO jsou naopak relativně méně zastoupeni voliči důchodového věku a stoupenci římskokatolické církve. Z hlediska ekonomických charakteristik, volili hnutí relativně více zaměstnanci než lidé ekonomicky neaktivní, obecně lze voliče ANO zařadit spíše do vyšších příjmových skupin. Poměrně důležitou informaci nám přinesla poslední analyzovaná proměnná sledující, kam voliči ANO sami sebe zařazují na pomyslné levo-pravé ose politického spektra. Vzhledem k tomu, že se voliči hnutí z podstatné části umísťují na střed politického spektra a doprava od něj, lze konstatovat, že jejich orientace je spíše pravicová, resp. středopavicová.

Nyní následuje shrnutí výsledků územní analýzy volební podpory hnutí ANO, kde se pokusíme odpovědět na otázky formulované v úvodu práce. V prvé řadě byla prostřednictvím určení míry teritoriální variability volebních výsledků hnutí a vyhotovených map sledována prostorová diferenciací volební podpory hnutí ANO. Na

základě toho lze říci, že volební podpora hnutí ANO není příliš prostorově koncentrována, ale v rámci sledovaných územních jednotek, vykazuje poměrně rovnoměrné rozložení. Nicméně i tak můžeme identifikovat určité regionální rozdíly v podpoře sledovaného hnutí. Obecně se hnutí ANO těší vyšší podpoře v Čechách, zejména pak ve Středočeském kraji, východních a severních Čechách. V případě Pardubického a Královéhradeckého kraje je volební podpora ANO koncentrována především v západní části odkud plynule přechází do oblastí s vyšší podporou hnutí ve Středočeském kraji. Ty se však nenacházejí jen na východě zmíněného/tohoto kraje, ale jsou s výjimkou několika oblastí při jeho hranicích, rovnoměrně rozloženy po celém území. Výjimku ve středních Čechách představuje Praha, ve které byla volební podpora hnutí ANO relativně podprůměrná. Relativně nejvyšší volební podporu v severních Čechách má hnutí na Liberecku, dále například na Děčínsku, Mostecku či Ústecku a poměrně vysoký podíl hlasů získalo ANO rovněž v sousedním Karlovarském kraji. Na území Moravy bylo hnutí relativně úspěšné především v jižní části Olomouckého kraje, dále na Přerovsku a částečně také na Zlínsku. Ve Zlínském kraji ale nalezneme také oblast s nízkou podporou hnutí, konkrétně se jedná o lokality při hranicích se Slovenskem. Podobně nízkých hodnot dosahují volební výsledky hnutí ANO na Vysočině, kde je podpora hnutí ve srovnání s ostatními kraji marginální. V porovnání s prostorovými vzorci ostatních stran je tak patrné, že hnutí ANO bylo podobně jako pravicové strany ODS a TOP-09 úspěšně převážně v Čechách, konkrétně ve středních a východních, zatímco na Moravě a zejména pak na Vysočině, kde jsou tradičně silnější levicové strany a KDU-ČSL byla podpora hnutí slabší. Vzhledem k relativně vysoké podpoře hnutí v Ústeckém kraji, je nicméně zřejmé, že hnutí bylo do jisté míry schopné oslovit i obyvatele tradičně levicově orientovaných regionů. Část volební podpory ANO také pocházela z regionů, v nichž byl vyšší podíl protestně laděných sympatizantů Věcí veřejných. Diferenciace volebních výsledků ANO byla dále sledována v rámci jednotlivých velikostních kategorií obcí. Ani v tomto případě se volební podpora hnutí v obcích jednotlivých velikostních kategorií navzájem nijak významně neliší a lze ho v tomto směru považovat za poměrně univerzalistické. Tím se poměrně odlišuje od ostatních stran, zejména těch pravicových stran, které jsou více zastoupeny ve větších městech.

Vzájemná podobnost volebních vzorců hnutí ANO s prostorovými vzorci dalších relevantních politických stran byla posuzována prostřednictvím korelační analýzy. V případě porovnávání volebních výsledků hnutí ANO z roku 2013 s výsledky ostatních stran ve volbách v roce 2010, de facto sledujeme, jaké jsou územní zdroje volební podpory hnutí. Na obou řádovostních úrovních lze pozorovat shodné trendy, které ukazují, že ANO

bylo ve sledovaných volbách silnější zejména v obcích a mikroregionech (ORP), kde byly v r. 2010 úspěšné pravicové strany a protestní VV a naopak negativní míra souvislosti byla zjištěna v případě levicových stran a KDU-ČSL. Výsledky analýzy porovnávající zisky hlasů stran za rok 2013, již nejsou tak jasně zřetelné, nicméně jsou v podstatě podobné jako v předchozím případě a ukazují, že se volební vzorce ANO nejvíce odlišují od KDU-ČSL, ČSSD a KSČM, v jejichž případě dosahují koeficienty nejvyšších záporných hodnot a naopak pozitivně korelují s výsledky pravicových stran. Hnutí ANO tedy nezískalo podporu voličů v typicky levicových oblastech a současně v lokalitách, kde je úspěšná KDU-ČSL, ale především v regionech se silnější podporou TOP 09 a ODS.

Odpověď na otázku, zda hnutí ANO získalo významně více podpory v oblastech, kde byly ve volbách v r. 2010 silné ODS a TOP 09, resp. zda nahradilo pravicové strany, byla zkoumána prostřednictvím prostorové autokorelace a analýzy LISA, jejíž výsledky můžeme interpretovat následovně: Jelikož jsou hodnoty Moranova kritéria vyjadřující míru nahrazení, neboli celkovou míru shlukování volebních výsledků hnutí ANO ve volbách v roce 2013 a pravicových stran ve volbách v r. 2010, poměrně nízké, nelze souhlasit s tím, že by hnutí ANO tyto strany nahradilo. Můžeme však hovořit o částečném nahrazení, i když s poměrně rozsáhlými výjimkami. V případě ODS, kdy je hodnota Moranova kritéria vyšší, se jedná především o oblast Středočeského kraje, zejména pak o jeho východní část a na ní navazující pás táhnoucí se na Liberec a dál ke hranicím s Polskem/k polským hranicím. Zároveň je patrné, že si ODS udržela velká města, jmenovitě Prahu, Plzeň či České Budějovice. U TOP 09 je hodnota kritéria nižší a tudíž i pozitivní shluky volební podpory jsou slabší a nalezneme zde poměrně více výjimek než v případě ODS. TOP-09 si podobně jako předchozí pravicová strana udržela velká města, ale v jejich zázemí již došlo k částečnému nahrazení podpory strany hnutím ANO. Zejména pak v suburbánních oblastech kolem Prahy. Dále hnutí ANO stranu TOP 09 částečně nahradilo na území Libereckého a Královéhradeckého kraje.

Možný vliv specifického faktoru Agrofertu (tj. souvislost mezi volební podporou hnutí ANO a podnikatelskými aktivitami jeho předsedy) byl zkoumán za použití dvouvýběrového nezávislého testu, který porovnával volební výsledky ANO v námi sledovaných jednotkách v závislosti na tom, zda se v nich nacházejí provozovny holdingu či nikoliv. Předpokládali jsme, že volební podpora hnutí bude vyšší v mikroregionech, kde jsou tyto provozovny lokalizovány, ale tento předpoklad se nepotvrdil. Jsme si však vědomi jistého metodologického omezení, spočívajícího v tom, že dostupná data o aktivitách Agrofertu neumožnila získat informaci o počtu jeho zaměstnanců a zaměstnanci

na něj navázaných firem, ale pouze o lokalizaci provozoven. Námi použitý ukazatel tak nebyl zcela vhodný, jelikož nedokáže plně vystihnout potenciální působení aktivit Agrofertu na voliče. Závěry analýz tudíž není možné považovat za zcela průkazné. Námi provedenou analýzu by bylo vhodné doplnit o kvalitativní šetření přímo mezi zaměstnanci daných provozoven, zejména těch největších, nicméně realizace a zpracování takového výzkumu přesahuje rámec předkládané diplomové práce.

Na úrovni obcí a mikroregionů byl následně prostřednictvím vícerozměrné regresní analýzy sledován vliv dalších faktorů, u kterých jsme předpokládali, že podmiňují volební podporu hnutí. Ve vztahu k vysloveným předpokladům byly testovány tři modely. Základní model založený na presumpci, že hnutí získávalo více hlasů v konzervativněji orientovaných územích, které se vyznačují vyšším podílem starších osob a katolíků a nižším podílem mladších osob, se potvrdil na obou analyzovaných úrovních. V případě dalších dvou modelů se však již výsledky odlišují podle toho, jaká byla územní jednotka sledování (obec či ORP). Jako nejvýznamnější proměnné se v modelech uplatnily: podíl katolíků, podíl lidí s vysokoškolským vzděláním a zastoupení podnikatelů v dospělé populaci. První dva jmenované regresory vykazují s volební podporou hnutí negativní závislost, u podnikatelů byla shledána závislost pozitivní. Ostatní použité nezávisle proměnné mají odlišné vztahy s podporou hnutí ANO podle toho, jestli se analýza provádí na úrovni obcí, nebo na úrovni ORP. To obecně naznačuje, že vztahy mezi nezávisle proměnnými a volební podporou hnutí ANO nejsou příliš silné, resp. že mezi proměnnými neexistují stabilní souvislosti.

Vzhledem k uvedenému, lze tedy závěrem říci, že hnutí ANO je zcela jistě typická „nová strana“, jejíž podpora bývá větší mezi mladými voliči, jež více experimentují, a obecně nižší mezi konzervativnější částí populace. V případě politické orientace hnutí nejsou závěry analýz jednoznačné. Je zřejmé, že hnutí ANO získávalo voliče zejména v oblastech, kde jsou tradičně silné pravicové strany, a ani volební podpora hnutí ze strany podnikatelů není zanedbatelná, což by potvrdilo hypotézu, že hnutí ANO je novou pravicovou stranou s potenciálem nahradit „staré pravicové strany“. Na druhou stranu hnutí nebylo příliš úspěšné ve velkých městech a stejně tak nezískalo příliš velkou podporu mezi nejvzdělanějšími voliči, kteří jsou v těchto městech z velké části koncentrováni. Volební podpora hnutí ANO tedy vykazuje některé rysy typické pro pravicové strany, nicméně nelze jednoznačně konstatovat, že se jedná o novou pravicovou stranu.

Zjištěné souvislosti zatím nelze nijak generalizovat, jelikož se jednalo o první volby hnutí a je patrné, že se prostorový vzorec volební podpory hnutí teprve ustálí a

pravděpodobně se prostorově koncentruje. Otázkou zůstává, jak se vyvinou vztahy mezi stranami do budoucna, ale vzhledem k tomu, že se hnutí ANO stále více vymezuje doprava, je pravděpodobné, že již v příštích volbách budou prostorové vzorce a socioekonomické charakteristiky elektorátu hnutí „zřetelně pravicové“.

Přehled použitých zdrojů

Literatura

- AGNEW, J. (1987): *Place and Politics*. Unwin & Allen, Winchester, 267 s.
- AGNEW, J., SHIN, M. (2002): The geography of party replacement in Italy, 1987-1996. *Political Geography*, 21. s. 221-242.
- BALÍK, S. (2006): Kontinuita či diskontinuita voličských vzorců? Volební podpora KSČ a KSČM v prostoru dnešního Olomouckého kraje v období 1929-1935 a 1996-2002. *Evropská volební studia*, 1, č. 1, s. 38-60.
- BALÍK, S. a kol. (2010): *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), Brno, 279 s.
- BERNARD, J., KOSTELECKÝ, T., ŠIMON, M. (2014): Existují prostorové kontextové vlivy na volební chování i v relativně nacionalizovaném stranickém systému? Příklad Česka. *Geografie*, 119, č. 3, s. 240-258.
- BLAŽEK, J., KOSTELECKÝ, T. (1991): Geografická analýza výsledků parlamentních voleb v roce 1990. *Geografie – Sborník ČGS*, 96, č. 1, s. 1-14.
- BUČEK, J. (2006): Hlavné směry a problémy výskumu súčasnej politickej geografie. *Geografický časopis*, 58, č. 4, s. 353-370.
- CABADA, L. (2014): Krize českého stranického systému - Pravicové strany v českém stranickém systému. In: Vlček, T (eds.): *10. Brněnské sympozium: Zpráva o stavu české politiky*, Brno, 60 s.
- CABADA, L., ŠANC, D. (2000): *Český stranický systém 1890-1939*. Západočeská univerzita: Fakulta humanitních studií, Plzeň, 100 s.
- CAMPBELL, A., CONVERSE, P.E., MILLER, W.E., STOKES, D.E. (1960): *The American Voter*, John Wiley & Sons, Inc., Chicago, 573 s.
- CLARKE, H. D., SANDERS, D., STEWART, M. C., WHITELEY, P. (2009): *Performance Politics and the British Voter*, Cambridge University Press, Cambridge, 372 s.
- Daněk, P. (1993): Communist Landscapes of Moravia and Silesia (1925-1992). *Scripta Fac. Brun*, 23, č. 1, s. 9-24.
- DENVER, D. (2007): *Elections and Voters in Britain (Second Edition)*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 226 s.
- Eibl, O. (2014): *Krize českého stranického systému - Marketing v politice: příležitost*

nebo hrozba pro demokracii? In: Vlček, T (eds.): 10. Brněnské symposium: Zpráva o stavu české politiky, Brno, 60 s.

EVANS, J., A. (2004): *Voters & voting: an introduction*. Sage Publications, London, 219 s.

GREGOR, K. (2014): Přesuny hlasů. In: Havlík, V. (eds.): *Volby do Poslanecké sněmovny 2013*. Masarykova univerzita: Fakulta sociálních studií, Brno, 347 s.

GREGORY, D., JOHNSTON, R., PRATT, G. a kol. (2009): *Dictionary of human geography 5th edition*. Wiley-Blackwell, Hoboken, 1070 s.

HANLEY, S. (2011): Dynamika utváření nových stran v České republice v letech 1996-2010: hledání možných příčin politického zemětřesení. *Sociologický časopis*, 47, č. 1, s. 115-136.

HÄUBERER, J., LINEK, L. a kol. (2012): *Voliči a volby 2010*. Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, Praha, 254 s.

HENDL, J. (2012): *Přehled statistických metod: Analýza a metaanalýza dat*. Portál, Praha, 736 s.

HLOUŠEK, V. (2008): *Konflikt versus konsensus: Konfliktní linie, stranické systémy a politické strany v Rakousku 1860-2006*. Masarykova univerzita, Brno, 269 s.

HLOUŠEK, V., KOPEČEK, L. (2004): *Konfliktní demokracie: moderní masová politika ve střední Evropě*. Masarykova univerzita, Brno, 224 s.

INGLEHART, R. (2008): *Changing Values among Western Publics from 1970 to 2006*. *West European Politics*, 31, č. 1, s. 130-146.

JEHLIČKA, P., SÝKORA, L. (1991): Stabilita regionální podpory tradičních politických stran v českých zemích. *Geografie – Sborník ČGS*, 96, č. 2, s. 81-95.

JOHNSTON, R. (2000): *Dictionary of Human Geography*. Blackwell Publishers, Oxford, 976 s.

JOHNSTON, R., TAYLOR, P. (1979): *Geography of Elections*. Penguin Books, Harmondsworth, 528 s.

KABÁT, M., PINK, M. (2006): *Parlamentní volby 2006 a volební geografie*. In: Čaloud, D. (eds.): *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, s. 123-143.

KALÁBOVÁ, A. (2014): *Cesta k úspěchu. Analýza volební kampaně hnutí Úsvit a hnutí ANO ve volbách do PSP ČR v roce 2013*. Diplomová práce. Fakulta sociálních studií, Brno, 97 s.

- KOSTELECKÝ, T. a kol. (2014): Koho volí Vaši sousedé? Prostorové vzorce volebního chování na území Česka od roku 1920 do roku 2006, jejich změny a možné příčiny. Sociologický ústav Akademie věd ČR, Praha, 173 s.
- KOSTELECKÝ, T. (1993): Volby očima geografa. In: Sýkora, L. (eds.): Teoretické přístupy a vybrané problémy v současné geografii. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, Praha, s. 167-186.
- KOSTELECKÝ, T. (1994): Economic, Social and Historical Determinant of Voting Patterns in the 1990 and 1992 Parliamentary Elections in the Czech Republic, Czech Sociological Review, roč. II., č. 2, s. 209 - 228.
- KOSTELECKÝ, T. (2001): Vzestup nebo pád politického regionalismu? Změny na politické mapě v letech 1992 až 1998 - srovnání České a Slovenské republiky. Sociologický ústav Akademie věd ČR, Praha, 100s.
- KOSTELECKÝ, T. (2009): Regionální rozdíly ve volebních výsledcích v České republice - parlamentní volby 1996-2006. European Electoral Studies, 4, č. 2, s. 124-134.
- KOSTELECKÝ, T., ČERMÁK, D. (2003): Výběrové šetření a analýza agregátních dat – diskuse na téma použitelnosti různých přístupů v komparativních analýzách volebního chování. Sociologický časopis, 39, č. 4, s. 529-550.
- KOSTELECKÝ, T., ČERMÁK, D. (2004): Vliv teritoriálně specifických faktorů na formování politických orientací voličů. Sociologický časopis, 40, č. 4, s. 469-487.
- KOSTELECKÝ, T., ČERMÁK, D. (2005): Metropolization and the Political Change in the Czech Republic. In: Hoffmann, V. (eds.): Metropolitanization and Political Change. Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden, s. 359-380.
- KOUBA, K. (2007): Prostorová analýza českého stranického systému. Institucionalizace a prostorové problémy. Sociologický časopis, 43, č. 5, s. 1017-1037.
- KUBÁT, M. (2004): Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy. Eurolex Bohemia, Praha, 432 s.
- KUBÁT, M. (2004): Volby a volební systémy. In: Cabada, L., Kubát, M. (eds.): Úvod do politické vědy. Eurolex Bohemia, Praha, s. 265-320.
- KUNŠTÁT, D. (2007): Sociální a demografický profil voličského zázemí českých politických stran. Naše společnost, Praha, č. 1, s. 14-23.
- LEBEDOVÁ, E. (2014): Voliči, stranická polarizace a její vývoj od r. 1993. Naše společnost, Praha, č. 1, s. 3-14.
- LINEK, L. (2010): Zrazení snu? Struktura a dynamika postojů k politickému režimu a

jeho institucím a jejich důsledky, SLON, Praha, 258 s.

LINEK, L. (2014): Volby a volební systémy - Trendy ve volebním chování 2013. In: Vlček, T (eds.): 10. Brněnské sympozium: Zpráva o stavu české politiky, Brno, 60 s.

LYONS, P., LINEK, L. (2007): Tematické hlasování, vliv lídrů a stranictví ve volbách. In: Lebeda, T., Linek, L., Lyons, P., Vlachová, K. (eds.): Voliči a volby 2006. Sociologický ústav Akademie věd ČR, Praha, s. 177-202.

MADLEŇÁK, T. (2010): Hlavné trendy výskumu v súčasnej volebnej geografii. Geografický časopis, 62, č. 2, s. 127-145.

MAŠKARINEC, P. (2013): Volební geografie Libereckého kraje 1992-2010: analýza voličského chování z pohledu explorační prostorvé analýzy dat (ESDA). Dizertační práce. Fakulta sociálních studií, Brno, 396 s.

NAIRN, T. (2001): The Break-up of Britain: Crisis and Neo-nationalism. Big Thinking, Edinburgh. 397s.

NAVRÁTIL, V. (2010): Volební geografie a parlamentní volby v České republice 2010. European Electoral Studies, 5, č. 1, s. 183-205.

NIELSEN, F. (1980): The Flemish Movement in Belgium after World War II: A Dynamic Analysis. American Sociologic Review 45, č. 1, s. 76-94.

PINK, M. (2005): Současné přístupy ve volební geografii. In: Fiala, P., Strmiska M. (eds.): Metody a přístupy ve víceúrovňovém vládnutí. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, s. 148-162.

PINK, M. (2010): Volební geografie. In: Balík, S. (eds.): Volby do Poslanecké sněmovny v r. 2010. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, s. 209-233.

PINK, M. a kol. (2012): Volební mapy České a Slovenské republiky po roce 1993: vzorce, trendy, proměny. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 261 s.

PINK, M., KABÁT, M. (2006): Parlamentní volby 2006 a volební geografie. In: Čaloud, D., Foltýn, T. (eds.): Volby do poslanecké sněmovny v roce 2006. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, s. 123-144.

PINK, M., VODA, P. (2013). In: Balík, S. (eds.): Krajské volby 2012. Mezinárodní politologický ústav, Brno, s. 123-158.

PROKEŠOVÁ, A. (2014): ANO 2011 jako příklad populistické strany? Bakalářská práce. Fakulta sociálních studií, Brno, 44 s.

ROKKAN, S., LIPSET, S., M. (1967): Party Systems and Voter Alignmenst: CrossNational Perspectives. Free Press, New York, 554 s.

- SAUER, C., O. (1918): Geography and gerrymander. *American Political Science Review*, 12, č. 3, s. 403-426.
- SIEGFRIED, A. 1913. *Tableau politique de la France de l'Ouest sous la Troisième République*. A. Colin, Paris, 535 s.
- SMITH, M., MATĚJŮ, P. (2011): Rastrifikace české politiky. Vývoj třídně podmíněného volebního chování v České republice v letech 1998-2010. *Sociologický časopis*, Praha, s. 33-59.
- SOKOL, P. (2003): Volební geografie při volbách do Poslanecké sněmovny 2002. In: Linek, L. (eds.): *Volby do Poslanecké sněmovny 2002*. Sociologický ústav Akademie věd ČR, Praha, s. 152-162.
- SOKOL, P., MRKLAS, L. (2001): Úvod do volební geografie krajů v ČR. Prostorová diferenciací volebních výsledků. In: Mrklas, L. (ed.): *Krajské volby 2000*. Cevro Institut, Praha, s. 68-86.
- SPURNÁ, P. (2008): Prostorová autokorelace – vsudypřítomný jev při analýze prostorových dat? *Sociologický časopis*, Praha, 44, č. 4. s. 14.
- STRMISKA, M., HLOUŠEK, V., KOPEČEK, L., CHYTILEK, R. (2005): *Politické strany moderní Evropy- analýza stranickopolitických systémů*. Portál, Praha, 727 s.
- ŠARADÍN, P. (2003): Územní podpora KDU-ČSL ve volbách. *Politologická revue*, 10, č. 2, s. 45-63.
- ŠARADÍN, P. (2004): Územní podpora ODS ve volbách. In: Pavel, M. (ed.): *Acta Universitatis Palackianae Olomouensis Politologica*. Univerzita Palackého, Olomouc, s. 145-157.
- ŠARADÍN, P. a kol. (2004): *Volby do Evropského parlamentu v České republice*. Periplum, Olomouc, 320 s.
- ŠÍMA, P., KRÁLIKOVÁ M. a kol. (2014): *Volební kampaně 2013: Strategie, osobnosti, rozpočty. Devět největších kampaní pod drobnohledem. Český politický marketing, jak jste ho ještě nepoznali*. Barrister & Principal, Brno, 238s.
- ŠINDLER, P. (1986): *Základy politické geografie*. Pedagogická fakulta, Ostrava, 184 s.
- VLACHOVÁ, K. (2000): *Stranická identifikace v České republice*, Sociologický ústav Akademie věd ČR, Praha, 33 s.
- VLACHOVÁ, K. (2003): Dynamika pozitivní a negativní stranické identifikace v České republice, *Sociologický časopis*, 39, č. 5, s. 487–507.
- VLACHOVÁ, K. , ŘEHÁKOVÁ, B. (2007): *Sociální třída a její vliv na volební chování*,

in Lebeda, T., Linek, L., Lyons, P., Vlachová, K. (eds.): Voliči a volby 2006, Sociologický ústav Akademie věd České republiky, Praha, s. 133–145.

VODA, P. (2011): Geografie volební podpory KDU-ČSL 1920 až 2010. *European Electoral Studies*, 6, č. 2, s. 104-127.

Internetové zdroje

AGROFERT (2012): Výroční zpráva 2012. [cit. 6-10-2014]. Dostupné z <http://www.agrofert.cz/?288/vyrocní-zprávy>

AKTUÁLNĚ (2015): Program ANO? Pro samou kritiku ČSSD se na něj neodstalo.[online] cit. 10-3-2015. Dostupné z <http://www.aktualne.cz/autori/lucie-kudlackova/1~i:author:206/>

ANO (2013): Stanovy politického hnutí ANO 2011. [online] cit. 17-12-2015. Dostupné z <http://www.anobudelip.cz/file/edee/ke-stazeni/vnitri-predpisy/ano-stanovy-2013.pdf>

ANO (2013a): Resortní program. [online] cit. 17-12-2015. Dostupné z <http://www.anobudelip.cz/cs/o-nas/program/resortni-program/>

ANO (2013b): Seznam dárců. [online] cit. 20-2-2015. Dostupné z <http://www.anobudelip.cz/cs/o-nas/financovani-ano/seznam-darcu/>

ANO (2015): Tisková zpráva - Nechám si noviny i Agrofert... a půjdu do příštích voleb. [online] cit. 29-3-2015. Dostupné z <http://www.anobudelip.cz/cs/o-nas/aktuality/z-medii/necham-si-noviny-i-agrofert...-a-pujdu-do-pristich-voleb-20366.shtml>

CVVM (2013): Stranické preference a volební model v září 2013. [online] cit. 18-3-2015. Dostupné z http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7064/f3/pv130924.pdf

ČESKÁ POZICE (2012): Andrej Babiš: Mé "hospodské tlachání" se potvrzuje. [online] cit. 3-1-2015. Dostupné z http://ceskapozice.lidovky.cz/andrej-babis-me-hospodske-tlachani-se-potvrzuje-f58-/tema.aspx?c=A120402_045700_pozice_62206

ČESKÁ POZICE (2014): Roman Joch: Monumentální transformace české politiky v r. 2013 [online] cit. 25-1-2015. Dostupné z http://ceskapozice.lidovky.cz/roman-joch-monumentalni-transformace-ceske-politiky-v-roce-2013-p6q-/forum.aspx?c=A131230_232958_pozice_138485

ČESKÁ TELEVIZE (2013): 168 hodin- Babiš mesiáš. [online] cit. 20-2-2015. Dostupné z <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10117034229-168-hodin/214411058251012>

ČESKÁ TELEVIZE (2015): Bude líp? Jak se z ANO stala těžká váha české politiky.

[online] cit. 30-2-2015. Dostupné z <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/303087-bude-lip-jak-se-z-ano-stala-tezka-vaha-ceske-politiky/>

ČESKÁ TELEVIZE (2015a): Otázky Václava Moravce. [online] cit. 22-3-2015. Dostupné z <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1126672097-otazky-vaclava-moravce/215411030500322>

ČESKÉ NOVINY (2015): Babiš byl jasně zvolen předsedou ANO, prvním místopředsedou Faltýnek. [online] cit. 16-3-2015. Dostupné z <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/babis-byl-jasne-zvolen-predsedou-ano-prvnim-mistopredsedou-faltynek/1186877>

DENÍK REFERENDUM (2012): Babišovo ANO 2011: Holešovská výzva podnikatelů? [online] cit. 27-1-2015. Dostupné z <http://denikreferendum.cz/clanek/12992-babisovo-ano-2011-holesovska-vyzva-podnikatelu>

DENÍK REFERENDUM (2013a): Volby 2013: konflikt pravice a levice komplikují populisté. [online] cit. 17-1-2015. Dostupné z <http://denikreferendum.cz/clanek/16611-volby-2013-konflikt-levice-a-pravice-komplikuji-populiste>

DENÍK REFERENDUM (2013b): Analýza: ČSSD má stabilní podporu, KSČM posiluje a ANO těží z krize pravice. [online] cit. 17-2-2015. Dostupné z <http://denikreferendum.cz/clanek/16504-analyza-cssd-ma-stabilni-podporu-kscm-posiluje-a-ano-tezi-z-krize-pravice>

DENÍK REFERENDUM (2013c): Volby živě: levicová většina nevznikne. [online] cit. 17-1-2015. Dostupné z <http://denikreferendum.cz/clanek/16693-volby-zive-levicova-vetsina-nevznikne>

DENÍK REFERENDUM (2013d): K budoucnosti ODS. [online] cit. 20-2-2015. Dostupné z <http://denikreferendum.cz/clanek/16593-k-budoucnosti-ods>

DENÍK REFERENDUM (2013e): Andrej Babiš: moderátor tekutého hněvu. [online] cit. 27-1-2015. Dostupné z <http://denikreferendum.cz/clanek/16570-andrej-babis-moderator-tekuteho-hnevu>

DENÍK REFERENDUM (2013F): Zlatuška a Stropnický vysvětlují, proč jsou s Babišem. Mathe svou účast popřel. [online] cit. 27-1-2015. Dostupné z <http://denikreferendum.cz/clanek/16570-andrej-babis-moderator-tekuteho-hnevu>

DENÍK REFERENDUM (2014): Hnutí ANO dlouhodobě porušuje vlastní stanovy. [online] cit. 2-3-2015. Dostupné z <http://denikreferendum.cz/clanek/18824-hnuti-ano-dlouhodobě-porusuje-vlastni-stanovy>

DENÍK REFERENDUM (2015): Sněm hnutí ANO živě: Babiš ani Faltýnek neměli protikandidáta. [online] cit. 16-3-2015. Dostupné z <http://denikreferendum.cz/clanek/19875-snem-hnuti-ano-zive-babis-ani-faltynek-nemeli-protikandidata>

DRAHOKOUPIL, Š. (2013): Volby 2013: dekonsolidace stranického systému a vzestup antipolitiky. Heinrich Böll Stiftung. [online] cit. 17-12-2014. Dostupné z <http://cz.boell.org/cs/2014/07/08/volby-2013-dekonsolidace-stranickeho-systemu-vzestup-anti-politiky>

ECHO 24 (2014): ANO je pravicová strana se sociálním cítěním, řekl Babiš. [online] cit. 20-2-2015. Dostupné z <http://echo24.cz/a/iVjhp/vetsinovy-system-jen-vykriky-a-vymluvy-oligarchy>

ECHO 24 (2015): Většinový systém? Jen výkřiky a výmluvy oligarchy. [online] cit. 19-3-2015. Dostupné z <http://echo24.cz/a/iVjhp/vetsinovy-system-jen-vykriky-a-vymluvy-oligarchy>

HANÁČEK, V. (2010): Typologie českého stranického systému. E-polis. [online] cit. 17-12-2014. Dostupné z <http://www.e-polis.cz/clanek/typologie-ceskeho-stranickeho-systemu-po-roce-1989.html>

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY (2011a): Andrej Babiš: Korupce překročila únosnou mez [online] cit. 17-12-2014. Dostupné z <http://archiv.ihned.cz/c1-52891140-andrej-babis-korupce-prekrocila-unosnou-mez>

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY (2011b): Podnikatel Babiš chce dostat své hnutí ANO 2011 do Poslanecké sněmovny. [online] cit. 17-12-2014. Dostupné z <http://domaci.ihned.cz/c1-53569270-podnikatel-babis-chce-dostat-sve-hnuti-ano-2011-do-poslanecke-snemovny>

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY (2013a): Policie už začala rozdávat obvinění. ČSSD žádá demisi premiéra a rozpuštění sněmovny. [online] cit. 17-12-2014. Dostupné z <http://domaci.ihned.cz/cesko/c1-60061380-policejni-razie-na-uradu-vlady-zasahovala-v-noci-protikorupcni-policie>

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY (2015a): Doleva, nebo s Babišem. V ANO volají po posunu doprava, rozhodne o tom sněm. [online] cit. 16-3-2015. Dostupné z <http://archiv.ihned.cz/c1-63547840-doleva-nebo-s-babisem-v-ano-volaji-po-posunu-doprava-rozhodne-o-tom-snem>

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY (2015b): Hnutí ANO konečně našlo svůj program. Nazývá

ho "zdravý rozum". [online] cit. 16-3-2015. Dostupné z <http://archiv.ihned.cz/c1-63602240-hnuti-ano-konecne-naslo-svuj-program-nazyva-ho-zdravy-rozum>

IDNES (2013a): Demise premiéra Petra Nečase. [online] cit. 17-12-2014. Dostupné z <http://zpravy.idnes.cz/online.aspx?online=1005271>

IDNES (2013b): ANOmění program za pochodu. Vylepšujeme, hájí změny Babiš. [online] cit. 20-2-2015. Dostupné z http://zpravy.idnes.cz/ano-vede-permanentni-kampan-i-po-volbach-f02-/domaci.aspx?c=A131209_202717_domaci_zt

IDNES (2013C): Stratégové Babišovi radí: kampaň musí jet dál, aby lidi zůstali ve varu. [online] cit. 27-1-2015. Dostupné z http://zpravy.idnes.cz/ano-vede-permanentni-kampan-i-po-volbach-f02-/domaci.aspx?c=A131209_202717_domaci_zt

IDNES (2015a): Glosa: Sněm ANO? Až trochu moc velká spartakiáda. [online] cit. 18-3-2015. Dostupné z http://zpravy.idnes.cz/snem-ano-spartakiada-glosa-komentar-dbg-/domaci.aspx?c=A150228_162421_domaci_hro

IDNES (2015b): Za Babišem stojí dlouhá fronta zájemců o místa ve vedení ANO. [online] cit. 16-3-2015. Dostupné z http://zpravy.idnes.cz/za-babisem-stoji-dlouha-fronta-zajemcu-o-mista-ve-vedeni-ano-p4r-/domaci.aspx?c=A150227_055616_domaci_kop

IHNED (2013): Vlivný Braun přivedl do Česka negativní kampaň i Babišovo Ano, bude líp. [online] cit. 27-1-2015. Dostupné z <http://archiv.ihned.cz/c1-61162880-vlivny-braun-privedl-do-ceska-negativni-kampan-i-babisovo-ano-bude-lip>

LIDOVKY (2015): Kamberský: ANO, už jsme partajníci. [online] cit. 18-3-2015. Dostupné z http://www.lidovky.cz/ano-uz-jsme-partajnici-06h-/nazory.aspx?c=A150302_130711_ln_nazory_ele

MEDIAN (2013): Sněmovní volební model červenec-srpen. [online] cit. 18-3-2015. Dostupné z http://www.median.cz/docs/MEDIAN_Snemovni_volebni_model_CERVENEC-SRPEN_2013.pdf

NOVINKY (2013): Babiš jede, strany od něj ale dávají ruce pryč. [online] cit. 17-2-2015. Dostupné z <http://www.novinky.cz/domaci/316906-babis-jede-strany-od-nej-ale-davaji-ruce-pryc.html>

PARLAMENTNÍ LISTY (2013): Co láká pravicové voliče na Babišovi? Program to prý není, spíš iluze novodobého Bati. [online] cit. 10-2-2015. Dostupné z <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/303087-bude-lip-jak-se-z-ano-stala-tezka-vaha-ceske-politiky/>

PARLAMENTNÍ LISTY (2014): Toto se ve skutečnosti skrývá za poklesem preferencí Babiše. [online] cit. 30-1-2015. Dostupné z <http://www.parlamentnilisty.cz/politika/poslanecka-snemovna/Toto-se-ve-skutecnosti-skryva-za-poklesem-preferenci-Babise-Expert-promluvil-324107>

PARLAMENTNÍ STRANA (2015): Média si všímají dění v ANO: Manažeri z Agrofertu vytlačují tváře z plakátu. [online] cit. 18-3-2015. Dostupné z <http://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Media-si-vsिमaji-deni-v-ANO-Manazeri-Agrofertu-vytlacuji-tvare-z-plakatu-361730>

POSLANECKÁ SNĚMOVNA (2013): Rozpuštění poslanecké sněmovny. [online] cit. 17-12-2014. Dostupné z <http://www.psp.cz/sqw/cms.sqw?z=5827>

PPM FACTUM (2013): V ČR sílí podpora mimoparlamentních stran a levice. [online] cit. 18-3-2015. Dostupné z http://www.factum.cz/537_v-cr-sili-podpora-mimoparlamentnich-stran-a-levice

PRVNÍ ZPRÁVY (2013): Politologové nepředpokládají delší budoucnost Babišovy strany. [online] cit. 28-1-2015. Dostupné z <http://www.prvnizpravy.cz/zpravy/politika/politologove-nepredpokladaji-delsi-budoucnost-babisovy-strany/>

STEM (2009): Většina občanů je s vládou Jana Fischera spokojená a nevádí jim, pokud bude vládnout až do řádných voleb do Poslanecké sněmovny. [online] cit. 15-12-2015. Dostupné z <http://www.stem.cz/clanek/1862>

TRANSPARENTNÍ VOLBY (2013): ANO 2011. [online] cit. 17-2-2015. Dostupné z <http://www.transparentnivolby.cz/snemovna2013/kandidati/ano-2011/>

Přílohy

1. Seznam obcí s jednou či více provozovnami Agrofertu

Obec	ORP
Bechlín	Roudnice n. Labem
Bělá nad Radbúzou	Domažlice
Benešov	Benešov
Beroun	Beroun
Bílovec	Bílovec
Blansko	Blansko
Borohrádek	Kostelec n. Orlicí
Bozkov	Semily
Brandýs nad Labem	Brandýs n. Labem- Stará Boleslav
Branka u Opavy	Opava
Brněnec	Svitavy
Brniřov	Domažlice
Broumov	Broumov
Bruntál	Bruntál
Břežany	Znojmo
Buštěhrad	Kladno
Bystřice	Benešov
Bystřice pod Hostýnem	Bystřice p. Hostýnem
Bzenec	Kyjov
Cvikov	Nový Bor
Čelistná	Pelhřimov
Černovice	Chomutov
Červený Kostelec	Náchod
Česká Lípa	Česká Lípa
Česká Skalice	Náchod
Český Brod	Český Brod
Český Krumlov	Český Krumlov
Český Rudolec	Dačice
Český Těšín	Český Těšín

Čistá	Rakovník
Děčín- Podmokly	Děčín
Dobříš	Dobříš
Doksy	Česká Lípa
Dolní Podluží	Varnsdorf
Doubravice nad Svitavou	Blansko
Drahouš	Rakovník
Dubí	Teplice
Dubňany	Hodonín
Dvorce	Bruntál
Dzbel	Konice
Františkovy Lázně	Cheb
Frenštát pod Radhoštěm	Frenštát p. Radhoštěm
Frýdek Místek	Frýdek Místek
Golčův Jeníkov	Havlíčkův Brod
Háj ve Slezsku	Opava
Havířov	Havířov
Hlinsko	Hlinsko
Hluboká n. Vltavou	České Budějovice
Hodice	Jihlava
Holešov	Holešov
Holice	Pardubice
Holýšov	Stod
Horažďovice	Horažďovice
Horní Brusnice	Dvůr Králové n.Labem
Horšovský Týn	Horšovský Týn
Hořice	Hořice
Hořín	Mělník
Hořovice	Hořovice
Hostouň	Domažlice
Hradec nad Moravicí	Opava
Hrádek nad Nisou	Liberec
Hronov	Náchod

Hrušovany nad Jevišovkou	Znojmo
Humpolec	Humpolec
Chlístovice	Kutná Hora
Chomutov	Chomutov
Chotěboř	Havlíčkův Brod
Chrast	Chrudim
Chrastava	Liberec
Chrudim	Chrudim
Chřibská-sklad	Varnsdorf
Ivančice	Ivančice
Jablonec nad Nisou	Jablonec nad Nisou
Jarošov nad Nežárkou	Jindřichův Hradec
Javorník	Jeseník
Jesenice	Rakovník
Jičín	Jičín
Jihlava	Jihlava
Jindřichův Hradec	Jindřichův Hradec
Jinín	Strakonice
Jirkov	Chomutov
Kadaň	Kadaň
Kamenice nad Lipou	Pelhřimov
Kamenné Žehrovice	Kladno
Karlovice	Turnov
Katusice	Mladá Boleslav
Kdyně	Domažlice
Kladno	Kladno
Kladruby	Stříbro
Velká Hleďsebe	Mariánské Lázně
Klučov	Český Brod
Kněževes	Rakovník
Kocbeře	Dvůr Králové n.Labem
Kolešovice	Rakovník
Kopřivnice	Kopřivnice

Koryčany	Kroměříž
Kostelec n. Černými lesy	Říčany
Kouřim	Kolín
Kouty	Poděbrady
Krahulčí	Telč
Krásná Hora	Havlíčkův Brod
Kravaře	Kravaře
Krechoř	Kolín
Křinec	Nymburk
Kunín	Nový Jičín
Kuřim	Kuřim
Kvítkov	Česká Lípa
Lanškroun	Lanškroun
Ledeč n. Sázavou	Světlá nad Sázavou
Libáň	Jičín
Liberec	Liberec
Libice n. Cidlinou	Poděbrady
Liblice	Mělník
Lipník n. Bečvou	Lipník nad Bečvou
Lišany	Žatec
Lišnice- Nemilkov	Most
Litoměřice- Lit. Město	Litoměřice
Lomnice n. Popelkou	Semily
Loštice	Mohelnice
Louka u Litvínova	Litvínov
Luhačovice	Luhačovice
Luže	Chrudim
Lužec n. Cidlinou	Nový Bydžov
Lužec n. Vltavou	Mělník
Lysá n. Labem	Lysá nad Labem
Meč	Vítkov
Měšice	Brandýs n. Labem- Stará Boleslav
Mikulov	Mikulov

Milotice	Kyjov
Milovice	Lysá nad Labem
Mirotlav	Moravský Krumlov
Mirovice	Písek
Mníšek pod Brdy	Černošice
Modřice	Šlapanice
Mohelnice	Šumperk
Moravský Krumlov	Moravský Krumlov
Most	Most
Mšené Lázně	Roudnice n. Labem
Nabočany	Chrudim
Náchod	Náchod
Náměšť nad Oslavou	Náměšť nad Oslavou
Nechvalín	Kyjov
Neratovice	Neratovice
Nezvěstice	Plzeň
Nosislav	Židlochovice
Nové Město na Moravě	Nové město na Moravě
Nové Sedlo	Sokolov
Nové Strašecí	Rakovník
Nymburk	Nymburk
Nýřany	Nýřany
Odry	Odry
Olešná	Pelhřimov
Orlová	Orlová
Osek	Teplice
Ostroměř	Hořice
Otvice	Chomutov
Pacov	Pacov
Pátek	Poděbrady
Petroupim	Benešov
Petrov nad Desnou	Šumperk
Písek	Písek

Planá	Tachov
Plaveč	Znojmo
Plchov	Slaný
Plzeň	Plzeň
Poděbrady	Poděbrady
Podivín	Břeclav
Podlešín	Slaný
Postoloprty	Louny
Prachatice	Prachatice
Protivín	Písek
Provodín	Česká Lípa
Přelouč	Přelouč
Příbor	Kopřivnice
Příbram	Příbram
Psáry	Černošice
Puclice	Horšovský Týn
Radonice	Kadaň
Rašovice	Kutná Hora
Rohatec	Hodonín
Rosice	Rosice
Rovensko pod Troskami	Turnov
Rozsochy	Bystřice nad Perštejnem
Rožmitál nad Třemšínem	Příbram
Rudná	Černošice
Rudolfov	České Budějovice
Rybníky	Moravský Krumlov
Rychvald	Bohumín
Rýmařov	Rýmařov
Rynárec	Pelhřimov
Rynoltice	Liberec
Říkov	Náchod
Sedlčany	Sedlčany
Sedlice	Blatná

Semily	Semily
Skalka	Kyjov
Skořenice	Vysoké Mýto
Slatiňany	Chrudim
Slatiny	Jičín
Slavkov u Brna	Slavkov u Brna
Slavonice	Dačice
Sokolov	Sokolov
Solnice	Rychnov nad Kněžnou
Spálené Poříčí	Blovice
Staňkov	Horšovský Týn
Stará Ves	Přerov
Staré Město	Uherské Hradiště
Staré Sedliště	Tachov
Starý Bydžov	Nový Bydžov
Strančice	Říčany
Strašice	Rokycany
Straškov- Vodochody	Roudnice nad Labem
Strážnice	Veselí nad Moravou
Studénka	Bílovec
Suchdol nad Odrou	Nový Jičín
Sušice	Sušice
Svitavy	Svitavy
Šumná	Znojmo
Šumperk	Šumperk
Tábor	Tábor
Tachov	Tachov
Tasovice	Znojmo
Tisová- Hlinné	Tachov
Tišice	Neratovice
Toužim- Komárov	Karlovy Vary
Třebíz	Slaný
Třemošná	Nýřany

Třešť	Jihlava
Uherské Hradiště	Uherské Hradiště
Uherský Brod	Uherský Brod
Uhlířské Janovice	Kutná Hora
Újezd	Znojmo
Úlice- Hracholusky	Nýřany
Uničov	Uničov
Úvaly	Brandýs n. Labem- Stará Boleslav
Varnsdorf	Varnsdorf
Velká Kraš	Jeseník
Velké Albrechtice	Bílovec
Velké Němčice	Hustopeče
Velvary	Slaný
Veselí nad Moravou	Veselí nad Moravou
Vítkov	Vítkov
Vlkoš	Kyjov
Vnorovy	Veselí nad Moravou
Vojkovice	Židlochovice
Vojtanov	Cheb
Votice	Votice
Vracov	Kyjov
Vratimov	Ostrava
Vrbičany	Slaný
Vrbno nad Lesy	Louny
Vrbno pod Pradědem	Bruntál
Vrdy	Čáslav
Vrchlabí	Vrchlabí
Vroutek	Podbořany
Vsetín	Vsetín
Vysoký Újezd	Beroun
Vyškov	Vyškov
Záhoří	Písek
Záchlumí	Stříbro

Zdounky	Kroměříž
Zlín	Zlín
Zlonice	Slaný
Zruč n. Sázavou	Kutná Hora
Žatec	Žatec
Železná Ruda	Klatovy
Železný Brod	Železný Brod
Žerůtky	Znojmo

2. Seznam ORP s jednou či více provozovny Agrofertu

ORP
Benešov
Beroun
Bílovec
Blansko
Blatná
Blovice
Bohumín
Brandýs n. Labem- Stará Boleslav
Broumov
Bruntál
Břeclav
Bystřice nad Perštejnem
Bystřice p. Hostýnem
Čáslav
Černošice
Česká Lípa
České Budějovice
Český Brod
Český Krumlov
Český Těšín
Dačice

Děčín
Dobříš
Domažlice
Dvůr Králové n.Labem
Frenštát p. Radhoštěm
Frýdek Místek
Havířov
Havlíčkův Brod
Hlinsko
Hodonín
Holešov
Horažďovice
Horšovský Týn
Hořice
Hořovice
Humpolec
Hustopeče
Cheb
Chomutov
Chrudim
Ivančice
Jablonec nad Nisou
Jeseník
Jičín
Jihlava
Jindřichův Hradec
Kadaň
Karlovy Vary
Kladno
Klatovy
Kolín
Konice
Kopřivnice

Kostelec n. Orlicí
Kravaře
Kroměříž
Kuřim
Kutná Hora
Kyjov
Lanškroun
Liberec
Lipník nad Bečvou
Litoměřice
Litvínov
Louny
Luhačovice
Lysá nad Labem
Mariánské Lázně
Mělník
Mikulov
Mladá Boleslav
Mohelnice
Moravský Krumlov
Most
Náchod
Náměšť nad Oslavou
Neratovice
Nové město na Moravě
Nový Bor
Nový Bydžov
Nový Jičín
Nymburk
Nýřany
Odry
Opava
Orlová

Ostrava
Pacov
Pardubice
Pelhřimov
Písek
Plzeň
Poděbrady
Prachatice
Přelouč
Přerov
Příbram
Rakovník
Rokycany
Rosice
Roudnice nad Labem
Rychnov nad Kněžnou
Rýmařov
Říčany
Sedlčany
Semily
Slaný
Slavkov u Brna
Sokolov
Stod
Strakonice
Stříbro
Sušice
Světlá nad Sázavou
Svitavy
Svitavy
Šlapanice
Šumperk
Tábor

Tachov
Telč
Teplice
Teplice
Turnov
Uherské Hradiště
Uherský Brod
Uničov
Varnsdorf
Veselí nad Moravou
Vítkov
Votice
Vrchlabí
Vsetín
Vysoké Mýto
Vyškov
Zlín
Znojmo
Žatec
Železný Brod
Židlochovice

3. Seznam obcí s největšími provozovny

Obec	ORP
Borohrádek	Kostelec n. Orlicí
Brněnec	Svitavy
Břeclav	Břeclav
Český Rudolec	Dačice
Háj ve Slezsku	Opava
Herink	Říčany
Hodice	Jihlava
Hustopeče	Hustopeče

Chropyně	Kroměříž
Jevišovice	Znojmo
Kostelec	Jihlava
Krahulčí	Telč
Kroměříž	Kroměříž
Lovosice	Lovosice
Městec Králové	Poděbrady
Mirovice	Písek
Modřice	Šlapanice
Most	Most
Mramotice	Znojmo
Napajedla	Otrokovice
Nezvěstice	Plzeň
Nové Město na Moravě	Nové město na Moravě
Olomouc	Olomouc
Opava	Opava
Otrokovice	Otrokovice
Pelhřimov	Pelhřimov
Planá n. Lužnicí	Tábor
Plaveč	Znojmo
Prostějov	Prostějov
Puclice	Horšovský Týn
Rosice	Rosice
Skořenice	Vysoké Mýto
Slavonice	Dačice
Solnice	Rychnov nad Kněžnou
Studená	Dačice
Šumperk	Šumperk
Třebíč	Třebíč
Valašské Meziříčí- Krásno n. Bečvou	Valašské Meziříčí
Velká Hleďsebe	Mariánské Lázně
Vodňany	Vodňany
Vojkovice	Židlochovice

Zábřeh	Zábřeh
Záhoří u Písku	Písek
Zlín	Zlín
Znojmo	Znojmo
Žákava	Blovice

4. Seznam ORP s největšími provozovny

ORP
Blovice
Břeclav
Dačice
Horšovský Týn
Hustopeče
Jihlava
Kostelec n. Orlicí
Kroměříž
Lovosice
Mariánské Lázně
Most
Nové město na Moravě
Olomouc
Opava
Otrokovice
Pelhřimov
Písek
Plzeň
Poděbrady
Prostějov
Rosice
Rychnov nad Kněžnou
Říčany
Svitavy
Šlapanice

Šumperk
Tábor
Telč
Třebíč
Valašské Meziříčí
Vodňany
Vysoké Mýto
Zábřeh
Zlín
Znojmo
Židlochovice